

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)

ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

**The Development of Historical Tourism on The Ancient Temple of
Wiang Setthi, Nongfaek Sub-District, Sarapee District, Chiang Mai Province.**

โดย

อาจารย์ทิพย์วดี โพธิ์สีทธิพรธรรม

อาจารย์สุภาภรณ์ สุภพลกิจ

ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

* 2000 *

ทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

ประจำปีการศึกษา 2554

กันยายน 2555

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากคณะกรรมการมหาวิทยาลัย
ฟาร์อีสเทอร์นทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอา
ใจใส่เป็นอย่างยิ่งจนงานวิจัยสำเร็จสมบูรณ์ได้

ขอขอบพระคุณพระจิตพิงส์ จิตญาโณ คุณแม่บุญเดือน แสงเมฆะ และคุณครูพรทิพย์ ใจเดช
รวมถึงกลุ่มเยาวชนตำบลหนองแฝก รวมถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดที่ได้ให้ความอนุเคราะห์
อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ รวมทั้งสละเวลาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้
ในงานวิจัย จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์และมีคุณค่า

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณ
ทุกๆท่าน

ทิพย์วดี โพธิ์สีทิพวรรณ

สุภาภรณ์ ศุภพลกิจ

กันยายน 2555

ชื่อการวิจัย การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียง
 เศรษฐี (ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย ทิพย์วดี โพธิ์สีทิพย์วรรณ
 สุภาภรณ์ ศุภพลกิจ

ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว
 คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ
ระยะเวลาที่ทำวิจัย กรกฎาคม 2554 - มิถุนายน 2555

ผู้สนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยพายัพ

ปีการศึกษา 2554

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเรื่องราว ตำนาน เกี่ยวกับ
 ประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี ตามความเชื่อ ตามการรับรู้ของชนในชุมชนและ
 เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีการวิจัยเป็นแบบคุณภาพ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน
 ที่ได้จากกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชุม การ
 สังเกต และการสำรวจตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)
 โดยใช้วิธีการประมวลผลข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่รับมาสังเคราะห์เปรียบเทียบ และจำแนก
 ความสัมพันธ์ และนำมาเรียบเรียงข้อมูลเป็นตำนานตามความเชื่อและการรับรู้ของชุมชน โดยการ
 ทดสอบ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทบทวนความรู้ความเข้าใจของชุมชนและแนวทางใน
 การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จากการจัดเวทีประชุมและกิจกรรมกลุ่มของ
 ชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นตาม ข้อมูลจากตำนานและเรื่องราวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การ
 พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการเสนอทางเลือกของกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่
 ของตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

ผลของการวิจัยพบว่า

1. ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรของชุมชนยังมีความหลากหลายยังไม่มาก และทรัพยากรทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุโบราณสถานมีความโดดเด่นน้อย แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวของชุมชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวจากภายนอกได้ อีกทั้งในชุมชนหนองแฝกยังไม่รู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางการท่องเที่ยวและการขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทางการท่องเที่ยวและเทศบาลตำบลหนองแฝกยังไม่ได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเลย มีแต่เพียงกลุ่มเยาวชนที่มีความคิดที่จะพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวในตำบลหนองแฝกเท่านั้น
2. ด้านกระบวนการเรียนรู้ กลุ่มเยาวชนภายในตำบลหนองแฝกได้รับการเรียนรู้ใหม่จากตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)ต่อไป และทำให้กลุ่มเยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจในโบราณสถาน และมีแนวคิดในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีชื่อเสียง ต่อไปในอนาคต
3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมการรวบรวมตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ส่วนใหญ่ จะเป็นการรวบรวมจากปราชญ์ผู้รู้ของชุมชน และ ประเด็นของการวางแผนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชน ในการระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในอนาคตที่จะจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวต่อไป โดยมีกลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป แต่ในปัจจุบันทางเทศบาลตำบลหนองแฝกยังไม่มียงบประมาณหรือไม่มีส่วนเข้ามาดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการทางด้านโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) และทางเทศบาลตำบลหนองแฝกเองก็ไม่มีนโยบายส่งเสริมทางการท่องเที่ยวเลย ซึ่งสามารถส่งผลต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้โบราณวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีชื่อเสียงต่อไปในอนาคตได้

Research Title: The Development of Historical Tourism on The Ancient Temple of Wiang Setthi, Nongfaek Sub-District, Sarapee District, Chiang Mai Province.

Name: Tipwadee Phosittiphan

Supaporn Supapornlakit

Tourism Management Department

Faculty of Business Management

The Far Eastern University

Duration: July 2011 – June 2012

Research Grant: The Far Eastern University

Academic Year: 2011

Abstract

This study aims to collect stories about the legend of the legendary ancient temple of Wiang Setthi, Nongfaek Sub-District, Sarapee District, history as perceived by the faith of the people in the community and to learn ways to be involved in community tourism development.

A qualitative research methods to analyze data from the general community to gather information from the interview. Focus group. To the observation platform and explore the temple of Wiang Setthi, by means of information processing with comparative data has been synthesized. And identified the relationship. And the data compiled by the mythical beliefs and perceptions of the community by testing the validity of data and review of knowledge and understanding of the community in the official history books. Staging of meetings and activities of the community. To build confidence by. Information from the legends and stories of the

community. To lead to the development of Historical tourism as an alternative to a history of travel to the new in , Nongfaek Sub-District, Sarapee District, Chiang Mai Province.

The result of the research show that 1) The resource base of the area and community have not very diverse. And historical resources, archaeological artifacts are less prominent. But the tourism resources of cultural heritage can promote to development for the tourism activities of the local community and tourists from outside. Especially in the community, they do not know about the theory and the lack of experience in tourism management. The Nongfaek municipalities have not policy to promote tourism management. However, the youth have the idea to develop the resource tourism in the Nongfaek Sub-district only. The community does not have knowledge of both theory and practice in the management of Community Based Tourism. 2) The learning process. Youth in Nongfaek Sub-district has been learned from the legendary ancient temple of Wiang Setthi causing the interest to study history. The Ancient Temple of Wiang Setthi next. And youth groups have pride in the ancient temple and have concept to develop for a new tourist attraction famous in the future. 3) Process involved gathering the legendary ancient temple of Wiang Setthi is collected primarily from sages who know the community, and the planning of tourism activities is the participation of the youth groups. In the brainstorming and discussion to find solutions to the current development of the community and the possibility that future events will be held to support visit next. The youth groups are the leaders in the development of tourism on the community. But now the Nongfaek municipalities no budget or no charge to oversee the management of the ancient temple of Wiang Setthi. The Nongfaek municipalities did not have a policy to promote the tourism. Which can affect the promotion and support of ancient temple of Wiang Setthi is a new famous tourist attraction in the future.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

ก

บทคัดย่อ

ข

Abstract

ง

สารบัญ

ฉ

สารบัญภาพ

ฅ

บทที่ 1 บทนำ

1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

4

สมมติฐานของการวิจัย

5

ขอบเขตของการวิจัย

5

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

5

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

6

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

7

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

9

องค์ประกอบสำคัญขององค์กร CBT

10

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
แนวคิดเรื่องการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)	13
ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	14
แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	18
องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	19
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom)	22
แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย	29
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	31
กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	37
ศึกษาเอกสาร รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
การกำหนดแหล่งข้อมูล	37
การเก็บข้อมูลการวิจัย	38
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล	38

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	40
บริบทและสภาพชุมชนที่เกี่ยวข้อง	40
ประวัติความเป็นมา ตำนานเมือง โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)	40
ข้อมูลพื้นฐานชุมชน	63
สภาพทั่วไปของชุมชน	63
อาณาเขตชุมชน	63
จำนวนประชากรของชุมชน	63
ข้อมูลอาชีพของชุมชน	64
ข้อมูลสถานที่สำคัญของชุมชน	64
ชาติพันธุ์	64
อาหารการกินของชุมชนตำบลหนองแฝก	65
การนับถือผีของชุมชนตำบลหนองแฝก	66
ประเพณีการเลี้ยงผีมดผีเม็ง	73
ประเพณีปีใหม่เมือง	74
ประเพณีตานก๋วยสลาก	78
รูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	80
ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรของชุมชน	80

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
ด้านกระบวนการเรียนรู้	81
ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม	82
พื้นฐานหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)	83
Attitude คือทัศนคติของคนในชุมชน	83
Access คือการเข้าถึง	83
Accommodation คือสถานที่พัก	83
Attractions คือสิ่งดึงดูดที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว	84
Advertising คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์	86
การพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)	88
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	90
1. บริบทและสภาพชุมชนที่เกี่ยวข้อง	90
2. รูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	93
3. พื้นฐานหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)	96
4. การพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)	98
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้	99
ข้อจำกัดในงานวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป	100
บรรณานุกรม	101

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

ประวัติผู้วิจัย

103

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. บริเวณถนนธรรมวัดเวียงศรีสุราษฎร์	40
2. พระธาตุโพธิ์คลุมโบราณสถานอายุ 700 กว่า ปี	45
3. หอพ่อปู่กุมารศรีสุ (ใหม่)	46
4. โรงเรียนเวียงศรีสุวิทยา	47
5. บริเวณภายในโรงเรียนเวียงศรีสุวิทยาปัจจุบัน	48
6. พระยาอวาสเทวราช	52
7. พระเจดีย์เสกฐิยนคร	54
8. พระสระหรีใจเมือง	56
9. หอพ่อปู่กุมการศรีสุ (เดิม)	57
10. พระศรีสุทันใจ	58
11. ซ่างศรีสุกฤษ (พญางางอน)	59
12. ชั้นโตกอาหารพื้นเมือง	65
13. กองทรายปักตุง	76
14. พิธีการถวายไม้คำศรี (สะหลี)	77
15. ประเพณีตานก๋วยสลาก	78
16. ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอสารภี	86

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

17. ป้ายประวัติ ตำนาน โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

87

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนสถานและ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี เทคโนโลยี และกิจกรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลาย แต่ละแหล่งท่องเที่ยวก็จะอยู่กระจายไปทั่วทุกอำเภอ แต่ละทุกอำเภอก็จะมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าไป

อำเภอสารภีเป็นอำเภอหนึ่งในเขตเมืองเชียงใหม่ ที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาทุกๆด้าน จนเป็นอำเภอขนาดใหญ่ ในแง่ของสถานประกอบการ และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้มาจากนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ลำพูน ปัจจุบันอำเภอสารภีถือได้ว่าเป็นการพัฒนาจนสภาพความเจริญเป็นเขตเมืองที่เชื่อมต่อกับตัวจังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรหนาแน่น รองจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ และเป็นอำเภอที่รองรับความเจริญของนครเชียงใหม่เพื่อขยายไปยังเมืองลำพูน อำเภอสารภี เป็นอำเภอที่มีพื้นที่เล็กที่สุด และเป็นเพียงอำเภอเดียวในจังหวัดเชียงใหม่ที่ไม่มีภูเขา แต่มีจุดเด่น คือ ถนนสายต้นยางซึ่งมีอายุกว่าร้อยปีเรียงรายตลอดสองข้างทาง มีความยาวเริ่มตั้งแต่เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปจรดถึงเขตอำเภอเมืองลำพูน

ด้านการท่องเที่ยว อำเภอสารภีเป็นอำเภอหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนสถาน ที่น่าสนใจ อาทิ เช่น เวียงกุมกามที่เป็นเมืองโบราณที่พญามังรายสร้าง วัดพระนอนป่าเก็ดลี และอีกหลากหลายที่ที่น่าสนใจ นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวรู้จัก เช่น โบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)เป็น โบราณสถานใกล้เคียงกับยุคเวียงกุมกาม เวียงเศรษฐี หรือ ชาวบ้านเรียกว่า เวียงเจ้าปู่ เป็นเมืองโบราณยุคประวัติศาสตร์เป็นเมืองหน้าด่านของเวียงกุมกามปรากฏตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่าเป็นที่พระพุทธเจ้าเคยมาโปรด

กุมการเศรษฐีแล้วพระองค์ทรงประนพระเกสาธาตุแต่กุมการเศรษฐี กุมการเศรษฐี จึงได้นำมาสร้าง เป็นพระเจดีย์แต่ปัจจุบันเป็นเวียงร้างและเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยามีเนื้อที่ประมาณ 18 ไร่เศษ อยู่ในเขตติดต่อระหว่างหมู่ที่ 3 บ้านหนองแฝก กับเขต หมู่ที่ 2 บ้านสันป่าสัก ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่ (จิตติพงศ์ แสงส่อง, 2554)

ปัจจุบันแหล่งเวียงเก่าแห่งนี้มีสภาพเป็นที่ราบกว้าง เนื่องจากถูกปรับพื้นที่หน้าอาคารเรียน เป็นสนามฟุตบอล พื้นที่โดยรอบเป็นที่นาหลักฐานแต่ก่อนนั้นปรากฏว่ามีดังนี้คือ 1. เจดีย์ ตั้งอยู่ด้าน ตะวันตกของสนามฟุตบอล บนเนินดินขนาดใหญ่ รูปร่างค่อนข้างกลม สูงประมาณ 5 เมตร ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลางตามแนวทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก ประมาณ 13 เมตร มีดิน โปธิ์ขนาดใหญ่ขึ้น ปกคลุมตัวโบราณสถานจนเกือบมิดเนิน ทำให้พังทลาย ทางด้านตะวันตกและทิศใต้ มีร่องรอยของ การลักลอบขุดเป็นโพรงขนาดค่อนข้างใหญ่ คงจะขุดโดยพวกฮ้อที่ต้องการช่องทองค้ำนั้นแหละ จนมองเห็นแนวอิฐ สถาปนบนเนินค่อนข้างรก มีเศษอิฐและพระพุทธรูปที่ชาวบ้านนำมาวางไว้ พร้อมกับศาลพระภูมิกระจายอยู่ทั่วไปแล้ว (ปัจจุบันมีศาลเพียงตาตั้งอยู่) 2. แนวอิฐ พบบริเวณสนาม ฟุตบอลด้านตะวันออกของเจดีย์ อาจเป็นส่วนฐานของโบราณสถานแต่ถูกไถปรับพื้นที่ไปแล้วใน ปัจจุบัน 3. แนวอิฐ พบด้านนอกรั้วโรงเรียนด้านตะวันออกเป็นแนวยาวโดยตลอด เข้าใจว่าคงเป็น แนวกำแพงแก้วจากขอบเขตของแนวอิฐที่พบเข้าใจว่าบริเวณแหล่งโบราณสถานแห่งนี้คงมีพื้นที่ กว้าง น่าจะประกอบไปด้วยโบราณสถานอันได้แก่ เจดีย์ โบสถ์ และ พระวิหาร จากการสอบถาม ผู้สูงอายุทราบว่าเดิมมีแนวอิฐเกือบทุกด้าน และคงมีแนวกำแพงแก้วอยู่ โดยรอบแต่ถูกปรับพื้นที่ไป หมดแล้ว พอจะสันนิษฐานว่า บรรดาพวกเศรษฐีเหล่านี้ คงจะมาอาศัยในสมัยที่พระนางจามเทวีมา บูรณะองค์พระนอนป่าเก็ดถี่ ประมาณปี พ.ศ. 1025 และบางทีก็คงจะมาในสมัย ที่พระยามังรายมา ปกครองเวียงกุมกาม หรือไม้อาจจะมีมาก่อนทั้งสองยุคก็เป็นได้ เพราะสังเกตพระพุทธรูปบางองค์ เป็นศิลปะลี้กวางค์ มีบางครั้งในสมัยก่อนที่คนชอบขุดหาสมบัติ ในบริเวณวัดร้างแห่งนี้ได้ของมีค่า ไปไม่นาน ก็มีอันเป็นไปต่างๆ นานา เช่นเป็นโรคเรื้อนหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จี๊ดูด” บ้างเป็นไข้ ไม่รู้สาเหตุบ้าง จนทำให้พวกที่ขุดหาสมบัติต้องพากันหวาดกลัว บางทีพระบรมธาตุที่สถิตอยู่ในใน วัดร้างในเวียงเก่าแห่งนี้เมื่อถึงวันสงกรานต์พระบรมธาตุวัดหนองแฝก มักจะสำแดง ปาฏิหาริย์ ล่องลอยมาที่พระบรมธาตุวัดหนองแฝกเพื่อ “ลือแสงพระธาตุ” หรือ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระธาตุ ออกแอ่ว” มีวรรณคดีกันไม่ว่าจะเป็นสี่แดงหรือสี่เขียว บางทีก็มีลูกไฟตกลงมาเป็นสาย บ้างก็

เปล่งแสง ล่องลอยไปตามขอบजूพระวิหารวัดหนองแฝก ในตอนกลางคืนวันเพ็ญ 15 ค่ำออกพรรษา เข้าพรรษา และวันสงกรานต์พระบรมธาตุวัดหนองแฝก สิ่งของที่พบในวัดร้าง ส่วนมากจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยโบราณ เช่น กล้องยาสูบศิลปะล้านนาซึ่งพบมากตามวัดร้าง ครกคินเผา พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยล้านนา และจะมีบ้างที่เป็นศิลปะลังกาวงศ์ พระพิมพ์คินเผา พระคง พระสิบสอง พระปลีกกล้วย พระเนื้อหินตะกั่ว สมัยเชียงแสน และพระพุทธรูปปางนาคปรก ศิลปะหริภุญชัย และ ล้านนา ซึ่งคงจะได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา มาแต่ครั้งแต่เมื่อพระนางจามเทวีมาบูรณะพระนอนป่าเก็ดดี และอีกทางหนึ่งคือรับมาจากครั้งเมื่อพระยามังรายมหาราชมาครองเวียงกุมกาม ก่อนที่พระองค์จะไปสร้างเมืองเชียงใหม่ 2 ปี (จูติพงษ์ แสงส่อง, 2554)

อำเภอสารภีก็ได้พยายามผลักดันให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของอำเภอ แบ่งตามตำบลให้เป็นไปตามประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้มีความสำคัญกับ การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มี การจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบมเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ และเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์

ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี ที่มีการประชาสัมพันธ์ตามเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต ป้ายประชาสัมพันธ์ แต่ข้อมูลของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ยังมีน้อยมากทำให้ดูไม่น่าสนใจเท่าที่ควร คนรุ่นใหม่ภายในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่รู้ข้อมูล ความเป็นมาของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนต้องร่วมมือกันในการฟื้นฟู และ ทำการรวบรวมประวัติศาสตร์ ตามความเชื่อ การรับรู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถรวบรวมเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น ทำให้คนภายในชุมชนท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและนำมาซึ่งการพัฒนาอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ดำรงในชุมชนท้องถิ่นให้เป็นมรดกสืบทอดยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

การศึกษางานวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการรวบรวมเรื่องราว ตำนาน เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)ให้สอดคล้องกับความเชื่อและการรับรู้ของคน ในชุมชนเพื่อสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้และเพื่อเป็นการเสนอทางเลือกของกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ สำหรับอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.) เพื่อรวบรวมเรื่องราว ตำนาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐีตามความเชื่อ ตามการรับรู้ของคนในชุมชน
- 2.) เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สมมุติฐานของการวิจัย

สามารถรวบรวมเรื่องราว ตำนาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนาน โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ของ ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ให้สอดคล้องกับความเชื่อและการรับรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่นและสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2554 ถึง เดือนมิถุนายน 2555 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนโดยรอบของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ผู้วิจัยได้กำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
2. กลุ่มผู้รู้ชุมชน เป็นผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลท้องถิ่น เรื่องเล่าชุมชนหรือเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ในเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ ที่จะได้เรื่องราวตำนาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนาน โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี
2. งานวิจัยนี้จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ แนวความคิด หรือวิธีการบริหารจัดการใหม่อันเกิดจากการสังสมประสบการณ์ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนเอง

ซึ่งนอกเหนือจากกฎเกณฑ์แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่ได้กำหนดไว้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่ออีกชุมชนหนึ่ง และต่อชุมชนอื่นภายนอกต่อไป

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคมระบบความเชื่อ พิธีกรรมและการเมือง การปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้น มีอะไรหลายหลาย อย่างร่วมกันและคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ได้อย่างไร เช่น ท้องถิ่นนั้นมีสภาพแวดล้อมอย่างไร ตั้งอยู่ตำแหน่งไหนภายในเขตอำเภอใด จังหวัดไหน และภูมิภาคใดมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่แสดงความเป็นมาทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บรรดากลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่สืบมาจนปัจจุบันเป็นพวกไหน อยู่ในท้องถิ่นมาแต่ดั้งเดิมหรือเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นเมื่อเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันแล้ว มีความขัดแย้งหรือมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างไรเกิดขึ้น (ศรีศักร วัลลิโภดม อังใน ยงยุทธ ชูแว่น, 2551)

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน ไปด้วยกับการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานวนศรี, 2546, หน้า 14) นอกจากนั้นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องประสานงานกันอย่างชัดเจนขององค์ประกอบต่างๆ จึงจะสามารถทำให้การท่องเที่ยวบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการของคนในชุมชนได้ และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของการท่องเที่ยวในชุมชนต้องเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน โดยบอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา และข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันต้องทำความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนถึงเป้าหมายของการจัดกิจกรรมนี้ ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางชุมชนอาจมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางชุมชนอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนและคนในชุมชนด้วย ดังนั้นประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกันพิจารณาถึงข้อดี – ข้อเสีย และแนวทางป้องกันร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วย ประชาชนในชุมชนต้องช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ (โฉมสิริ ทิมสุทิน และคณะ, 2548 อ้างจาก บัณฑิต เฝ้าวัฒนา และดวงพร อ่อนหวาน, 2551 หน้า 20) นอกจากนั้น วีระพล ทองมา (อึ้งโน สิ้นธุ์ สโรบล และคณะ, 2547 หน้า 12) ยังได้นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร

และเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน คู่กันรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

นอกจากนั้นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการดำเนินการภายใต้การประสานผลประโยชน์ของการพัฒนาทางด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการประสานการพัฒนาทางด้านต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม

1. มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาที่เกินความสามารถที่จะรองรับได้และดำเนินการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม

2. มิติทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ อย่างเสมอภาคและยุติธรรม ที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่จะต้องเห็นพ้องต้องกันและเป็นความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริงและต้องเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

3. มิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่างๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปแบบของการก่อตั้งหน่วยประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวบรวมภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น การจัดทำเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านท้องถิ่น ทั้งนี้ควรยึดหลักความ

ต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติและ ความสามารถในการรองรับทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยว สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง(อุคร วงษ์ทับทิม,2545 อ้างจาก บัณฑิต เผ่าวัฒนาและ ดวงพร อ่อนหวาน, 2551 หน้า 20)

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

พิมพีระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (2553, หน้า 33) ได้กล่าวไว้ว่า ในปีที่หนังสือเรื่อง “ Tourism : A Community Approach ” ของ เมอร์ฟี (Murphy, 1985) ดีพิมพีนั้นถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของ แนวคิดเรื่องการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นแนวทางปฏิบัติที่กล่าวถึงกัน มากในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สิ่งที่ถกเถียงกันอย่างมากก็คือ เรื่องของประโยชน์ที่จะ กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริงและเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ ความยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวชุมชนถือเป็นเครื่องมือในการจัดการการท่องเที่ยว เป็นแนวคิดใหม่ ของการจัดการการท่องเที่ยว จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แนวคิดนี้เน้นว่าการ พัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจ เนื่องจาก การท่องเที่ยวจะสำเร็จไม่หากขาดความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เหตุผลง่ายๆ ก็คือ การ ท่องเที่ยวในชุมชนจะสำเร็จต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้ซึ่งสามารถสื่อสาร วัฒนธรรมของตนให้แก่ักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ต้อง มีการขับเคลื่อน โดยชุมชนอยู่เสมอ และจะทำให้การเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงที่การท่องเที่ยวจะ นำมาสู่ชุมชนดำเนินไปในทิศทางที่ดีที่ชุมชนเองก็พอใจ

จากงานเขียนของ Tosun & Timothy (2003) อ้างใน (พิมพีระวี โรจน์รุ่งสัจย์ 2553, หน้า 34) ได้เสนอเหตุผลสำคัญ 7 ประการ ที่ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดย ชุมชน คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการวางแผนและตั้งกล ยุทธ์ทางการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนนำสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลายๆทาง
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เพิ่มพูนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้นักวางแผนทางการท่องเที่ยวตัดสินใจหรือวางแผนการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้ความต้องการของชุมชนสำเร็จได้
7. การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

องค์ประกอบสำคัญขององค์กร CBT

พจนานุกรม (2546, หน้า 68 – 70) การที่จะชี้วัดว่าองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวแทนผลประโยชน์ที่แท้จริงของชุมชนหรือไม่ องค์กรต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม
2. การกระจายบทบาทการทำงาน
3. การกระจายผลประโยชน์
4. มีระบบการทำงานที่โปร่งใส/ตรวจสอบได้
5. มีมาตรการในการควบคุมและป้องกันผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วม หัวใจสำคัญของการทำงานชุมชน คือการที่ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อกระบวนการทำงานได้ให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำ ตั้งแต่ เริ่มต้น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดทิศทาง และการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ในชุมชนบางแห่งการเริ่มดำเนินการเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะแรกอาจมีผู้เข้าร่วมน้อย อาจเกิดจากความไม่เข้าใจหรือไม่พร้อมในระยะแรก อย่างไรก็ตามกลุ่มต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในภายหลัง และไม่สร้างกฎ กติกาที่จำกัดการเข้ามามีส่วนร่วม บางครั้งเป็นไปได้ยากที่จะทำให้ชาวบ้านทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางตรง แต่งาน การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในการจัดการการท่องเที่ยว

ในกรณีของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการทำงาน อันจะเป็นตัวแทนของความคิดและดูแลผลประโยชน์ของตนและชุมชน โดยการเป็นที่ปรึกษาหรือร่วมทุน ชาวบ้านทั่วไปสามารถเป็นสมาชิกได้ในลักษณะการร่วมทุน โดยการลงหุ้น เพื่อให้องค์กรการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนมีเงินทุนในการดำเนินงาน และเมื่อมีผลกำไรสามารถตอบแทนสมาชิกได้ในรูปของเงินปันผล แม้ว่าการมีส่วนร่วมอาจทำให้กิจกรรมเป็นไปได้ช้า แต่สมาชิกในชุมชนจะเกิดประสบการณ์และบทเรียนร่วมกัน

การกระจายบทบาทการทำงาน การที่การท่องเที่ยวมีกิจกรรมหลากหลาย การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานให้กระจายไปยังสมาชิก จะทำให้การบริหารคล่องตัว นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้สมาชิกโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิง ผู้อาวุโส เยาวชนได้แสดงบทบาทและศักยภาพของตนในการทำงาน

การกระจายผลประโยชน์ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้และผลตอบแทนให้กับชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการผลประโยชน์ให้กระจายตัวสู่คนในชุมชนและสมาชิกผู้ดำเนินการท่องเที่ยว

การจัดการผลประโยชน์นั้นควรแยกออกเป็น

1. ผลประโยชน์ทางตรงที่สมาชิกของกลุ่ม / องค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้รับจากการให้บริการการท่องเที่ยว

2. ผลประโยชน์ทางอ้อมที่แม้ว่าสมาชิกทุกคนในชุมชนจะไม่ได้รับโดยตรงจากการท่องเที่ยวเพราะไม่ได้เป็นสมาชิก แต่ก็ควรได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ในส่วนงานสาธารณะประโยชน์ของชุมชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องจัดสรรเงินจากผลการดำเนินงานออกมาในรูปกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

นอกจากนี้ยังมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวหลายประการ เช่น การขายของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทำให้มีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน ร้านค้าขายของได้มากขึ้น มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่รู้จัก และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น

มีระบบการทำงานที่โปร่งใส/ตรวจสอบได้ ระบบการเงินที่เข้าใจง่าย ตรวจสอบได้ และกระจายบทบาทการทำงาน มีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญตั้งแต่ เริ่มต้นดำเนินการบริหารขององค์กร เนื่องจากการท่องเที่ยวมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในหลายด้าน การวางระบบที่ดีช่วยให้สมาชิกในกลุ่มไม่หวาดระแวงกันเรื่องผลประโยชน์ในภายหลัง สิ่งที่ต้องกระทำเพื่อให้การทำงานโปร่งใสตรวจสอบได้ มีดังนี้

1. มีการจัดทำการเงินขั้นพื้นฐาน เช่น การมีใบเสร็จรับเงิน ใบเสร็จจ่ายเงิน การลงบัญชีรายรับ-รายจ่ายรายวัน และบัญชีแยกประเภท

2. มีระบบการรายงานการเงินทุกเดือน

3. ออกระเบียบว่าด้วยการหักเงินเข้าบัญชีกองทุนหมู่บ้านหรือกองกลางของกลุ่ม รวมทั้งระเบียบการใช้เงิน

4. มีการสรุปการใช้จ่ายเงินทุก ๆ 3 - 6 เดือน

5. สมาชิกที่ทำการเงิน (รับ-จ่าย) กับคนทำบัญชี (แสดงรายการสรุปการใช้จ่ายเงินในแต่ละประเภท) ต้องไม่ใช่คนเดียวกัน และควรมีกรรมการตรวจสอบอย่างน้อย 2 คน

6. ระบบการหมุนเวียนผู้รับผิดชอบเรื่องที่พัก การนำเที่ยว ยานพาหนะ หรืออาหาร ให้มีการทำระบบรายชื่อเพื่อให้เห็นการกระจาย

มีมาตรการในการควบคุมและป้องกันผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กลุ่มสามารถออกกฎระเบียบในการท่องเที่ยว หรือแนวทางการปฏิบัติตัว เมื่ออยู่ในชุมชนให้นักท่องเที่ยวถือเป็นแนวปฏิบัติ นอกจากนี้ยังควรจะต้องมีกลไกการติดตามผลกระทบด้านต่างๆ โดยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบ หรือจัดทำให้เป็นวิถึปฏิบัติ เมื่อมีการท่องเที่ยว ควรต้องมีกรรายงานการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมเพื่อให้มีการเฝ้าระวังและแก้ไขผลกระทบได้อย่างทันท่วงที

แนวคิดเรื่องการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อ สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

สามารถสรุปอย่างง่าย ๆ ได้ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การประชุม Globe'90 ณ ประเทศ แคนาดา ได้คำจำกัดความไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง โดยในที่นี้การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศไว้ด้วย

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท

Robert Cleverdon และ WTO (อ้างในสร้อยคดี อาสาสมัครพิกิจ, 2542, หน้า 10) เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่น

หลัง ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวนี้มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย ทั้งนี้ แนวความคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดั้งเดิมไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการมีกำไร แต่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
5. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม ต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบไว้ว่า “การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดั้งเดิมอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างสิ้นขาด”

แนวความคิดพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาจากแนวความคิดพัฒนาแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 17)

ข้อควรคำนึงของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีข้อควรคำนึงที่สำคัญอยู่ 8 ประการ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 18-19)

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว

การที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนสมัครใจที่จะเปิดบ้านต้อนรับ นักท่องเที่ยวเอง เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยว

สำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวว่าอยากเห็นอะไรจากแหล่งท่องเที่ยว ต้องการให้มีกิจกรรมอะไรบ้างในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาจัดหาหรือจัดสร้างกิจกรรมเสริมในการตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด เป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยว เพิ่มมากขึ้น

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

สำรวจในแหล่งท่องเที่ยวว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือไม่ และต้องเพิ่มในปริมาณมากน้อยเท่าไร เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งฝึกอบรมพนักงานในการให้บริการด้านต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ

4. การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว

สำรวจว่าสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวจะถูกกระทบหรือถูกทำลายหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการดูแลรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น

5. การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

สำรวจว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละที่มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการกำหนดปริมาณและมาตรฐานของบริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสม และพิจารณามาตรการจำกัดนักท่องเที่ยว

6. การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว

ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

7. การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว

สำรวจว่าสิ่งก่อสร้างมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมหรือไม่ โดยเน้นการจัดการด้านความสะอาด ความสะดวกสบายตามมาตรฐานสากลหรือไม่ ทำให้สะท้อนถึงความสำเร็จที่เกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวกับมาตรฐานสากล เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการสร้างความสมดุลระหว่างการดำรงเอกลักษณ์ท้องถิ่นกับการเตรียมพร้อมสำหรับยุคเทคโนโลยี

8. การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวอื่นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ศึกษาว่าประเทศอื่นเขาพัฒนาได้อย่างไร จึงทำให้เขาประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการศึกษาและเปรียบเทียบพร้อมทั้งเป็นแบบอย่างในการประยุกต์ให้ดีกว่า

แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 3 มิติ ดังต่อไปนี้ คือ

1. มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อคงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว วิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินทางหรือเส้นทางเดินป่า ที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นการลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยว

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ราล์ฟ บัคลีย์ (Ralf Buckley) ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ มหาวิทยาลัย กริฟฟิธ ออสเตรเลีย ให้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 5 ประการดังนี้ (สุนิสา เพรนเช็ล และ เกศรา ใจจันทร์, 2549: หน้า 14 – 16)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืน ด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
2. เป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
4. เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าวที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลงความคิดของ ราล์ฟ บัคลีย์และพัฒนามาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 4 ด้าน ดังนี้

1. **องค์ประกอบด้านพื้นที่** เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. **องค์ประกอบด้านการจัดการ** เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบและจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

3. **องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ** เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. **องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม** เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนเกือบทลอดกระบวนการก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพซึ่งท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

จากองค์ประกอบข้างต้นกล่าวได้ว่า นิยามดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่จะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้งสี่ด้านดังกล่าวเป็นสำคัญ หากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้งสี่ข้อ ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์และยั่งยืน หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลง ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปจัดการและเน้นกระบวนการส่งเสริม เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้แปรเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่นี้

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในเวทีประชุมนานาชาติหลายครั้ง และมีผลการประชุมบังคับให้ภาครัฐและเอกชนต้องสนองนโยบายการท่องเที่ยวทางเลือก ประกอบกับผู้บริโภครุ่นใหม่ (Boomer

Consumer) มีจิตใจที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องปรับเปลี่ยน (สุนิสา เฟรนเช็ล และ เกศรา ใจจันทร์, 2549, หน้า 17 – 18)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวทางเลือกแบ่งเป็น 2 ประเภท ซึ่งส่วนจัดเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Socio – cultural tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับทรัพยากรท่องเที่ยวด้านสังคม – วัฒนธรรม แต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติให้ความสำคัญด้านสังคม – วัฒนธรรมน้อยกว่าการท่องเที่ยวธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

จากการแบ่งประเภทการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการพัฒนาที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นธรรมชาติ ในเมือง หรือในหมู่บ้านชนบทก็ได้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยว และกิจกรรมจากการท่องเที่ยว เกื้อหนุนให้เกิดการกระจายรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น แต่ต้องไม่ทำให้เกิดการซื้อขายวัฒนธรรมโดยคนในท้องถิ่นผลิตวัฒนธรรมขายให้นักท่องเที่ยว (Kinnaird and Hall, 1994:18-19 อ้างในสุนิสา เฟรนเช็ล และ เกศรา ใจจันทร์, 2549, หน้า 17 – 18)) การกระทำดังกล่าวจะทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไปอย่างเลื่อนลอย (Cultural drift)

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom)

ภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น

ภูมิ มีความหมายว่า พื้น ชั้น พื้นเพ

ปัญญา หมายความว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่การเรียนและคิด

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรคงานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญา

คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งมีความหมายว่าความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

คำว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้ความหมายว่าเป็นองค์ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมาอันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และ

สืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
เผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะ
เชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ
อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้ง่าย กับการศึกษาวัฒนธรรมมันจะผสมผสานกลมกลืนเชื่อมโยง
กันไปหมด

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิ
ปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา
อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่น
ใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนที่รกรงชุมชนให้ผู้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิ
ปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่าน
กระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกัน
ขึ้นมาจากความรู้อะเอียดหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะ
สาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัว
ของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด
และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ ตามยุคตามสมัยได้

5. ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่ยังเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับ
สิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลก
ทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่ และ

สร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีคุณภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มีได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศแต่มีส่วนแลกเปลี่ยนเล็กน้อย และปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

การถ่ายทอดความรู้ หรือ การสอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ให้แสดงเข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจนแต่พอทำความเข้าใจได้ดังนี้ หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับ การถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” นั้นเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสม ประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้นหมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านได้ด้วย โดยสถานวิจัยสังคมได้ให้คำจำกัดความว่า เทคโนโลยีนั้นเป็นความรู้ว่าจะทำสิ่งต่างๆ อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระทบกัน ขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การประยุกต์แนวความคิดที่เป็นมรดกของคนไทยในการประกอบอาชีพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักพิจารณากิจกรรมหรืออาชีพของชุมชน เช่น แลบพื้นที่หรือท้องถิ่นใดเป็นที่ราบลุ่ม กิจกรรมของชุมชนก็คือ การทำนา หรือการปั่น โองังและตม่น้ำจากดินเหนียว หรือการแกะสลักไม้ เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้ไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นต้น ในการสัมมนาทางวิชาการ โดยศูนย์

ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างเครือข่าย นั้นได้ให้ คำจำกัดความของคำว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local wisdom หรือ popular wisdom) คือ พื้นฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือคือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือที่เป็นความรู้สะสมสืบทอดกันมา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นวัฒนธรรม เป็นความรู้ที่สะสมจากการปฏิบัติจริงในห้องทดลองของสังคม เป็นความรู้ดั้งเดิมที่ถูกค้นพบ มีการทดลองใช้ แก้ไขดัดแปลง จนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตและถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาไทยเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่คนไทยทุกคน ควรรู้ ควรศึกษา ปรับปรุงและพัฒนาใช้เพื่ออนาคตแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การศึกษา ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (อ้างถึงในประ โรม กุญฺสาคร,2547 : 62) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความ สอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอกซึ่งลักษณะสำคัญของภูมิปัญญา ท้องถิ่นก็คือมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่งอีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรม มากกว่าวัตถุ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

นิคม ชมภูหลง (อ้างถึงในประ โรม กุญฺสาคร,2547 :62) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหา หรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอด และกลั่นกรองเป็นระยะเวลายาวนาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในสุนันทา แซมเพชร, 2547 : 86) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้าน โภชนาการ

Zane ma Rhea and Bob Teasdale (อ้างถึงในสุนันทา แซมเพชร, 2547 : 86) ได้แสดงความคิดเห็นถึงความหมายของภูมิปัญญา โดยมีบริบทว่าเป็นผลที่เกิดจากคิดหรือสิ่งที่สังคมมีความเข้าใจร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสังเกตได้จากสังคมท้องถิ่นสามารถสรุปได้ว่าใครเป็นผู้ฉลาด หรือมีภูมิปัญญา ภูมิปัญญาเป็นความฉลาดของสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่ความรู้ที่สมบูรณ์เสมอไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ทำให้ท้องถิ่นดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงความรู้ ความสามารถ หรือระบบของความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมจากประสบการณ์ของชีวิตที่มีคุณค่าของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวให้เหมาะสมแก่การเปลี่ยนแปลงของบริบทของสังคม เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิตซึ่งสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิชาการได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานขององค์แห่งความรู้

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น

กลุ่มที่ 4 แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่และแต่ละประเภทของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิด
จากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้สามารถ
ดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยการพึ่งพาธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ เช่น ชุมชนภูเขา มีความเชื่อใน
เรื่องของผีป่า เจ้าป่า เทพารักษ์ ผู้อยู่ตามพื้นราบเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา การสู่วัฒน แม่ย่า
นางเรือ เป็น ความคิดความเชื่อเหล่านี้จะนำมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การจัด
พิธีสืบชะตาแม่น้ำ การจัดทำพิธีกรรมบวชต้นไม้ การจัดตั้งป่าสมุนไพรรักษาโรค หมูบ้าน ธนาคารโค
กระบือ ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า กลุ่มฉาบปูน เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการ
แสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีการบวชนาคเข้าพรรษา ออก
พรรษา วันสำคัญทางศาสนา การทำบุญวันเกิด โคมไฟ โคมจุก ชื่นบ้านใหม่แต่งงาน
นอกจากนั้น ยังมีศิลปกรรมพื้นบ้าน ที่แสดงปรากฏให้เห็นถึงความสำเร็จของภูมิปัญญาที่สืบทอด
กันมาหลายชั่วอายุ เช่น งานถักสายและทอกระเป๋าย่านลือภาคใต้ กระเป๋าถือใบตาล เสื้อจันทบูร
เปลเด็ก เครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลัก งานปั้นหล่อ ด้วยโลหะการก่อสร้าง อาคารที่อยู่อาศัย
ภาพเขียนบนผนัง การฟ้อนรำและเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ ในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
เป็นการปรับการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำจากสภาพสังคม พ่อค้าคนกลางระบบธุรกิจ ระบบ
โรงงาน กลับเข้าสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ สามารถยืนหยัดต่อสู้กับความ
ล้มเหลวกับการล้มละลายทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ได้อย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกาย กำลัง
ปัญญา และการการสั่งสมประสบการณ์ เช่น การทำวนเกษตร ทำการเกษตรแบบผสมผสาน
การเกษตรแบบพึ่งตนเอง การทำสวนสมุนไพรและการแพทย์แผนโบราณ

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องราวแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ โดยจัดระบบการถ่ายเทน้ำและคิดสูตรอาหารปลาขึ้นมาเอง การคิดค้นวิธีที่จะกรองน้ำให้ใสเพื่อเพาะปลากุปลาน้ำจืด การประดิษฐ์เครื่องนวดข้าว แบบประหยัด และการคิดสร้างอ่างเก็บน้ำ จากอ่างเก็บน้ำบนภูเขา ลงมาใช้ปลูกพืชสวน

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. การทำให้ผู้เป็นตัวอย่าง ถือว่าเป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโส หรือ ผู้เฒ่าผู้แก่โดยเป็นตัวอย่างของคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง ชุมชนเดียวกัน
2. การคิดร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยนและเสนอความเห็นอย่างมีเหตุผล เปิดโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน
3. การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคลระดับกลุ่มให้มากเพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาหลากหลายและนำมาพัฒนากิจกรรมที่กระทำอยู่
4. การบรรยาย หรือ เวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่ง สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกัน อันจะส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สั่งสมกันมาแต่อดีต
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต และ พิธีกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของ ชาวบ้าน

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ลดการพึ่งตนเองจากสังคมภายนอก มี ส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตน ทราบถึงความต้องการของตน เข้าใจตนเอง และเป็นการ ปลุกสำนึกในการรับรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาและนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ เป็นการ เชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยสามารถกระทำได้ดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของ ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ กระทำโดยการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่น สารและสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญา ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชน ท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดเพื่อใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรแล้วมาถ่ายทอดด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

6. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7. การเสริมสร้างเอกลักษณ์ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

8. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชน และท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

ในฐานะที่เป็นคนไทย เราจำเป็นต้องรู้จักและอนุรักษ์สมบัติอันล้ำค่าของชาติ และต้องช่วยกันสนับสนุน เชิดชูภูมิปัญญาของชาติเพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสืบสานเผยแพร่ให้เป็นที่เลื่องลือสืบไป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต ทำให้ผู้คนต่างก็พยายามปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต จึงคิดปรับปรุงพัฒนาหรือประดิษฐ์สิ่งต่างๆจากสภาพแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ด้วยรูปแบบต่างๆ เช่นการนำพืชพรรณธรรมชาติมาสร้างที่อยู่อาศัย ปรงอาหาร เป็นต้น
2. สภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เช่นในท้องถิ่นที่มีเทือกเขาสูงมีแม่น้ำไหลผ่าน ก็จะสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี บริเวณที่มีฝนตกชุก น้ำท่วมก็สร้างบ้านเรือนที่ได้ลุนสูง
3. ความเชื่อหลักคำสอนทางศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ คนไทยมีพระพุทธศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ มีหลักคำสอนทางศาสนาเป็นวิถีในการดำเนินชีวิต และเป็นที่พึ่งทางใจ จึงมีการจัดที่บูชาไว้สำหรับการกราบไหว้ ทำให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่างๆเช่น ประติมากรรมมีการสร้างพระพุทธรูป
4. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีจากตะวันตก เช่นการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน
5. การศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์เพิ่มเติม
6. ภาวะของการเป็นผู้นำ

สรุป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมีความสำคัญที่ควรศึกษาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ สู่ประชาชนไทยเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยนั้นมีความแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค แต่สามารถกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาแต่ละท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะพื้นบ้าน อาหาร และสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาของสังคมอื่น ได้แก่ สังคมตะวันออกและสังคมตะวันตกที่ เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทย ดังนั้นคนไทยทุกคนจึงควรตระหนักในการรับภูมิปัญญาของสังคม อื่นที่เข้ามาว่าจะสามารถผสมผสานกลมกลืนหรือเข้ากับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของไทยได้หรือไม่ การเลือกรับภูมิปัญญาของคนต่างชาตินี้จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยให้ มีเอกลักษณ์ และเกิดคุณค่าในสังคมสูงสุดต่อไป

กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมากจะเป็นคนใน ครอบครัว เป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่าง ผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนมาก จะไม่แพร่ งพรายให้คนอื่น ๆ ผู้ที่เป็นอย่างนี้เพราะสาเหตุหลายประการคือ

1. กลัวการแก่งแย่งการทำมาหากิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่จะต้องทำผลผลิตเพื่อค้าขาย
2. กลัวเรื่องชื่อเสียง เกียรติภูมิ และกลัวคนอื่นขโมยภูมิปัญญา ถ้าถ่ายทอดความรู้ให้กับคน อื่นแล้วเขาทำดีกว่า เจ้าตำรับก็จะมีชื่อเสียง
3. มีความเชื่อและถือสัจจะจากปู่ ย่า ตา ทวด ที่ต้องการปกปิดเคล็ดลับหรือกลวิธีการผลิต
4. สื่อและเทคโนโลยียังไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ปัจจุบันนี้ กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นขยายไปสู่สาธารณชน ทั่วไปบ้างแล้ว อาจเนื่องจากสาเหตุต่างๆต่อไปนี้

1. ได้รับการกระตุ้นและการสร้างความตระหนักจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น หน่วยงาน พัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานเกษตร ฯลฯ

2. การถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับคำตอบแทน ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนจะตั้งราคาวิชาไว้มากน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด

สำหรับวิชา อาชีพนั้นๆ

3. สื่อต่างๆในปัจจุบันมีมากมายหลายประเภท ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้โดยใช้สื่อต่างๆได้อย่างสะดวก หน่วยงานต่างๆที่ให้ การ สนับสนุนภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอด สืบทอดความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

4. ความจำเป็นในการผลิต ทำให้ภูมิปัญญาต้องถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากคนในครอบครัวหรือผู้สืบสายเลือด เพื่อ ต้องการเพิ่มผลผลิตสู่ตลาด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บัณฑิต เฝ้าวัฒนา และดวงพร อ่อนหวาน (2551) การจัดการคอยปุยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศโดยชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1.คอยปุยมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ จากการศึกษาศักยภาพและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน พบว่าหมู่บ้านม้งคอยปุยตั้งอยู่ในทำเลที่ดี มีถนนลาดยางตลอดเส้นทางเข้าหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงที่สลับซับซ้อน เป็นแหล่งต้นน้ำลำห้วยหลายสายและน้ำตกหลายแห่ง ยอดคอยปุยปกคลุมด้วยป่าดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายด้านระบบนิเวศวิทยา พื้นที่ต่ำลงมาเป็นป่าเบญจพรรณเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจะหนาวเย็นและชุ่มชื้นเกือบตลอดทั้งปี ประชากรร้อยละ 80 เป็นชาวเขาเผ่าม้งซึ่งมีวัฒนธรรมและประเพณีผูกพันกับระบบความเชื่อเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเชื่อมโยง เกี่ยวพันจนแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในการดำเนินวิถีชีวิต และมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันอยู่และคนในชุมชนมีความคุ้นเคยกับการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว รวมทั้งยอมรับให้ชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว 2. การจัดการท่องเที่ยวบ้านม้งคอยปุยโดยโครงการหลวง ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ และกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวไว้ 3 เส้นทางหลัก ดังนี้ เส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางที่ 1 ย้อนอดีตสู่ชุมชนวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง เส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางที่ 2

ธรรมชาติด้านทิศเหนือของหมู่บ้านคอยปุยและเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางที่ 3 คอยเกษตรอินทรีย์ และภูมิปัญญาชนชาวม้ง จากศักยภาพของพื้นที่และการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาส่งเสริมทำให้เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ชาวม้งบ้านคอยปุยจึงเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่ชุมชนเพราะมีรายได้ดีกว่าการทำอาชีพเกษตรกรรม เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลท่องเที่ยว คราวเดือนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ขายสินค้าและบริการ เป็นต้น ระบุว่าจะมีรายได้สูงในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเท่านั้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากเมื่อถึงช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวรายได้จะลดลง ชาวม้งบ้านคอยปุยไม่ได้มีแนวคิดพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองตามหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะที่ผ่านมามีหน่วยงานของรัฐและโครงการหลวงเข้ามาช่วยเหลือส่งเสริมตลอด ทำให้เกิดปัญหาในพื้นที่และชุมชน 3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศโดยชุมชนชาวม้ง บ้านคอยปุย จากปัญหานักท่องเที่ยวลดลงในช่วงนอกฤดูกาลการท่องเที่ยว ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบันนี้ต้องการกระตุ้นการท่องเที่ยว ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบันนี้ต้องการกระตุ้นการท่องเที่ยว เมื่อวิเคราะห์จากศักยภาพพื้นที่ของบ้านม้งคอยปุยและเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย สามารถกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศออกเป็น 3 เส้นทาง คือ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศในชุมชนบ้านม้งคอยปุย เส้นทางที่ 1 ใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 2-4 ชั่วโมง เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศรอบชุมชนบ้านม้งคอยปุย เส้นทางที่ 2 ใช้เวลาท่องเที่ยวประมาณ 1 วัน และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ – ปุย เส้นทางที่ 3 ใช้เวลาท่องเที่ยวประมาณ 2 วัน 1 คืน

สายันต์ ไพรชาญจิตร (2547) การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถาน:แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน พบว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่านได้ ทำให้นักวิจัยและชาวบ้านสามารถร่วมกันสร้างความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม เรื่องราวทางโบราณคดีของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก แหล่งผลิตเครื่องมือหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่เขาหินแก้ว เขาชมพู คอยปุแก้ว คอยภูซาง และภูมิปัญญาอื่นๆ ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้มากมายแล้ว ยังก่อให้เกิดผลในการพัฒนาความสามารถของคนที่

เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทแหล่งโบราณคดี วัตถุทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน และการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนไปพร้อมๆ กันด้วย โดยเห็นชัดในกลุ่มคน 2 กลุ่มด้วยกัน

กลุ่มแรก ได้แก่ ชาวบ้าน ซึ่งเกิดจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดี และทรัพยากรวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ค้นพบว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงภาครัฐ บรรดาผู้สูงอายุในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีความสุขที่สุดเพราะได้แสดงศักยภาพและความรู้ความสามารถ ตลอดจนภูมิปัญญาให้ลูกหลานได้เห็น กระบวนการวิจัยเรื่องราวของชุมชนได้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนให้ใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้น เยาวชนที่ไม่เคยสนใจปู่ย่าตายายเริ่มเชื่อมั่นและให้ความสนใจในความรู้เรื่องวิถีชีวิตและการทำมาหากิน ความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องใช้อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนงานช่าง และการละเล่นต่างๆ ในอดีตที่ผู้สูงอายุฟื้นฟูและสาธิตให้ดู

กลุ่มที่สองที่มีการพัฒนา ได้แก่ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เข้าไปฝึกภาคปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน ซึ่งแต่เดิมไม่มีความรู้เรื่องการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนมาก่อน แต่เมื่อได้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัยแล้วได้มีความรู้ความเข้าใจมีทักษะในเรื่องดังกล่าวมากขึ้นจนสามารถช่วยชาวบ้านพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ช่วยชาวบ้านจัดทำระบบทะเบียนวัตถุในพิพิธภัณฑ์ และค้นพบว่ากระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนก็เป็นวิธีการสงเคราะห์ชุมชนที่เรียกว่า พิพิธภัณฑ์บำบัด (Museum Therapy) อย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน

สุริย์ บุญญาอนุพงศ์ และ อัยฉ่างค์ โปราณานนท์ (2552) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมล้านนา : ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวในเส้นทางประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา : ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ มีดังนี้ ด้านประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความเก่าแก่และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุด 3 เมือง คือ 1. เมืองลำปาง เป็นเมืองโบราณที่พระนางจามเทวีส่งพระราชบุตรไปเป็นผู้ครองนครโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง รวมทั้งมีอาคารบ้านเรือน โบราณที่ได้รับการบำรุงรักษาไว้ในสภาพดีควรแก่การชื่นชม

2. เมืองลำพูน เคยเป็นราชธานีแห่งแรกในภาคเหนือตอนบน เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรหริภุญไชย เป็นจุดเชื่อมจากละโว้ในภาคกลางกับล้านนาในภาคเหนือในตัวเมืองลำพูนและชุมชนข้างเคียงมี โบราณสถานสำคัญหลายแห่งที่สร้างในสมัยของพระนางจามเทวี มีอายุกว่า 1,300 ปี และวัดพระ ราชหริภุญไชยที่มีเจดีย์งดงามที่สุดในล้านนา 3. เมืองเชียงใหม่ หลังจากที่พ่อขุนมังรายเข้าครอง เมืองลำพูน ก็ได้สร้างเมืองเชียงใหม่ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา ส่วนลำพูนเป็น ศูนย์กลางทางศาสนา ในบริเวณตัวเมืองเชียงใหม่ มีโบราณสถานสำคัญจำนวนมาก ด้าน**ธรรมชาติ** เส้นทางที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ ทั้งทางถนนและทางรถไฟ มีสถานที่ที่ มีความงดงามทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมหลายแห่ง อาทิเช่น อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล สวนป่าทุ่งเกวียน อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เป็นต้น ซึ่งสถานที่เหล่านี้ล้วนมีคุณค่าสำหรับการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการศึกษาธรรมชาติ ด้าน**วิถีชีวิตและกิจกรรม** ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเส้นทาง ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน จึงมีการพัฒนาวิถีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพบนพื้นฐานทรัพยากรที่มีในชุมชน ชุมชนเหล่านี้จึงเป็นแหล่งสะสมภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญควรแก่การเยี่ยมชมและศึกษา ซึ่งปัจจุบัน ชุมชนหลายแห่งก็ได้มีการพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่นหมู่บ้านแกะสลักไม้ที่อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ศูนย์อนุรักษ์ ช้างไทยและตลาดทุ่งเกวียนในอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง หมู่บ้านทำร่มบ่อสร้างอำเภอสัน กำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ฯ เป็นต้น ซึ่งการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้สามารถใช้พาหนะ ได้หลายแบบผสมกัน ทั้งรถไฟ รถยนต์ รถม้า และช้าง โดยสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้มีสิ่งบริการ ต่างๆ ครบ ทั้งด้านที่พักแรม ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกฯ

สุนิสา เฟรนเช็ล และเกศรา ใจจันทร์ (2549) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อำเภอเวียงแหงตำนานและเรื่องเล่าเมืองปรางกรด่านสุดท้ายของกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบว่า การศึกษาบริบทของชุมชนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภูมิปัญญาในชุมชน ทิวทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวและตำนานต่างๆ ที่เล่าต่อกันมาในชุมชนเกี่ยวกับการ ตั้งทัพหลวงครั้งสุดท้ายของกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งมีเค้าร่างเกี่ยวข้องกับ โบราณสถานและโบราณวัตถุ ตลอดจนสถานที่ต่างๆ ที่ค้นพบได้โดยทั่วไปในชุมชน เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอเวียงแหงต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสาร รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ มาจาก การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในชุมชน การสังเกตและการสำรวจร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

2. ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารท้องถิ่น เอกสารประวัติศาสตร์ วารสารสื่อ สิ่งพิมพ์ ภาพจารึก ร่องรอยทางโบราณวัตถุและโบราณสถาน บทความข้อเขียนต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดแหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นและเพื่อรวบรวมเรื่องราว ตำนาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ตามความเชื่อ ตามการรับรู้ของคนในชุมชน ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ผู้วิจัยได้กำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
2. กลุ่มผู้รู้ชุมชน เป็นผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลท้องถิ่น เรื่องเล่าชุมชน หรือเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ในเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือ

การเก็บข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ตัวผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยผู้วิจัยเข้าไปสอบถามพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยต้องการให้มีการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า ในการทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเล่าเรื่องประสบการณ์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่คุณวิจัยสนใจศึกษา โดยผู้วิจัยทำหน้าที่ในการป้อนคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องได้อย่างเป็นธรรมชาติ

3. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ชุมชน เพื่อศึกษาประสบการณ์ต่างๆจากกลุ่มผู้รู้ โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้รู้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นในขณะที่สนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจดบันทึก และบันทึกเสียง

4. การจัดเวทีประชุมและกิจกรรมกลุ่ม การจัดเวทีเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทบทวนความรู้ความเข้าใจของชุมชนและแนวทางในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบ ในช่วงการเก็บข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนที่ได้จากกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชุม การสังเกต และการสำรวจตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) โดยใช้วิธีการประมวลผลข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้รับมาสังเคราะห์เปรียบเทียบ และจำแนกความสัมพันธ์ และนำมาเรียบเรียงข้อมูลเป็นตำนานตามความเชื่อและการรับรู้ของชุมชน โดยการทดสอบ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทบทวนความรู้ความเข้าใจของชุมชนและแนวทางในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิง

ประวัติศาสตร์ จากการจัดเวทีประชุมและกิจกรรมกลุ่มของชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นตาม ข้อมูล
จากตำนานและเรื่องราวของชุมชน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นการสังเกต การสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและการจัดเวทีชุมชนเพื่อรับทราบและแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาออกได้เป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. บริบทและสภาพชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)

รูปที่ 1 บริเวณลานธรรมวัดเวียงเศรษฐีร้าง

ตำนานเมืองโบราณเศรษฐียนคร (เวียงเศรษฐี) นายช่างปั้นหม้อบ้านภูษานครกุมภการเศรษฐี ตามตำนานพระพุทธเจ้าเลียบโลก ผูกที่ 9 (ฉัตติพงษ์ แสงส่อง, 2554, หน้า 2 - 3) ได้กล่าวไว้ว่า

หลังจากพระพุทธองค์เสด็จจากที่ สังเวศฐานเจดีย์ พระองค์ก็เสด็จมาในทางทิศตะวันออกประมาณ 1,000 วา เสด็จ ไปถึงบ้านกุมภการเศรษฐี ยังมีลี้วະผู้หนึ่งเป็นเศรษฐีช่างหม้อ ปั้นหม้อขายและเป็น นายบ้านที่นั่นเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาจึงทูลถามว่า “เจ้าจะไปไหนหนอ” พระพุทธองค์จึงทรง ตรีศกับลี้วະผู้นั้นว่า “เราตถาคตจักมาถึงเมืองที่นี่ เพื่อจะไปโปรดพญายักษ์ผู้มีความดุร้าย จับผู้คน ไปกินเป็นอาหาร ณ ป่าราชายตนาราม และสัพพะสัตว์ทั้งหลาย” กุมภการเศรษฐีจึงกราบทูลว่า “เจ้ากู หากเป็นพระพุทธเจ้าเป็นแน่แท้” จึงกราบทูลอาราธนาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ ขอโปรดพระองค์ผู้ทรงมีพระเมตตาพุทธมหารุณาธิคุณจงได้สละประทับ โปรดเมตตาข้าพระพุทธ องค์ทั้งหลายที่นี้สัก 7 วันเถิด” แล้วกุมภการเศรษฐีก็สร้างกุฏิหลังเล็กถวายเป็นที่ประทับพุทธ สำนัญแด่พระพุทธองค์ เหล่าบรรดาชาวบ้านทั้งหลายเมื่อทราบข่าวการมาประทับของพระพุทธองค์ ที่หมู่บ้านของตน ก็นำข้าวน้ำโภชนาอาหาร มาถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธ องค์ก็ทรงรับแล้วกระทำการอนุโมทนา ทรงตรีศแก่พระอรหันต์และพระเจ้าอโศกมหาราชว่า “ดูรา ภิคุษุสงฆ์สาวกแห่งพระตถาคตทั้งหลาย เมื่อกูพระตถาคตมาถึงที่นี่ ลี้วະทั้งหลายก็นำข้าวน้ำโภชนา อาหารมาถวาย แล้วอาราธนาว่า “ขอพระองค์จงภุชษา.....ต่อไปภายหน้า สถานที่นี้จะกลายเป็น เมือง ๆ หนึ่งปรากฏชื่อว่า “ภุชษานคร” ขณะนั้นพระอรหันต์และพระอโศกก็กราบทูลขอเอาพระ เกศาธาตุว่า “ฐานะที่นี้ควรตั้งพระศาสนาของพระพุทธองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดเมตตาประทาน พระเกศาธาตุเถิด” พระพุทธองค์ก็ทรงลูบพระเศียร ได้พระเกศาตุมาหนึ่งองค์ ทรงประทานแด่ พระอานนท์และอรหันตสาวกทั้งหลายพร้อมด้วยพญาอโศกมหาราช พระราชาท้าวเธอจึงพร้อมด้วย พวกลี้วະทั้งหลาย มีกุมภการเศรษฐีเป็นต้นจึงขุดหลุมลึก 100 วา แล้วอัญเชิญพระเกศาธาตุใส่ใน กระบอกไม้ขาง บรรจุใส่ในผอบทองคำใหญ่ 8 กำมือ นำลงไปบรรจุในหลุม เหล่าชาวลี้วະ ทั้งหลายก็นำสมบัติ แก้วแหวน เงินทอง ของมีค่าทั้งหลายสิบเจ็ดแสนใส่ลงไปบูชาพระเกศาธาตุแล้ว ก่อเจดีย์ทองคำสูง 7 สอกครอบผอบทองคำไว้พระอินทร์ก็ทรงเนรมิตยนต์ดาบจักรผันไว้ เพื่อ ป้องกันบุคคลผู้มีความ โลภมากมาแย่งทำลายพระเกศาธาตุแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและ ขโมยของมีค่า ใช้ดินกลบถมจนเรียบร้อย แล้วสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรีศแก่พระอานนท์ และพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พร้อมด้วยพญาอโศกมหาราชว่า “เมื่อใดกูพระตถาคตมาประดิษฐานไว้ ณ ที่นี้เทอญ” จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงเสด็จไปทางทิศเหนือ ไปโปรดอสุรยักษ ฌ ป่าราชายตนารามและมาณผู้หนึ่งที่บ้านชีฆางต่อไปจะแปรไปว่า เวียงกุมกาม (อยู่ในเขต ต.ท่าวังตาล อ.สารภี จ. เชียงใหม่ ในปัจจุบัน)

ตำนานเมืองที่เชื่อมโยงตำนานแม่ระมิงค์ ในตำนานพระพุทธเจ้าเลียบโลก ดันฉบับเอกสาร ไบลาน ของ วัดแม่ตั้ง ต.แม่พริก อ.แม่พริก จ.ลำปาง กัณฑ์ที่ 9 ซึ่งกล่าวถึงพระพุทธเจ้าครั้งเมื่อ

ประทับ ณ เมืองสาวัตถี ทรงรำพึงว่า “พระตถาคตมีพระชนมายุได้ 78 ปีแล้ว เหลืออีก 2 ปี ก็จะปรินิพพาน ครั้งออกพรรษาจึงได้เสด็จสู่ดินแดนล้านนาพร้อมด้วยพระอานนท์ พระโสมณะกับพระอุตตระเถระ พญาอินทร์ ท้าวจตุโลกบาล และพระเจ้าอโศก โดยตั้งต้นที่ปากแม่น้ำระมิงค์ คือแม่น้ำปิง ทางทิศใต้ บริเวณ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ เสด็จเลียบฝั่งน้ำ ขึ้นมาทางทิศเหนือเมื่อออกเดินทางมาได้ 8,000 วา เมื่อพระองค์ได้เสด็จมาถึงเชิงเขาอินทนนท์ บริเวณคอยจอมทอง ทรงประทานพระเกศาธาตุให้แก่พญาอังกฐ์ บรรจुไว้ในเจดีย์ทรงทำนายนว่า ต่อไปจะมีชื่อว่า บ้านหลวงจอมทอง เพราะมีต้นทองหลวงขึ้นอยู่เชิงภูเขา ในขณะที่นั่น มีค้ำะผู้หนึ่งชื่อ อ้ายแสนคำทอง มีสหายชื่อ หมิ่นคำคง อยู่บ้านขุนคอง กับ อ้ายพันซ้อย (ปันจ้อย) เป็นหัวหน้าชาวของอยู่บ้านห้วยปันจ้อย ทั้งสามคนอยากเห็นพระพุทธเจ้า ก็จึงได้ชวนกันมาเฝ้าพระพุทธองค์ พระตถาคตเจ้าจึงได้ทรงประทานพระเกศาธาตุให้แก่แสนคำทองคำไปไว้ในหน้าผา และให้หมิ่นคำคงนำไปไว้ที่หนองโจง ส่วนพันซ้อย ทรงมอบพระเกศาธาตุพระฉิมพลีไว้ให้ ทรงทำนายนว่าต่อไปจะได้ชื่อว่า บ้านห้วยปันจ้อย และบ้านหนองโจงขุนคอง สถานที่ทั้งสองแห่งนี้จะกันทูกันคานน้ำ แล้วเสด็จไปถึงบ้านท่ามะโก๋และร้องแห่งทรงกล่าวว่าภายหน้าจะเรียกว่า บ้านร้องแฝก หรือ (หนองแฝก) ตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับวัดกู่คำได้กล่าวว่า จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เสด็จพุทธดำเนิน ไปที่บ้านกุมภการเสฏฐี และประทานพระเกศาธาตุเส้นหนึ่ง พระอรหันต์และกุมภเสฏฐีนำไปบรรจुในผอบคำแล้วขุดหลุมฝังไว้ ซึ่งต่อไปจะมีผู้สร้างเจดีย์ครอบ ทรงทำนายนว่าที่นั่นจะเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุกระดูกกะหม่อมขวา จากนั้นเสด็จไปที่บ้านราชยตนาราม (วัดพระนอนป่าเก็ดตี้) เพื่อโปรดอสุรยักษย์อันดุร้าย ประทานพระเกศาธาตุและฝังขี้ขยักษย์ ต่อจากนั้นทรงเสด็จไปบ้านทิดา และทำนายนว่าต่อไปจะมีชื่อว่า กุมกาม แล้วประทานเกศาธาตุ จากนั้นเสด็จไปที่ คอยคำหลวงถิ่นหนึ่ง จากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปเชียงดาวเพื่อไปโปรดยักษย์อีกตนหนึ่งและทรงทำนายนว่าต่อไปภายหน้าพญาอักษย์ตนนี้ก็จะไปเกิดเป็นพญาธรรมิกราช หรือ ชัมมิกราชในเมืองโยนกนครหรือญชัย ฯ

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับหนองแฝก ที่เชื่อมต่อกับประวัติการสร้างพระพุทธไสยาสน์ (พระนอนแสนสุข) วัดราชยตนาราม ป่าเก็ดตี้ ต.ยางเนิ้ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ (ฐิติพงษ์ แสงส่อง , 2554, หน้า 4 - 5) เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึงบ้านร้องแฝกก็เพราะว่าพระองค์ลงจะทรงมาโปรดอสุรยักษย์เมื่อนางอุทุมมา ซึ่งเป็นคนบ้านป่าเก็ดตี้ในปัจจุบันนี้ได้เดินทางจากหมู่บ้านตนมาที่หนองน้ำ เพื่อหาปลา เผอิญมาหลงเข้าไปในที่อยู่ของอสุรยักษย์ แล้วนางคงจะตกใจวิ่งกลับบ้าน เพราะตามธรรมดาของคนเราแล้ว เมื่อภัยมาถึงเป็นไปไม่ได้ที่นางอุทุมมาจะยังคงยืนอยู่กับที่ นางจะต้องตั้งใจวิ่งกลับบ้านอย่างแน่นอน บ้านของนางนั้นก็น่าจะเป็น หมู่บ้านป่าเก็ดตี้ ราชยตนาราม

ฉะนั้นสถานที่อาศัยของอสุรยักษย์น่าจะอยู่บริเวณเวียงเสรษฐีเก่า เพราะตามที่ได้ถามผู้เฒ่าผู้แก่หนองแฝก จริงๆ นั้นอยู่บริเวณไกลจากโรงเรียนเวียงเสรษฐีในปัจจุบันนี้ไปเพียงเล็กน้อย

เมื่อก่อนผู้เฒ่าผู้แก่มักจะเล่าว่าที่หนองน้ำนั้น ผิดมาก แค่นเดินผ่านก็อาจล้มป่วยเป็นไข้ไม่รู้สาเหตุได้ บ่อน้ำหนองแฝกในอดีตมีลักษณะสีเขียวอาจเป็นเพราะตะไคร่น้ำที่จับอยู่ใต้พื้นน้ำก็เป็นได้ ต่อมาเมื่อกาลเวลาผ่านไปเนิ่นนานหนองน้ำที่กว้างขวางก็กลับแคบและตื้นเขินไปจนกลายเป็นพื้นนา ชาวบ้านจึงนำต้นลำไยมาปลูก เป็นร้อยๆ ต้น สุดท้ายต้นลำไยก็ตายเพราะน้ำท่วมขัง เคยมีชาวบ้าน ขุดเจอเสากระโดงเรือ และเศษพระพุทธรูปนาคนปรก เนื้อสัมฤทธิ์ ขนาดใหญ่ที่บริเวณหนองน้ำแห่งนี้ แต่มีเพียงเศษตัวและเก็ดพญานาคเท่านั้น ส่วนตัวพระและส่วนต่างๆ มิรู้ไปอยู่แห่งไหนเสีย (ปัจจุบันหนองน้ำนี้ได้กลายเป็นพื้นที่เรียกสวนไร่นาของชาวบ้าน) จากนั้นพระพุทธรองค์จึงได้ทรงโปรดรับอาหารบิณฑบาต ในหมู่บ้านตามคำนิมนต์แห่งนายบ้านแสนแซ่ว (นายบ้านป่าเก็ดถี่) แล้วพระองค์ก็ทรงอยู่ตอบปัญหา ข้อซักถามจากการสนทนาธรรมกับชาวบ้าน พร้อมกันนั้นยังได้ทรงประทานเภสัชธาตุ แก่นายบ้านแสนแซ่วพร้อมกับมอบพินอสุรยักษย์ที่ได้คายไว้ พญายักษย์ได้ปฏิญาณตนยึดมั่นในพระรัตนตรัย ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอีก ลงไปบำเพ็ญบารมีอยู่ ณ พื้นหนองน้ำใหญ่ ที่ดอนอาศัยอยู่นั้นนั่นเอง

รุ่งเช้านายบ้านแสนแซ่วได้นิมนต์พระพุทธรองค์รับบิณฑบาต ณ ที่หมู่บ้านของตนซึ่งเป็นที่พระพุทธรองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรดนางอุทุมมมาทบอสุรยักษย์ พระพุทธรองค์บรมสุขตเจ้าได้ทรงใช้พระหัตถ์ของพระองค์ลูบพระโมลี ได้พระเกศามาเส้นหนึ่ง แล้วทรงประทานให้กับนายบ้านแสนแซ่วพร้อมกับพินของพญายักษย์ ส่วนนายบ้านได้น้อมรับพระเภสัชธาตุ ต่อมาจึงได้นำใส่ภาชนะผอบทองคำไปบรรจุลงใต้เศียรพระพุทธรูปไสยาสน์ลึงได้ประมาณ ๒ สอก และที่ได้พื้นพระเขนย (หมอน) แห่งพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดราชยคนดาราม ป่าเก็ดถี่ (พระนอนแสนสุข) ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่นายบ้านแสนแซ่ว และนางอุทุมมาอาศัยอยู่นั้น นายบ้านยังได้บรรจุพินของอสุรยักษย์ที่ได้คายออกมา พร้อมทั้งได้จัดให้มีสวดมนต์อบรมสมโภชงานอย่างโอฬาร เป็นที่สักการบูชาแก่เจ้าบ้านผ่านเมืองในอดีต ตลอดถึงชาวอำเภอสารภี และผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาจวบจนถึงปัจจุบันวันนี้

จากการสัมภาษณ์ แม่บุญเดือน แสงเมาะ ร่างทรงของพ่อปู่ภูมการเศรษฐี ได้เล่าว่าสมัยก่อนมีเรื่องเล่ากันว่าสมัย 4,000 ปี ก่อนหน้านี้ หรือ อยู่ในสมัยทริภุญชัยของพระนางจามเทวีและขุนบะลังกะ เวียงเศรษฐีมีพื้นที่ประมาณ 46 ไร่ ผู้สร้างเวียงเศรษฐีขึ้นมาคือพ่อพญาผาบ ซึ่งอดีตเรียกชื่อเวียงเศรษฐีนี้ว่า “เวียงเศรษฐี” มีผู้คนมาอาศัยประมาณ 20 คน อนาคตของเวียงเศรษฐีติดต่อกับหมู่บ้านหนองแหก ซึ่งปัจจุบันได้ชื่อว่า “หมู่บ้านหนองแฝก” พ่อพญาผาบก่อตั้งเวียงเศรษฐี โดยการเริ่มเอาดินเหนียวมาเผาแล้วก่อเป็นก้อนเล็กๆ สร้างอนาคตทีละเล็กละน้อยและขยายจนใหญ่โตว่ากันว่าสมัยก่อนที่ดินเปล่าเยอะมากๆ จนใครที่อยากได้สามารถเอามีดแค่เล่มเดียวหรือนอกแค่เพียงตัวเดียวก็แลกที่ดินได้แล้ว

จนสืบลูกสืบหลานมาเรื่อยๆ และได้ขนานนามว่า “หนองสีแจ่ง แอ้งสีตัว แม่ยิงเอาผิว ป้อจายเกิดลูก” แปลว่า ผู้หญิงสมัยก่อนทำอะไรไม่ได้ ต้องอาศัยผู้ชายซึ่งผู้ชายต้องขยันทำงาน กู้ บ้านเมืองสร้างทุกสิ่งทุกอย่างให้มีความเจริญและเดิมหนองสีแจ่งในอดีต หนองน้ำอยู่ตรงคันโพธิ์ หน้าวัดหนองสีแจ่งซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ของเขตหมู่บ้านปากกอง ปัจจุบันที่เห็นหนองน้ำข้างวัดนั้น เป็นเพียงการขุดขึ้นมาใหม่เพื่อให้สมกับชื่อของ “หนองสีแจ่ง” นั่นเอง เช่นเดียวกับหนองเวียงเศรษฐี ซึ่งเป็นใจกลางหรือกลางวังเศรษฐีสมัยก่อนแต่ด้วยพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการสร้างจึงขยับขึ้นมา สร้างวัดในทางทิศตะวันออกของอาณาเขตและมีเรื่องเล่ากันว่ายังมีเหือสะเปาคำ หรือ “เหือ ลำเภาทอง” อยู่ในหนองน้ำนั้นแต่ไม่มีใครสามารถนำเรือขึ้นขึ้นมาสู่ผิวน้ำได้ เนื่องจากฝั่งอยู่ใต้ดิน ใต้น้ำจนไม่สามารถมองเห็น และเวียงเศรษฐีที่เห็นอยู่ปัจจุบันจะอยู่ทางทิศตะวันออกของเวียง ซึ่งมีไขจุกกึ่งกลางของพื้นที่เวียงเดิมและเดิมนั้นที่ดังกล่าวมีต้นแก้ว หรือต้นहुกวางขึ้นรกรอกอยู่เต็มไปหมดและประตูเวียงเศรษฐีทิศตะวันออกแท้จริงแล้วอยู่ตรงคันตาลสองคันหน้าเวียงเศรษฐีปัจจุบัน และถนนที่ใช้สัญจรเข้าเวียง หรือเข้าเมืองในปัจจุบันนี้ก็มีไขของเดิมเป็นเพียงถนนที่ใช้เดินลัดเลาะ เพื่อสะดวกในการสัญจรที่เรียกว่า “กองแกน” สมัยก่อนใช้ล้อลาก ช้าง ม้า วัว ควายที่เลี้ยงไว้ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางไปไหนมาไหนหรือใช้ในการสำรวจหมู่บ้าน

ยังมีเรื่องเล่าต่อกันอีกว่ามีแก้วคูบ้านคูเมืองอยู่ในพระราชู ซึ่งพระราชูปัจจุบันถูกรอบไว้ด้วยคันโพธิ์ขนาดใหญ่ที่ใช้รากโอบรอบพระราชูเดิมเอาไว้ เชื่อกันว่าผู้ใดครอบครองแก้วคู่นี้จะมีความสุข ความเจริญ แต่ท้ายสุดก็ไม่มีใครเอาไปได้ เนื่องจากมีอาถรรพณ์บรรพบุรุษสาปแช่งไว้หากผู้ใดที่มีไขเจ้าของและคิดครอบครองสมบัติในเวียงเศรษฐีจะต้องมีอันเป็นไปและยังเชื่อกันอีกว่าในเขตเวียงเศรษฐีนี้มีสมบัติ ข้าวของเงินทองนานับ อีกทั้งอ่างสลุงที่อยู่เหนือคันไม้ใหญ่ ที่ตำนานว่าไว้หากใครขุดขึ้นมาได้จะร่ำรวยมาก ทัวทั้งจังหวัดเชียงใหม่ – ถ้าพุนก็จะไม่มีใครเสมอเหมือน แต่ทุกวันนี้ยังไม่มีใครนำสมบัติที่ฝังอยู่ทั้งหมดในตำนานที่ว่ากันว่าอยู่ใต้พื้นดินหลายร้อยฟุตขึ้นมาได้ ยังแต่จะมีคนบางกึ่งบางโอกาสที่จะมีผู้คนเห็นแสงไฟวูบวาบออกมาจากพื้นน้ำหรือออกมาจากคันโพธิ์ จะมีแต่ความเชื่อที่ว่าหากผู้ใดกระทำความดี ประพฤติดี ปฏิบัติดีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือต่อเวียงเศรษฐีจะมีความสุข ร่ำรวย เวียงเศรษฐีถูกพม่าเข้าโจมตีและเผาเวียงจนมอดไหม้เหลือไว้เพียงซากวิหารและต่อมาภัยยุบสลายไปตามกาลเวลาและเหตุที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เวียงเศรษฐีเพราะเหตุที่เข้าใจกันว่าในวังเศรษฐีนั้น มีสมบัติมากมายและชื่อเวียงเศรษฐีก็สวยกว่าชื่อวังเศรษฐี เล่ากันว่าเวียงเศรษฐีเป็นเมืองที่ เวียงกุมกามเป็นเมืองน้อง ต่อจากสมัยพญาผาบก็มีชาวลื้อ (ลาว) อพยพจากพม่ามาอาศัยอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเวียงมาทำอาชีพปั้นหม้อขายและต่อมาก็ขายจนร่ำรวยเศรษฐีผู้นั้นชื่อว่า ปูกุมการและตำนานได้ว่าไว้ว่าผู้ที่มีทรัพย์สมบัติแก้วแหวนเงินทอง พวงทองคำ ของมีค่าต่างๆ จะนำไปฝังดินในบริเวณเวียงเศรษฐี เนื่องจากพม่าจะเข้าโจมตี โดยการฝังสมบัตินั้นจะฝังใต้ดินลึกและเอา “จ้อ” หรือ “จี้ตุ๊ด” หรือ “โรค

เรือน” ฝังไว้ข้างบนของสมบัติคน เพื่อป้องกันการขโมยและหากตนเอง(เจ้าของสมบัติตายไปสมบัติของตนก็จะยังคงอยู่หรือไม่ ถ้ามีคนขโมยขุด ก็จะขุดเจอ “จ้อ” ก่อน สุดท้ายคนที่ขโมยของก็จะตายไม่ได้สมบัตินั้น แล้วต่างก็เรียกกันว่า “เวียงเศรษฐีขี้ตุ๋ด” แต่ถ้าคนไหนคิดดี ทำดี ก็จะได้ดีได้ไป แต่ถ้าคนไหนไปขุดเพื่อหวังสมบัติที่ไม่ใช่ของตนก็จะเป็น โรคเรื้อนและอีกตำนานหนึ่งที่ว่าไว้ว่า เวียงเศรษฐีเป็นเมืองลึกลับใครเข้าไปก็จะหลงทาง หาทางออกไม่เจอ 1 คืน 1 วัน ปัจจุบันมีความเชื่อว่าประตู่วังทั้ง 4 ทิศ มีผู้รักษาประตูอยู่ ทิศตะวันออก ปูมการ ทิศตะวันตก ปูอยู่คำ ทิศเหนือ พ่อพญาผาบ ทิศใต้ พ่อข้อมือเหล็ก เรียกได้ว่าก่อนที่จะมาเป็นเวียงเศรษฐีในปัจจุบันเรียงลำดับไว้ดังนี้ วัดเวียงเศรษฐี วังเศรษฐี เวียงเศรษฐีจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 2 พระธาตุโพธิ์คุ่มโบราณสถานอายุ 700 กว่า ปี

นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์คุณครูพรทิพย์ ใจเดช ครูโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ได้เล่าว่า เวียงเศรษฐีเป็นเวียงเก่ามีอายุมากกว่าเวียงกุมกามเป็นเมืองหน้าด่านของเวียงกุมกามไม่ใช่เป็นของ

คนไทยเป็นของลี้ละมาสร้าง เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไปทำให้เจดีย์ทรุดตัว สังเกตดูใต้ต้นโพธิ์จะเป็นอุโมงค์ลึกลงไป บริเวณนั้นเป็นบริเวณที่ฝังสมบัติเก่ามีประวัติเล่ากันว่ามีคนมาขุดเอาสมบัติที่ฝังอยู่ไป ทำให้คนคนนั้นกลายเป็น “จิ้งจูด” หรือ “โรคเรื้อน” และจากที่สูงประมาณ 170 กว่า กว่ำ กลับกลายเป็นคนตัวเล็ก เหลือความสูงเพียง 140 เป็นตำนานเล่าขานที่ทำให้เวียงเศรษฐีไม่มีคนเข้าไป เนื่องจากกลัว ที่ดินบริเวณเวียงเศรษฐีเป็นธรณีสงฆ์ ครั้งหนึ่งบังเอิญมีเด็กนักเรียนชายคนหนึ่งเตะลูกบอลถูกศาลพ่อปู่ ครั้งที่หนึ่ง ครั้งที่สองเตะโดนอีก โดยไม่สนใจ ตอนโรงเรียนเลิก นักเรียนคนนี้หายไป ค่ำแล้วผู้ปกครองก็ออกตามหามาเจอที่โรงเรียน นักเรียนชายไม่สบายไข้ขึ้นสูง พ่อแม่จึงพาไปหาหมอ ไข้ก็ไม่ยอมลดลง พ่อแม่จึงถามนักเรียนชายคนนั้นว่าวันนี้ไปเล่นที่ไหน ทำอะไรมาบาง เขาเล่าให้ฟัง พ่อแม่คิดได้ก็ตอนเที่ยงคืน ถีอกรวยดอกไม้ไปขอขมาศาลพ่อปู่ ปรากฏว่ายังไม่ทันเดินออกพ้นโรงเรียนไป ไข้ที่สูงมากของนักเรียนชายก็ลดลงหายเป็นปกติ จึงเป็นตำนานเล่าขานกันต่อๆมา ถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ และศาลพ่อปู่

รูปที่ 3 หอพ่อปู่กุมารเศรษฐี (ใหม่)

เวียงเศรษฐี หรือ ชาวบ้านเวียงเศรษฐี หรือ ชาวบ้านเรียกว่า เวียงเจ้าปู่ นั้นคำว่า “เวียง” ตามพจนานุกรมแปลความหมายว่า เมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ฉะนั้นเวียงก็คือที่อยู่ของพระมหากษัตริย์ในอดีต เช่น เวียงเชียงใหม่, เวียงสวนดอก, เวียงกาหลง, เวียงเจ็ดลิน, เวียงเขลางนคร (ลำปาง), เวียงหริภุญชัย (ลำพูน) เป็นต้น

สถานที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “เวียง” จึงมีอาณาเขตกว้างขวางพอสมควร สำหรับเวียงศรีษฐานั้น รู้สึกว่าประวัติจะเลื่อนลงมาตามปรากฏในหนังสือสารานุกรมภาคเหนือเล่มที่ 12 (ลี้ - ส่องชน) หน้า 2388 จัดพิมพ์เนื่องในพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ฉบับปรับปรุงจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่มที่ 6 (ภาคเหนือ). 2534 หน้า 306 - 307 ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งโบราณคดี เวียงศรีษฐานั้น เป็นแหล่งโบราณคดียุคประวัติศาสตร์ อยู่ในเขตติดต่อระหว่างหมู่ที่ 3 บ้านหนองแฝก กับเขตหมู่ที่ 2 บ้านสันป่าสัก ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่ บริเวณที่เรียกว่า “เวียงศรีษฐานั้น” ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเวียงศรีษฐานั้นวิทยา ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้ได้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 มีเนื้อที่ประมาณ 16 ไร่เศษ จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ทราบว่า เดิมเวียงแห่งนี้เป็นที่โล่งที่นา เป็นที่อยู่ของคนเป็นโรคเรื้อน (จี๊ด) เคยมีคนค้นพบขี้ทองคำ ซึ่งอยู่ในบ่อน้ำ ปัจจุบันแหล่งเวียงเก่าแห่งนี้มีสภาพเป็นที่ราบกว้าง เนื่องจากถูกปรับพื้นที่ หน้าอาคารเรียนเป็นสนามฟุตบอล พื้นที่โดยรอบเป็นที่นาหลักฐานแต่ก่อนนั้นปรากฏว่ามีดังนี้คือ

รูปที่ 4 โรงเรียนเวียงศรีษฐานั้นวิทยา

1. เจดีย์ ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของสนามฟุตบอล บนเนินดินขนาดใหญ่ รูปร่างค่อนข้างกลม สูงประมาณ 5 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ประมาณ 13 เมตร มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมตัวโบราณสถานจนเกือบมิดเนิน ทำให้พังทลาย ทางด้านตะวันตกและทิศใต้ มีร่องรอยของการลักลอบขุดเป็นโพรงขนาดค่อนข้างใหญ่ คงจะขุดเพื่อต้องการขี้ทองคำ นั้นแหละ จนมองเห็นแนวอิฐสภาพบนเนินค่อนข้างรก มีเศษอิฐและพระพุทธรูปที่ชาวบ้านนำมา

วางไว้ พร้อมกับศาลพระภูมิกระจายอยู่ทั่วไปแล้ว ปัจจุบันมีศาลเพียงตาดั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งชาวบ้านมีความนับถือมากเรียกว่า ศาลเจ้าปู่กุมภกร มักจะบันดาล โชคลาภอยู่เนืองๆ สังเกตจากน้ำอ้อกลมที่มาแก่นบนตลอดถึงดอกไม้รูปเทียนของคนที่มากราบไหว้

2. แนวอิฐ พบบริเวณสนามฟุตบอลด้านตะวันออกของเจดีย์ จนถึงต้นจำฉานหน้าโรงเรียน อาจเป็นส่วนฐานของโบราณสถาน ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเป็นซุ้มประตูโขง แต่ถูกไถปรับพื้นที่ไปแล้วในปัจจุบัน

3. แนวอิฐ พบด้านนอกรั้วโรงเรียนด้านตะวันออกเป็นแนวยาวโดยตลอด ตลอดจนถึงทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ล้อมรอบเขตโรงเรียน เสมือนเป็นตัวบอเขตของโรงเรียนโดยอัตโนมัติ เข้าใจว่าคงเป็นแนวกำแพงแก้วจากขอบเขตของแนวอิฐที่พบเข้าใจว่าบริเวณแหล่งโบราณสถานแห่งนี้คงมีพื้นที่กว้างน่าจะประกอบด้วยโบราณสถานอันได้แก่ เจดีย์ โบสถ์ และพระวิหาร จากการสอบถามผู้สูงอายุทราบว่าเดิมมีแนวอิฐเกือบทุกด้าน และคงมีแนวกำแพงแก้วอยู่โดยรอบแต่ถูกปรับพื้นที่ไปหมดแล้ว

รูปที่ 5 บริเวณภายในโรงเรียนเวียงศรีวิทย์วิทยาปัจจุบัน

พอจะสันนิษฐานว่า พวกเจ้าเมืองพระมหากษัตริย์ และเหล่าบรรดาเศรษฐีเหล่านี้ คงจะมาอาศัยในสมัยที่พระนางจามเทวีมาบูรณะองค์พระนอนป่าเก็ดถี่ ประมาณปี พ.ศ. 1025 และบางทีก็คงจะมาในสมัยที่พระยามังรายมาปกครองเวียงกุมกาม ซึ่งคงจะเป็นเมืองหน้าด่าน หรือไม่ก็อาจจะมิมา

ก่อนทั้งสองยุคก็เป็นได้ เพราะสังเกตุพระพุทธรูปบางองค์เป็นศิลปะลังกาวงศ์ มีบางครั้งในสมัยก่อนๆ ที่คนชอบขุดหาสมบัติในบริเวณวัดร้างแห่งนี้ได้ของมีค่าไปไม่นานก็มีอันเป็นไปต่างๆ นานา เช่น เป็นโรคเรื้อนหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จี๊ดตุ๋น” บ้าง เป็นไข้ไม่รู้สาเหตุบ้าง บางทีก็เป็น “จ้อ” ซึ่งเป็นอาการที่ชาวบ้านเรียกคือลักษณะการเป็นโรคชนิดหนึ่งคือจากที่ตัวเคยสูงกลับเป็นตัวเล็กและตายไปในที่สุด คงเป็นเพราะสาเหตุจากความเชื่อที่ว่าเอาของมีค่าจากโบราณสถานนี้ไปก็เป็นได้ จนทำให้พวกที่ขุดหาสมบัติต้องพากันหวาดกลัว บางทีพระบรมธาตุที่สถิตอยู่ที่ในวัดร้างในเวียงเก่าแห่งนี้เมื่อถึงวันสงกรานต์พระบรมธาตุวัดหนองแฝก มักจะลำแดงปาฏิหาริย์ล่องลอยมาที่พระบรมธาตุวัดหนองแฝกเพื่อ “ลือแสงพระธาตุ” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระธาตุออกแอ่ว” มีวรรณะต่างสีกัน ไม่ว่าจะเป็นสีแดง, สีเขียว, บางทีก็มีลูกไฟตกลงมาเป็นสาย บ้างก็เปล่งแสง ล่องลอยไปตามขอบजूพระวิหารวัดหนองแฝก ในตอนกลางคืนวันเพ็ญ 15 ค่ำออกพรรษา เข้าพรรษา และวันสงกรานต์พระบรมธาตุวัดหนองแฝก ตามที่พระฐิติพงษ์เคยสอบถามหลวงปู่พระครูอินตา อินทรโส (ครูบาทม่อนตา) สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า มีคนขุดค้นพบเศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปปางนาคปรกได้ที่บริเวณกลางทุ่งนาที่เวียงศรีสุทโธ เพราะเศษพระพุทธรูปองค์นี้กระเด็นไปติดใบพัดรถไถนาของชาวบ้านเข้า พวกชาวบ้านเขาจึงได้นำมาถวายไว้ให้กับวัดหนองแฝก ส่วนพระวรกายและส่วนอื่นๆ ขององค์พระพุทธรูปปฏิมากร คงจะมีคนขุดได้ แล้วก็นำไปขายเอาเงินเข้ากระเป๋าก็แล้ว ถึงแม้ว่าเวียงศรีสุทโธแห่งนี้จะร้างมานานจนไม่เหลือร่องรอยให้เห็นว่าเคยเป็นเมืองร้างมาก่อนก็ตาม แต่ในด้านความมโหดร้ายนั้นก็ไม่น้อยกับเมืองลับแลเลยทีเดียว ยังปรากฏให้เห็นตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ชนิดที่ว่า “ถ้าคุณไม่เชื่อก็อย่าได้ลบหลู่” เมื่อวัดวาอารามในเมืองนี้ไม่มีใครดูแลอาจเป็นเพราะศึกสงครามในอดีตหรือไม่ก็เพราะภัยธรรมชาติบางสิ่งบางประการ จึงทำให้วัดและเมืองแห่งนี้ร้างลงไป ขาดการดูแลเอาใจใส่เหลือขี้เถ้า เป็นเหตุให้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จนกระทั่งพังทลายลง หากที่จะทำการบูรณะขึ้นมาใหม่ได้ เมื่อหลายๆ ปีผ่านไปผู้คนที่เข้าทำการจับจองเป็นเจ้าของที่ดิน แม้ในบางครั้งในอดีตเจ้าของที่ดินมักจะพบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ตลอดจนกระทั่งพระพิมพ์ต่างๆ เขาก็ไม่เก็บมาครอบครองไว้เป็นสมบัติของตนเอง ก็ยังคงเก็บมาเรียงรายตามซากอิฐใต้ต้นไม้ใหญ่ มีบางครั้งเมื่อมีคนไปพบพระพุทธรูปขณะที่ขุดหา แมงมัน เขาก็ไม่นำมาไว้ในบ้าน ขุดเสร็จก็นำมาถวายวัดหรือไม่ก็นำไปตั้งตามซากอิฐ, ใต้ต้นไม้ บางทีก็ปลุกดินมะละกอไว้ตามบริเวณวัดร้างเมื่อลมมาแรงๆ ก็พัดเอาลำต้นมะละกอล้มลง บรรดาพระพิมพ์ดินเผาต่างๆ ซึ่งติดกับรากของต้นมะละกอก็ออกมา เขาก็ไม่ค่อยจะสนใจเท่าไร เพราะเขาถือว่าเป็นของศาสนสมบัติโบราณที่บรรพบุรุษนำมาถวายเป็นพุทธบูชา ผู้เฒ่าผู้แก่มักจะสอนบอกลูกบอกหลานว่า “สูงจะไปเก็บของวัดห่างวัดเหื่อง มาไว้ในบ้าน ในจอในหอในเฮือนมันข้างฮ้อนกับตัวเก่ากับลูกกับเต้ากับฝักกับเมีย” ถึงแม้เก็บมาแล้วเขาก็จะนำมาถวายไว้ที่วัด ด้วยเหตุที่ว่าสิ่งของมีค่าต่างๆ เหล่านั้น บรรพบุรุษ

ได้แหวนแหวนไว้กับพระพุทธศาสนา จึงได้ผูก “ยันต์อาถรรพ์” เป็นการใช้คาถาเสกให้หุ่นยนต์นั้น
หมุนเองได้ แยกเป็นยันต์น้ำ ยันต์ไฟ ยันต์ดาบ ยันต์ลม เป็นต้น ยันต์ที่ว่านี้ก็เหมือนอาวุธชนิดหนึ่ง
จะทำการหมุนอยู่ตลอดเวลา บางทีที่เขาลงคาถาอาคมเป็นยันต์ดาบเวลาเราเอาไม้ซาง หรือไม้ที่มี
ลักษณะยาวๆ แทะลงไป ในบ่อน้ำที่เก็บสมบัติ ยันต์ดาบก็จะทำหน้าที่หมุน และสามารถตัดไม้
ออกเป็นท่อนๆ ได้ด้วยในพริบตาเดียว ดังมีคนเล่าลือว่าเวียงศรีขริภูมิแห่งนี้มีช่องทองคำอยู่ใบหนึ่ง
นักล่าสมบัติในสมัยนั้นก็อยากได้ กระทำทุกวิถีทางแม้แต่พระสงฆ์องค์เจ้าบางรูปบางองค์ ขัดราช
วัตรทำพิธีเพื่อจะเอาช่องทองคำขึ้นมา ก็ปรากฏว่าไม่สามารถเอาขึ้นมาได้ ก็เพราะสิ่งของเหล่านี้เป็น
ของสงฆ์ของพระศาสนา เมื่อใดที่เจ้าของเก่ายังไม่เกิด เมืองแห่งนี้พุทธศาสนายังไม่ได้ออกเรื่อง
เหมือนแต่ก่อนก็ยากที่จะนำขึ้นมาได้ โดยเฉพาะในอดีตนั้นบรรพบุรุษจึงได้สร้างยันต์ขึ้นมา เพื่อใช้
เป็นเครื่องมือรักษาพระเกศาธาตุ อดรหัตธาตุ ของมีค่าต่างๆ เช่น สุวรรณาวา (เรือทองคำ), ช่อง
ทองคำ, สำเภาค่า, แก้วแหวนเงินทอง, เพชรนิลจินดา ในสมัยที่กุมภการเสฐียังมีชีวิตอยู่ไม่ให้ผู้ใด
มาทำลาย แม้หลายครั้งอาจจะเกิดมีศึกสงคราม เหล่าบรรพบุรุษก็ยังไม่วางทิ้งพระบวรพุทธศาสนา
ของเขาสงครามสมัยมีค่าเมื่อเอาติดตัวไปไม่ได้ ซึ่งอาจจะเป็นภาระในการเดินทางจึงจำเป็นต้อง
ทิ้งไว้ ก็ต้องนำสิ่งของเหล่านั้นไปทิ้งลงในบ่อน้ำโดยมีความหวังว่า หากว่าตนเองรอดตายกลับมา
จากศึกสงครามเมื่อใด ก็จะนำเอาของมีค่าเหล่านี้มาบูรณะวัดวาอาราม สร้างบ้าน สร้างเมือง แม้
กระนั้น ถ้าหากว่าในชาตินี้ได้ถึงแก่ความตายลงไปแล้ว ก็ขอให้ดวงวิญญาณคอยคุ้มครองที่ธรรมสังฆ
เหมือนกับหนังสือปฐมสมโพธิจารย์ จนกว่าจะชดใช้กรรมเสร็จ เมื่อเกิดชาติหน้าก็ขอให้ได้มาพบ
ของมีค่าเหล่านี้ และขอให้ได้เกิดมาในภายได้ร่วมงานบวรพระพุทธศาสนาอีก ได้มีโอกาสมาบูรณะวัด
วาอาราม ตลอดจนทำนุบำรุงรักษาพระศาสนาให้ยั่งยืนตราบสิ้นพุทธันดรอีกครั้งหนึ่ง

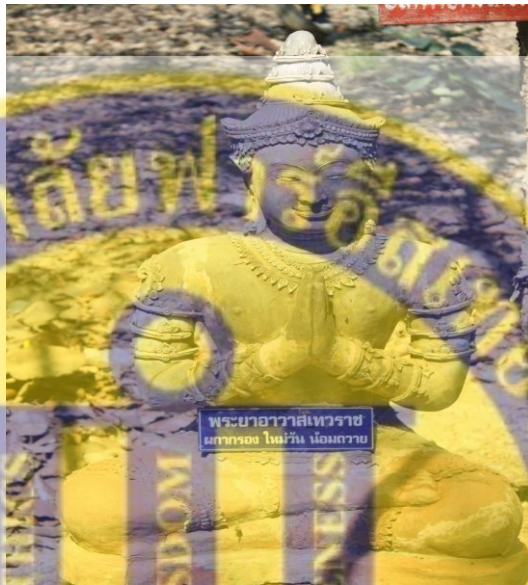
ด้วยเหตุนี้เองแม้บางท่านที่ชอบบูชาของมีค่าในปัจจุบันนี้ จะใช้เครื่องมืออันทันสมัย
อย่างไรก็ไม่สามารถเอาของมีค่าของศาสนสมบัติขึ้นมาได้ ก็เพราะเหตุที่ว่าเขาเหล่านั้น มิใช่เจ้า
ของเดิม แต่ถึงแม้บางท่าน บางคน บางรูป จะอยู่ไกลแสนไกลก็ยังได้ของมีค่าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนได้
ด้วยอาศัยอำนาจบุญญาบารมีเก่าในอดีตชาติที่เคยเป็นเจ้าของ ได้นำเอาสิ่งของมีค่าต่างๆ เหล่านี้มา
ฝากมาฝังไว้ในเมืองโบราณสถานแห่งนี้ และจะได้มีโอกาสรับใช้ดูแลพระพุทธศาสนาสืบต่อไป
สิ่งของที่พบในวัดร้างส่วนมากจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยโบราณ เช่น กล้องยาสูบศิลปะ
ล้านนาซึ่งพบมากตามวัดร้าง, ครกคินเผา, พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยล้านนา และจะมีบ้างที่เป็นศิลปะ
ลังกาวงศ์, พระพิมพ์ดินเผา, พระคง, พระสิบสอง, พระปลีกกล้วย, พระเนื้อชินตะกั่วสมัยเชียงแสน,
และพระพุทธรูปปางนาคปรกศิลปะศรีวิชัยและล้านนา มีครั้งหนึ่งคณะครูได้นำนักเรียนปลูก
ต้นไม้ในโครงการสวนป่าสมุนไพรมหาภิรมย์ในบริเวณใกล้กับองค์พระธาตุเก่าของโรงเรียน ปรากฏว่ามี
นักเรียนบางคนขุดได้เศษหม้อเปลือกกาชชนิดเดียวกับสมัยเวียงกาหลง เศษกระดางประทีปสมัย

ล้านนาซึ่งมีขนาดใหญ่ และเศษหม้อเคลือบอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งคงจะได้รับอิทธิพลทาง พระพุทธศาสนา มาแต่ครั้งแต่เมื่อพระนางจามเทวีมาบูรณะพระนอนป่าเก็ดถี่ และอีกทางหนึ่งคือ รับมาจากครั้งเมื่อพระยามังรายมหาราชมาครองเวียงกุมกาม ก่อนที่พระองค์จะไปสร้างเมือง เชียงใหม่ 2 ปี ตลอดถึงด้วยโถโอชามทั้งเตาเผาสันกำแพงและเวียงกาหลงที่เด็กนักเรียนเคยขุดได้ เป็นชิ้นส่วนที่ชำรุดมาก โดยจะสังเกตได้ว่าวัดร้างโดยรอบเวียงเศรษฐกิจบางแห่งบางที่จะมีแผ่นศิลา แผ่นหินทรายจารึก และยังได้พบพระพิมพ์สมัยเชียงแสนที่เรียกว่า “พระโพธิ์ปก” เนื้อชินตะกั่ว โดย ค้นพบที่ วัดร้างต้นแก้ว ซึ่งวัดร้างแห่งนี้เป็นเขตติดต่อบริเวณบ้านหนองแฝกกับบ้านพระนอนป่า เก็ดถี่ ต.ยางเนิ้ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ส่วนที่วัดร้างเสาหินนั้น ตามที่ผู้เขียนได้ทำการสอบถามหลวง พ่อพระครูอินตา (ตุ้มหม่อน) อินทур โส ตอนที่หลวงพ่อกุรุษยังไม่ได้ละสังขาร ไปนั้น ท่านได้เมตตา เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนตอนที่ท่านอุปสมบทใหม่ ๆ ท่านและพระในวัดได้ไปช่วยกันพัฒนา วัดร้างเสา หิน อันตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านราษฎร์ในหมู่ที่ 4 บ้านหนองแฝก ท่านได้พบเศียรพระพุทธรูปจำนวน 5 - 6 เศียร ซึ่งจมในใต้ดินอยู่ เป็นเศียรพระขนาดย่อมๆ คือไม่เล็กเกินไปและก็ไม่ใหญ่จนเกินไป ท่านขุดขึ้นมาแล้วมีพ่อหนานคนหนึ่งได้มาทักห้ามท่านว่า “ตุ้มดีเอาของวัดห่างไปเน้อ ตุ้มเอาไป เยี่ยะหยิ่ง ของเสียดองกะ มันจะเป็นเรื่องกับตัวเหี้ยบคาย เขาบ่ใจเจ้าของเก่ามัน บ่ต้องเอาไปงะเอาวาง ไว้เหี้ย”

ท่านเห็นก็ยั้งนึกเสียดายถ้าท่านไม่เก็บไปรักษาที่วัด เดี่ยวคนอื่นมาเห็นเข้าก็จะต้องเอาไป เป็นแน่แท้ ก็เลยไม่ฟังคำที่พ่อหนานคนนั้นพูดเลยนำเอาเศียรพระพุทธรูปเหล่านั้นไปสรอสู้อกลับวัด มาด้วยคิดว่าจะจ้างช่างที่บ้านประตูเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีชื่อเสียงในการหล่อพระใน สมัยนั้นให้ทำการต่อเศียรพระใหม่แต่หลวงพ่อก็ไม่มีเงินพอ ดังนั้นนายช่างจึงมีข้อเสนอว่า เขาจะรับ ทำเองหมด ไม่ว่าจะเป็นคนปั้นแบบ หากทองมาหล่อเป็นพระวรกายเพื่อนำมาต่อกับพระเศียร โดย หลวงพ่อก็ไม่ต้องเสียเงินแม้แต่สลึงเดียว แต่มีข้อแม้ว่า ท่านจะต้องแบ่งเศียรพระให้ช่างเศียรหนึ่ง หลวงพ่อก็ไม่ตอบตกลงแล้วนำกลับมาไว้ที่วัดมาไว้ที่พระวิหารหลังเก่า หลังจากนั้นท่านก็ได้ย้าย ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดอื่น ด้วยเหตุผลบางประการอยู่หลายสิบปี หลวงพ่อก็ได้ไปดำรงตำแหน่งเป็นเจ้า อาวาส “วัดโพธิ์มงคล” (ท่าละโป) อ.สารภี แล้วจึงได้ถูกนิมนต์กลับมาจำพรรษาที่วัดหนองแฝก ซึ่ง เป็นวัดบ้านเกิด โดยศรัทธาชาวบ้านเห็นว่าท่านหลวงพ่อกอายุมากแล้ว จึงได้นิมนต์ให้กลับมาจำ พรรษาอยู่ที่วัดเดิม ในปีพ.ศ. 2524 ท่านหลวงพ่อกกลับมาก็ไม่พบเศียรพระพุทธรูปเหล่านั้นอีกเลย หลวงพ่อกมักจะสอนให้ผู้เขียนตลอดเวลาในเรื่องอย่าเอาของที่คนอื่นไม่อนุญาตไป หรือของที่ไม่ สมควรเอา แม้แต่สบง จีวร ของพระ หรือสามเณรที่ลาสิกขา ซึ่งอาจจะนำความไม่สบายทั้งกายและ ใจมาสู่ตัวเรา หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “ซิด” ก็เป็นไปได้ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายมาก เพราะว่าถ้าเราได้

เห็นพุทธลักษณะของพระพุทธรูปแล้วหละก็ อาจจะทำให้เราไขข้อข้องใจในเรื่องของการสร้างวัด และสมัยแห่งการสร้างวัดร้างได้ โดยสังเกตคูศิปะที่ปรากฏในเศียรพระพุทธรูปนั่นเอง

รูปที่ 6 พระยาอวาสเทวราช

พระฐิติพงศ์สันนิษฐานว่า เศียรพระพุทธรูปเหล่านั้นนายช่างคงจะหล่อ ณ ที่ตรงนั้น โดยพยายามที่จะหล่อเป็นส่วนพระวรกาย และพระเศียรไว้ต่างหาก เพื่อจะได้นำมาต่อได้หลายรูปแบบ ไม่ซ้ำกัน และเหมือนกันทุกองค์ หรือไม่ที่บริเวณนั้นก็อาจจะเป็น โรงหล่อพระพุทธรูปในสมัยโบราณก็เป็นได้ ที่วัดหนองแฝกเมื่อก่อนมีเศียรพระพุทธรูปขนาดเขื่องอยู่องค์หนึ่ง อยู่ข้างเจดีย์ ไม่รู้ประวัติแน่ชัดว่าได้มาจากไหน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่ากันว่า เป็นเศียรพระฝัที่เขียนนาคู ลูกเด็กเล็กแดงตัวเล็กๆ เดินผ่านเป็นอันร้องไห้ บางทีจับไข่หัว โกรธก็มี เพราะพระพุทธรูปองค์นี้มีพระพักตร์จิ้มจนน่ากลัว อีกทั้งยังมีแค่พระเศียรเท่านั้น ต่อมาได้ทำการต่อเป็นพระพุทธรูปสมบูรณ์ครบถ้วนจนถึงปัจจุบันนี้

เวียงเสรษฐีกับครุบาปัญญา ปญญาสาโร (อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองแฝก) มีคุณลุงคนหนึ่งซึ่งเป็นชาวบ้านหนองแฝกเคยได้เล่าให้ว่า สมัยก่อนตอนที่ครุบาปัญญา ปญญาสาโร อดีตเจ้าอาวาสองค์ก่อน ท่านใกล้จะมรณภาพไม่กี่เดือน มีอยู่เช้าหนึ่งครุบาได้บ่นพึมพำเหมือนกับว่าท่านเห็นอะไร

บางอย่าง ทั้งๆ ที่ท่านจำวัดอยู่ที่ภูฏานไม่ได้ไปไหนตอนกลางคืนว่า “ตะคิ่น ไผมาเย๊ะหยังดีเวียงเศรษฐี หั้น ขนครัวไปทิดๆ ไปไว้ตีเก้าไม้ฉำฉา สันป่าเดื่อ” ที่ครูบาพวกนั้นคงจะหมายถึง พวกที่มาทำ กระทบอาศัยอยู่ใกล้ๆ กับบ่อฆ้องทองคำนั้น เพราะพวกนี้เก่งเรื่องวิชาอาคม เวลานอนก็นอนบน หนังสือไฟและคงจะได้ใบปัตรตา (ลายแทง) หรือใบปริศนาไขความลับสมบัติในเวียงเก่าแห่งนี้ โดยเฉพาะแล้วที่บ่อฆ้องทองคำนั้น เป็นที่ฝังทรัพย์สมบัติของบรรพบุรุษโบราณเอาไว้ ปัจจุบันบ่อน้ำแห่งนี้ได้ถูกปิดไปแล้ว

ปริศนานครเก่าเวียงเศรษฐี พระลิตพิงศ์ได้มีโอกาสสนทนากับคุณตาคนหนึ่ง เมื่อก่อนท่าน ก็เป็นคนบ้านหนองแฝก แต่ตอนนี้ท่านได้ไปมีครอบครัวสร้างรากปักฐานอยู่ที่ อ.ฝาง ท่านได้เล่าให้ พระลิตพิงศ์ฟังว่า เมื่อก่อนยังเป็นเด็กตัวเล็กๆ ท่านได้ยินผู้ใหญ่เขาเล่าขานเรื่องอาถรรพ์เวียงเศรษฐี ไว้ว่า เมื่อก่อนที่กลางเวียงเศรษฐีนั้นมีบ่อน้ำใหญ่บ่อหนึ่ง บ่อน้ำบ่อนี้ผู้เฒ่าผู้แก่เชื่อว่าคนสมัยโบราณ ได้นำเอาสมบัติของมีค่า แก้วแหวนเงินทองมาทิ้งไว้ ณ ที่นี้ ตอนหนึ่งสงครามพม่า ได้มีผู้เสาะแสวงหาของเก่าบางท่านยอมลงทุนนำเอาเครื่องตรวจโลหะมาสำรวจเพื่อหาวัตถุโบราณ ปรากฏว่าที่ ในบ่อน้ำมีฆ้องใบใหญ่ใบหนึ่งเป็นฆ้องที่สร้างด้วยทองคำทั้งใบ เวลาเอาไม้ฆางไปกระทบก็จะมีย เสียงดังกึ่งๆ แต่ปรากฏว่าไม่มีใครสามารถนำเอาฆ้องใบนั้น ไปได้สักคน แม้จะดึงขึ้นมาได้ ฆ้องก็จะดึงตัวเองลงไปใต้ก้นบ่อ มีคนโบราณได้แต่งเป็นปัตรตา (ปริศนาลายแทง) ไว้ว่าใครที่อยากจะ ได้สมบัติ แก้วแหวนเงินทอง และฆ้องใบนั้นจะต้องแก้ปริศนินี้ให้ได้เสียก่อน ปริศนามืออยู่ว่า “หนอง สี่แจ่ง แเฮ้งลงสามตัว แม่ฉึงเอาหัว ป่อจายมานลูก” เมื่อแก้ปริศนาได้แล้ว ก็ให้ไปอธิษฐานขอแก่เสื้อ บ้าน เสื้อเมืองที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่เวียงเก่า นั้น ฆ้องใบนั้นก็จะขึ้นมาเอง แต่ก็ไม่มีใครกล้า เพราะอาจจะ ต้องแลกกับแมงหูหิ้น หรือการเป็นผีฟ้าสมบัติสืบต่อไปก็เป็นได้

เหมือนกันว่า ที่วัดร้างแห่งหนึ่งใน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย มีลูกคนหนึ่งแค้นว่ามีคนแก่ ผู้ชายสูงอายุ นุ่งผ้าสีแดง เหน็บชายผ้าแบบนุ่งโจงกระเบน สักยันต์เต็มตัว มาบอกเป็นปริศนาว่า “ตาล 3 ต้น ต้นต้นใดหื้อเอาต้นนั้น ถ้ามีงอยากได้ของมีค่า หื้อมีงแก้ปริศนาเอา ถ้ามีงได้ของแล้ว หื้อ แบ่งเงินตีขายของ ได้นั้นหื้อวัดใกล้บ้านมีงเสียกึ่งหนึ่ง” แล้วลูกแก่ก็สะอึกตื่น เมื่อลูกคนนั้นตื่นขึ้นมา ตอนเช้า แก่ก็รับนำเสียมไปขุดที่วัดร้าง ตามที่ผู้สูงอายุมาเข้าฝันบอก แก่เริ่มขุดที่ต้นตาลตั้งแต่ต้น ตาลต้นที่ 1 ถึงต้นที่ 3 ปรากฏว่าไม่มีของมีค่าสักต้น แก่ก็เลยมานั่งนึกปริศนาใหม่ ก็เกิดคิดขึ้นมาว่า ตาล 3 ต้น ต้นต้นใดหื้อเอาต้นนั้น! ปรากฏว่าแก่เหลือบไปเห็นต้นหมากต้น (ต้นพุทรา) แก่ก็ลงมือ ขุดก็ได้กำไลทองคำ และแหวนเงินอีกหลายๆ อย่าง แก่ก็เอาทรัพย์สิ่งของเหล่านั้นไปขาย แล้วแก่ก็ ไม่ได้นำเงินไปถวายวัดเพราะมีความโลภอยู่ในตัว ไม่กี่วันแก่ก็ตายโดยไม่รู้สาเหตุ ของเหล่านี้เป็น ของศาสนสมบัติ บางครั้งก็ต้องแลกด้วยชีวิต เหมือนกับปริศนาบางที่บางแห่ง กล่าวว่าจะต้องแลก ด้วยแมงหูหิ้น (ชีวิตคน) ผู้ที่ไปเอาสมบัติของมีค่ามานั้นแหละก็มี

ปัจจุบันปรากฏว่า บ่อน้ำแห่งนั้น ได้ถูกปิดไปแล้ว ด้วยวิธีพรุนดินปิดปากบ่อขึ้นมาเองของ บ่อน้ำโดยไม่มีใครนำมาถม ไม่เชื่อก็อเลื่อเชื่อ ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อใครที่เข้าไปเอาของมีค่าในเมือง เก่านี้ขึ้นมา จะทำให้เป็นโรคเรื้อน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันตามภาษาพื้นบ้านท้องถิ่นว่าเป็น “จี๊ดู๊ด” จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปเอา ณ เวียงเศรษฐีแห่งนี้ก็เลย จนพ่อขุนหนองแฝกใฝ่กิจ พร้อมกับ พระสงฆ์องค์เจ้าและชาวบ้านในสมัยนั้นเห็นว่าเนื้อที่เวียงแห่งนี้มีอาณาเขตกว้างขวางจึงได้ปรึกษากัน ได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเข้ากรรม แผ่นบุญกุศลแด่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ร่วมกันสร้างโรงเรียน เวียงเศรษฐีวิทยาขึ้นมา เพื่อใช้เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อลูกหลานชาวตำบลหนองแฝก ได้มีที่ศึกษาเล่าเรียน ในปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

รูปที่ 7 พระเจดีย์เสถียรนิยกร

ปาฏิหาริย์พระธาตุเสด็จพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุหมายถึงกระดูกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอรหันตสาวกเจ้าทั้งหลายที่มีมาในอดีตที่อุบัติขึ้นในโลก เป็นพระอรียะบุคคลประเภทพระอรหันต์ที่เข้าสู่พระนิพพานไปแล้ว ด้วยความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ กระดูกจึงเป็นพระธาตุ

ยังมีดวงจิตสะอาดพระธาตุก็จะยิ่งใหญ่ ในกรณีที่เป็นอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้ามีศัพท์เรียกว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” กรณีที่เป็นของพระอรหันตสาวกทั้งหลายเรียกว่า “พระอรหันตธาตุ”

ในสมัยที่พระฐิติพงศ์เป็นเด็กวัดอยู่นั้น ทุกๆ คืนท่านอาจารย์รองเจ้าอาวาสมักจะมาเล่านิทานเกี่ยวกับเรื่องผีให้เหล่าบรรดาสามเณรและเด็กวัดฟัง ก่อนที่จะไหว้พระสวดมนต์ ทำภารกิจส่วนตัวและเข้านอน มีคืนหนึ่งซึ่งช่วงนั้นเป็นวันก่อนเข้าพรรษาหนึ่งวัน ผู้เขียนจำได้ว่า ท่านรองเจ้าอาวาสได้เล่าเรื่องผีกระสือให้สามเณรและเด็กวัดฟัง พอเล่าจบประมาณเวลาสัก 21.30 กว่านาที พวกเราซึ่งมีสามเณรประมาณ 5 รูปและพระฐิติพงศ์ซึ่งมาสมัครเป็นเด็กวัดใหม่ๆ และหมาดๆ อยู่ ก็ลงมากะจะไปทำธุระส่วนตัว พร้อมกับคุยเรื่องผีกระสือไปพลางๆ ตามประสาเด็ก พอเดินมาถึงหน้ากุฏิศุจิตบุญญาภรณ์ราษฎร์ซึ่งเป็นที่พักของท่านหลวงพ่อเจ้าอาวาสในปัจจุบัน ตอนนั้นทางวัดยังไม่ได้สร้างกำแพง ศาลากี่ฟังกี่จะสร้างเสร็จแต่ก็ยังไม่ได้จัดงานปอยหลวงฉลอง ก็ไปเหลือบเห็นลูกไฟขนาดโตเท่าดวงอาทิตย์สีแดง เปล่งแสงวาวๆ เป็นระยะๆ ซึ่งมาจากทิศทางเวียงเศรษฐี กำลังเลื่อนไหลเข้ามาทางที่พวกเรายืนอยู่ พวกเราก็นึกเป็นอย่างเดียวกันเท่านั้นก็คือ ผีกระสือ แน่นนอน เพราะฟังได้ฟังมาเมื่อก่อนหน้านี้เอง ต่างคนก็ต่างวิ่งเข้าห้องใครห้องมัน จนลืมแม้กระทั่งที่ว่าทำธุระส่วนตัว รุ่งเช้าผู้เขียนจึงนำเรื่อง ไปเล่าให้คนเฒ่าคนแก่ที่มาวัดในวันเข้าพรรษาฟัง ท่านก็บอกว่าเป็นแสงพระธาตุ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระธาตุเป็นออกมาแล้วหากันบะหะ” ซึ่งมักจะเสด็จมาจากเวียงเศรษฐี ในวันเข้าพรรษาและออกพรรษา บางท่านยังได้เล่าว่าสมัยที่ท่านบวชเป็นสามเณรก็เคยเห็นเหมือนกัน แต่เป็นลูกไฟสีเขียวได้ตามเจ้าพระวิหารวัดหนองแฝกไปเวียงเศรษฐีก็มี เรื่องพระธาตุเป็นเรื่องปัจเจกตั้ง รู้ได้เฉพาะตน ใครไม่เคยเห็นก็จะไม่ค่อยเชื่อสักเท่าไร พระฐิติพงศ์ขอใช้วิจารณญาณในการเชื่อและทำความเข้าใจในเรื่องของหลักเหตุและผล

พระบรมธาตุนั้น มีวรรณะลักษณะใกล้เคียงกับเศษหิน เศษกรวดเป็นอย่างมาก ถ้าใครไม่เชื่อก็จะนึกเหมือนแก้วที่มีหินไว้กับตัวเท่านั้น แต่ถ้าใครที่เชื่อก็ไม่แน่ว่า หินธรรมดาก็สามารถเป็นเมื่อดพระธาตุให้สักการบูชาก็เป็นได้ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2547 เวลา 11.00 น. พระฐิติพงศ์ได้ชวนบิดาให้ขับรถไปส่งถ่ายรูปที่เวียงเศรษฐี ปัจจุบันปรากฏว่ายังเหลือร่องรอยให้เราได้ทราบที่ที่ดินแห่งนั้นเคยเป็นวัดมาก่อน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ผู้เขียนก็ไม่รู้ว่ามีเจดีย์อยู่ตรงนั้น เพราะสมัยตอนเรียนอยู่โรงเรียนวัดหนองแฝกก็ไม่ค่อยจะได้สนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ ทั้งๆ ที่มักจะได้ไปแข่งขันกีฬาที่โรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยาเป็นประจำ ตามที่ได้ดูจากสภาพเจดีย์ธาตุแล้วก็น่าเสียดายและน่าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อเห็นสภาพโบราณสถานมีแต่รอยขูดค้นของนักเสาะหาของเก่าตามวัดร้างเป็นโพรงใหญ่โต ขนาดว่ามีศาลเพียงตาตั้งตระหง่านอยู่ตรงหน้านั้นแท้ๆ เขาก็ยังไม่เคารพยำเกรง ผู้เขียนรู้สึกว่ำนาน้อยใจเป็นอย่างมาก ที่ชาวพุทธมาทำลายพุทธด้วยกันเอง แม้แต่โบราณสถานเก่าแก่ก็ยังไม่ละเว้น เกรกรรมจริงๆ นี่หรือที่ชื่อว่า “มนุษย์” (ผู้มีจิตใจสูง)

รูปที่ 8 พระสระหรีใจเมือง

พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระประธานลานโพธิ์ เป็นองค์แรกที่พระฐิติพงษ์ ได้ปั้นและนำมาประดิษฐาน ณ เวียงเศรษฐีเป็นองค์แรก ในพระเศียรพระพุทธรูปองค์นี้ได้บรรจุแผ่นยันต์ 9 บั้งแห่ง 9 มหาเถรจารย์สุดยอดเกจิแห่งดินแดนล้านนา พระภิกษุหนุ่ม สามเณร น้อย พ่อน้อย พ่อหนาน และของมีค่า ของมงคลลูกแก้วใจเมือง และอัฐิธาตุหลวงปู่ครูบาอินตา อินทุโร อติตที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัดหนองแฝก เพื่อให้ศรัทธาประชาชนได้สักการบูชา

เนื่องด้วยประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน ปีพ.ศ. 2552 พระฐิติพงษ์ ฐิตญาโณ (ตุ้เจ้าตั้ง) วัดหนองแฝก ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ได้เกิดพยาธิกับตัว ทั้งผ่าตัด และกัที่นำตกใจในชีวิตที่สุดคือได้เกิดเป็นโรคอัมพฤตครึ่งหน้า จึงได้ไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลโรคเส้นประสาท เมือง

เชียงใหม่ หมอลงความเห็นเห็นว่าเส้นประสาทคู่ที่ 7 หยุดการทำงาน ทำให้ไม่ไปหล่อเลี้ยงด้านอีกข้าง
หนึ่ง ถ้าจะรักษาก็เป็นอันยาก จึงหมดจนทาง ทำใจในโรคที่เกิดขึ้นในช่วงอายุเข้าสู่เบญจเพส

รูปที่ 9 หอพ่อปู่กุมการเศรษฐี (เดิม)

วันหนึ่งพระฐิติพงศ์ได้เข้าไปสอนหนังสือนักเรียนในโรงเรียนเวียงเศรษฐีตามหน้าที่ปกติ ก็เข้าไปไหว้พระหลวงพ่อบุญพระสระบุรีใจเมืองพระประธานลาน โปธิ์ ซึ่งเป็นกิจวัตรของพระฐิติพงศ์ที่จะเข้าไปสอนหนังสือนักเรียนก็ได้ตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ด้วยบุญบารมีพุทธานุภาพหลวงพ่อบุญและอานุภาพเทพอารักษ์ที่พิทักษ์รักษาเวียงเศรษฐี อำนาจผลบุญที่ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติมาจงบันดาลให้โรคร้ายที่เป็นอยู่หายด้วยเทอญ แล้วจะได้กลับมาสร้างหอเทพารักษ์แทนหลังเก่าให้ปรากฏว่าอีกวันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปสอนหนังสือที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระนอนป่าเกิดถี่เข้าสู่ชั่วโมงที่สามของการสอน ก่อนที่จะไปฉันภัตตาหารเพลรู้สึกว่ไปหน้ามีอะไรดั่งซึก ครั้งเดียวก็รู้สึกว่ไปหน้ากลับเป็นปกติ จึงหากระจกมาส่องดูปรากฏว่เป็นเช่นนั้นจริงๆ พระฐิติพงศ์จึงได้ไปเบิกเงินส่วนตัวในธนาคารออกมาว่าจ้างสล่านายช่างสร้างหอพ่อปู่กุมการและได้รับความร่วมมือจากพ่อสุพัฒน์นามวงศ์ ได้เป็นสล่าปั้นรูปปั้นองค์พ่อปู่กุมการเศรษฐีตามที่ข้าพเจ้าได้นิมิตวาดขึ้นเป็นต้นแบบ ได้ฤกษ์สร้างศาลพ่อปู่ในวันที่ 9 เดือน 9 ปี 2009 ตอนเช้า 9 โมง 9 นาที กับ 9 วินาที ซึ่งถือว่าเป็นฤกษ์ดีที่สุดและหาได้ยาก วางของมีค่าและวัตถุมงคล หลุมเสาศ่างสร้างหออารักษ์ ใช้เวลาเดือนเศษๆ จึงสร้างเสร็จและฉลองสมโภชในวันอังคารที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2552 โดยนิมนต์ท่านเจ้าอาวาสตำบลหนองแฝกและพระลูกวัดจำนวน 9 รูปเจริญพระพุทธมนต์สวดสมโภชอุทิศถวายศาลแก้ววงวิญญาณพ่อปู่

กุมภการเศรษฐี อาสภย์ หลวงเวียงเศรษฐี (ภูษานคร) ตามสัญญาที่ข้าพเจ้าได้บนบานศาลกล่าวเอาไว้ ปัจจุบันศาลนี้เป็นที่เคารพสักการบูชาแก่พี่น้องชาวดำบลหนองแฝกและใกล้เคียงตลอดมา ได้ฐานองค์พ่อปู่ได้บรรจุเหรียญเจ้าเมือง 8 จังหวัดในภาคเหนือ ดิน 9 เวียง องค์ตุคามรามเทพหลายสำนักที่มีผู้นำมาบริจาค

รูปที่ 10 พระเศรษฐีทันใจ

องค์หลวงพ่อพระเศรษฐีทันใจได้ฐานพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ได้บรรจุแผ่นดวงโภคทรัพย์พระภิกษุผู้มาเจริญพุทธมนต์ 9 รูป ท่านเจ้าอาวาสวัดในตำบลหนองแฝก หลังจากสมโภชศาลได้ 7 วัน ด้วยบารมีพ่อปู่กุมภการเศรษฐี ได้มีท่านมีบุญบารมีธรรมพระอาจารย์พระอธิการนิพันธ์ สิริวัฒน์ ท่านเจ้าอาวาสวัดอุโมงค์ เวียงลำพูนหริภุชชัยได้มาติดต่อสถานที่ในการสร้างองค์พระเจ้าทันใจหน้าตัก 3 x 4 เมตร ให้เสร็จภายใน 1 วัน 1 คืน จึงได้นิมนต์ท่านเจ้าอาวาสทั้ง 4 วัดในตำบลหนองแฝก และเรียนเชิญท่านผู้ใหญ่บ้าน 9 หมู่บ้าน พ่อกำนัน นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลหนองแฝก คณะครูอาจารย์โรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา เพื่อปรึกษาหารือในการขอสถานที่และอนุมัติการก่อสร้าง จึงได้ประกาศเชิญชวนสาธุชนด้วยปากต่อปาก เพื่อร่วมกันหล่อองค์หลวงพ่อพระเศรษฐีทันใจ ใช้

เวลาในการหล่อเพียง 5 ชั่วโมงก็ทำการเปิดแม่พิมพ์ออก ในองค์พระพุทธรูปได้บรรจุพระหทัย สารีริกธาตุเจ้าและวัตถุมงคลต่างๆที่ศรัทธาผู้มีบุญได้นำมาบริจาคถวายทานจำนวนหลายร้อยองค์ เพื่อบรรจุไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา ณ เวียงศรีษะภูแห่งนี้ ทราย 5,000 พระวัสสาและแผ่นดวงโภคทรัพย์แห่งอุบาสกอุบาสิกาผู้สืบทอดและค้ำจุนพระพุทธศาสนาหลายร้อยแผ่น แผ่นดวงยันต์สามเณรหลายวัดที่เณรนำมาบริจาค

รูปที่ 11 ช้างเชษฐภคินี (พญางงอน)

ช้างเชษฐภคินี (พญางงอน) ปั้นโดยนายช่างบ้านกุ่มแดง เป็นช้างเพศผู้สูงเท่าเอว โดยชมรมสวดมนต์บ้านหนองแฝกได้รวบรวมจุดปัจจัยได้ 1,500 บาท มอบให้พระจิตติพงษ์เป็นของขวัญวันเกิด ในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2553 เพราะเกิดปีกุน ทางเหนือนับถือว่าเป็นปีช้าง ปีแห่งสัตว์ใหญ่ จึงได้ว่าจ้างนายช่างบ้านกุ่มแดงปั้นเสร็จก่อนวันยกยอดฉัตรพระบรมธาตุไม่กี่วัน เพื่อสักการบูชา บันดาลความเข้มแข็งและมั่นคงแก่ผู้ที่สักการบูชา และในตัวช้างได้บรรจุอัฐิกระดูก ซึ่งข้าพเจ้าได้มาจากใต้ต้นมะขามหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย เพราะเกิดอสนีบาตฟ้าผ่ากลางลำ

ต้นมะขาม นายช่าง ได้ขุดเจอในใต้ดินลึก รู้สึกสงสารอิฐกระดุกเหล่านั้นจึงได้เก็บมาส่วนหนึ่งและได้บรรจุลงในท้องช้างพญางอนตัวนี้ เพราะคิดว่าอาจจะเป็นอิฐธาตุของนายทหารข้าราชการบริพารสมัยพระนางจามเทวีหรือไม่ก็อาจจะเป็นอิฐธาตุแห่งพระมหาเถระรูปใดรูปหนึ่งในวัดพระธาตุหริภุญชัย ในอดีตก็เป็นได้จึงอธิษฐานจิตบรรจุไว้ในตัวช้าง

พระบรมธาตุศรีเวียง

เนื่องด้วยพระธาตุเจ้าองค์นี้ เป็นบารมีของท่านเจ้าอาวาสวัดอุโมงค์ พระอธิการนิพันธ์ สิริวิฑูชโน ได้แผ่บารมีชักชวนสาขานุญของพระคุณเจ้าจากกรุงเทพฯ โดยมีคุณโยมภราดร และ คุณโยมประภัสสร เศรษฐ์คู่ป มาเป็นเจ้าภาพสร้างพระพุทธรเจ้าองค์นี้เพื่อเป็นที่สักการบูชาและเป็นศาสนสถานประจำตำบลหนองแฝก เป็นที่พักผ่อนทางจิตใจ โดยตั้งความหวังให้ลานพระเจ้าทันใจแห่งนี้เป็นลานธรรม ลานบุญพุทธสถานเวียงเศรษฐี โดยที่แรกนั้น โครงการสร้างพระบรมธาตุเจ้าดวงนี้ จักไปประดิษฐาน ณ จังหวัดลำพูน แต่ติดอยู่ที่สถานที่สร้างนั้นเป็นที่ติดต่อกับป่าสงวนทางเจ้าภาพจึงได้ประสานงานกับกรมป่าไม้เพื่อขอตัดต้นไม้ขอที่เพียงหนึ่งต้น ปรากฏว่าไม่ผ่านการอนุมัติ ก็เลยเปลี่ยนสถานที่สร้างมา ณ เวียงเศรษฐี เวียงโบราณหนึ่งในสามเวียงสำคัญของอำเภอสารภี และในฐานะที่พระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดอุโมงค์ พระอธิการนิพันธ์ สิริวิฑูชโน ท่านมีเลือดเนื้อเชื้อไขของพี่น้องตำบลหนองแฝกด้วย จึงอยากสร้างพุทธสถานเวียงโบราณเวียงเศรษฐีแห่งนี้ให้เป็นแหล่งพักผ่อนใจของพี่น้องชาวตำบลหนองแฝก ด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นสัปปายะของเวียงเก่า

ตอนวันเสาร์และอาทิตย์มักจะมีชาวบ้านทั้งในและต่างอำเภอ ต่างจังหวัดมาไหว้สักการบูชาอยู่มิขาด ในองค์พระบรมธาตุเจ้าได้บรรจุวัตถุมงคลของพระภิกษุ - สามเณร - อุบาสก - อุบาสิกา และพระบรมสารีริกธาตุเจ้าแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธโคดม

พระบรมธาตุที่บรรจุไว้ ณ พระบรมธาตุเศรษฐีนิคร มิ่งมงคล พุทธสถานเวียงเศรษฐีได้รับมอบจากพระครูบาอริยชาติ อริยจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดแสงแก้วโพธิญาณต.เจดีย์หลวง อ.แม่สรวย จ. เชียงราย มอบพระธาตุ 4 ประเทศ 84,000 ดวง

1. พระบรมธาตุประธานและพระราชทานจากประเทศไทย
2. พระบรมธาตุจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพม่า
3. พระบรมธาตุจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติภูฏาน
4. พระบรมธาตุจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติญี่ปุ่น
5. พระธาตุของชมรมพระธาตุล้านนา
6. พระธาตุจากชมรมพระธาตุประเทศไทย
7. พระธาตุจากกระทรวงศึกษาธิการ

8. พระธาตุจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว)

9. พระธาตุจากผู้อำนวยการ โรงเรียนวชิราลัย

วัดร้างแห่งอริยธรรม 9 วัดในบ้านหนองแฝก หมู่ที่ 3, 4, 5

โดยเหตุที่ว่าหมู่บ้านหนองแฝกตั้งอยู่บนพื้นที่ปริมณฑลของ “เวียงเศรษฐี” และติดต่อกับเวียงกุมกาม รวมทั้งพระนอนป่าเก็ดถี่ จึงทำให้บ้านหนองแฝกทั้งในหมู่ที่ 3, 4, 5 มีวัดร้างที่พอจะปรากฏร่องรอยอารยธรรมโบราณที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างอยู่ 9 วัด ดังต่อไปนี้คือ

1. วัดร้างเวียงเศรษฐี (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา)
2. วัดร้างประตู่โขง (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อประตู่โขง)
3. วัดร้างคันแก้ว (ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของราษฎรหมู่ที่ 4)
4. วัดร้างเสาหิน (ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของราษฎรหมู่ที่ 4)
5. วัดร้างหอซุม (ปัจจุบันเป็นเรือสวนไร่นาของราษฎรหมู่ที่ 5)
6. วัดร้างหนองบอม (ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของราษฎรหมู่ที่ 4)
7. วัดร้างไม่ปรากฏชื่ออีก 2 วัด (ปัจจุบันเป็นที่อยู่และเรือสวนไร่นาของราษฎรหมู่ที่ 4)

วัดร้างทั้ง 9 อารามนี้คงจะรกร้างเมื่อคราวที่พม่ายึดครองเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2101 - พ.ศ.2317 ซึ่งเป็นระยะเวลาถึง 216 ปี ที่เชียงใหม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ผู้คนต่างต้องอุ้มลูกจูงหลานหนีตายไปคนละทิศละทางเพื่อเอาตัวรอด ทรัพย์สินของมีค่าต่างๆ รวมไปถึงของศาสนสมบัติ นั้น เมื่อเอาไปไม่ได้ก็จำเป็นต้องนำไปทิ้งในบ่อน้ำ เพื่อหวังว่าหากชีวิตของพวกเขาไม่ถึงแก่ภัยสงครามก็ชักกลับมาเอาทรัพย์สินสมบัติ ได้มาสร้างบ้านเรือนวัดวาอาราม แต่ด้วยภัยแห่งสงครามที่ยากจะห้ามปรามนี้เองอันเป็นเหตุให้วัดวาอารามทรุดโทรม ปักหักพังเสื่อมโทรมไปตามอายุสังขาร ดังพระพุทธพจน์ที่ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงแท้แน่นอนย่อมมีความผันแปรเป็นธรรมดา ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมตกอยู่ในภายใต้อำนาจของพระไตรลักษณ์ คือลักษณะ 3 ประการคือ

อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีความผันแปรเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา

ทุกขัง ความเป็นทุกข์ ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ

อนัตตา ความไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่กู ของกู

และสัจจะธรรมอีกข้อหนึ่งที่ว่า มีเกิดขึ้น, ตั้งอยู่, และดับไป

จะเห็นว่าวัดร้างที่อยู่ภายในหมู่บ้านหนองแฝกนั้นเป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างไว้และยังหลงเหลือพอที่จะเห็นร่องรอยให้ลูกหลานบ้านหนองแฝกได้รู้ซึ่งถึงเจตนารมณ์อันดีงามที่บรรพบุรุษได้สืบสานไว้ว่าชีวิตเรากับวัดจะขาดกันไม่ได้ แค่หมู่บ้านหนองแฝกเพียง 3 หมู่บ้านก็มีวัดอยู่หลายวัดเลยทีเดียว บรรพบุรุษในอดีตบางท่านบางคนถึงกับสร้างวัดประจำตระกูลไว้เป็นที่วิ่งเล่นสำหรับลูกหลานด้วยซ้ำ เพื่อหวังว่าเมื่อเด็กใกล้วัดจะได้ซึมซับสิ่งดีๆ ไม่ว่าจะป็นคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปในจิตใจบ้าง ไม่เหมือนกับยุคปัจจุบันนี้ เด็กยังห่างไกลวัดไปทุกขณะ โรงเรียนแต่ก่อนเคยอยู่ในวัด ปัจจุบันก็กลับไปอยู่นอกวัด เพราะพ่อแม่ไม่สนับสนุนให้เข้าโรงเรียนวัด รู้สึกว่าถ้าให้เข้าโรงเรียนในวัดแล้วคุณมันเขย มันไม่ทันสมัย ไม่ทันสมัย เลยลืมนึกไปว่าวัดนั่นแหละคือโรงเรียนแห่งแรกที่เกิดขึ้นในเมืองไทย พระนั่นแหละเป็นครูสมัยแรก เมื่อเปิดสอนใหม่ๆ เด็กก็ยิ่งเกลียดวัด ไม่ชอบไปวัดเพราะเขยและอายุเพศตรงข้าม ที่สำคัญคือไม่มีผู้ใหญ่คอยชักนำและนำทาง นึกได้แต่ว่าไปวัดแล้วได้อะไรมีแต่เสียกับเสีย ไม่เห็นได้อะไรขึ้นมา ทั้งๆ ที่มีอะไรดีๆ อยู่มากที่เกิดขึ้นเพราะมีวัด เด็กไม่ค่อยเข้าวัดไปทุกที ชอบเข้าไปเกลือกกลั้วกับอบายมุข สุรายาเมา เสพยาบ้า ยาฆ่า ตามเพื่อนฝูงไปในทางที่ผิดๆ เลือกเพื่อนชั่วประเภทบาปมิตร มากกว่าที่จะเลือกเพื่อนดีที่เรียกว่ากัลยาณมิตร เป็นที่เอือมระอาต่อวงศาคณาญาติ พ่อแม่ พี่น้องเป็นอย่างยิ่ง อย่าวางแต่สร้างวัดเลย ถ้าท่านผู้อ่านเคยไปที่พิพิธภัณฑ อ.เมือง จ.ลำพูน ท่านก็ลองไปดูหมวดศิลปาจารย์ภาคเหนือชั้นล่างของพิพิธภัณฑ จะเห็นว่าแม้แต่การถวายภรรยา ลูก ข้าทาส ให้เป็นข้าปรนนิบัติ รับใช้วัดวาอาราม พระพุทธรูปก็เคยมีมาแล้วในอดีต เก็บภาษีมาเป็นค่าคนอุปัฏฐากวัด ค่ารักษาพยาบาล พระภิกษุผู้อาพาธ ทำไมคนโบราณบรรพบุรุษเราถึงได้ให้สวัสดิการแก่พระภิกษุสามเณรดีขนาดนั้น ซึ่งแตกต่างกับปัจจุบันมาก ก็เพราะว่าท่านเหล่านั้นเห็นความสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ เห็นความสำคัญของวัดวาอาราม เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้คนในสังคมเป็นคนดี มีศีลธรรม การลักขโมย คดีอุกอาจจกจกจรรจ์ในสมัยอดีตจึงไม่มี แม้จะเปิดประตูบ้านทิ้งไว้ก็ไม่มีใครกล้าเข้าไปขโมยของ เพราะเขากลัว “บาป”

เหตุที่ได้ชื่อว่าตำบลหนองแฝก

ตามที่พระฐิติพงศ์ได้สอบถามท่านผู้รู้ตลอดถึงผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่า ชื่อของหมู่บ้านนี้ปรากฏขึ้นมาเมื่อไหร่ รู้แต่ว่าที่ชื่อหนองแฝกน่าจะเป็นเพราะว่า พื้นที่บริเวณใกล้กับเวียงเศรษฐกิจานั้นมีหนองน้ำใหญ่อยู่หนองหนึ่ง เมื่อก่อนนั้นท่านผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่ามีอาณาบริเวณกว้างขวางมาก น้ำใสมองเห็นตะไคร่น้ำตามพื้นน้ำเป็นสีเขียว ดูเย็นตา น่าอาบเล่น (เคยมีคนขุดพบเสากระโดงเรือลำใหญ่ได้ที่หนองน้ำแห่งนี้) และที่กลางหนองน้ำหลวงแห่งนี้เองที่เป็นต้นกำเนิดแห่งชื่อหมู่บ้านเพราะว่า ที่กลางหนองน้ำมี กอหญ้าแฝกกอใหญ่เกิดขึ้น เมื่อผู้คนเห็นดังนั้นก็จึง

ได้เรียกว่าหนองแฝกตามที่ได้เห็นเป็นศุภนิมิตนั้น เมื่อครูบาเจ้ามะโน จากสำนักวัดร้อยจันท์ ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ มาเป็นองค์ประธานบูรณะวัดร้าง ยกให้มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษาแล้ว จึงได้อาศัยมงคลนามหนองน้ำแห่งนี้ขึ้นชื่ออารามใหม่ที่ท่านสร้างว่า วัดหนองแฝกหนองน้ำหลวง ต่อมาเมื่อกาลเวลานานเข้า ประชาชนชาวบ้านเห็นว่า ชื่อของวัดนั้นยาวจนเกินไป จึงได้เรียกชื่อให้สั้นลงเพียงชื่อว่า “วัดหนองแฝก” เป็นต้นมา

ต่อมาเมื่อขาดคนดูแลรักษาหนองน้ำก็กลับตื้นเขิน หญ้าไมยราพ มวลหญ้า วัชพืชต่างๆ ก็ขึ้นเต็มหนองน้ำหลวง ภายหลังจึงได้กลายเป็นเรือสวนไร่นาของชาวบ้าน โดยการจับจองเป็นที่ทำกิน ปลูกต้นไม้ ต้นลำไย ปัจจุบันนี้หนองน้ำแห่งนี้ไม่เห็นสภาพความเป็นบ่อน้ำอยู่เลย เป็นที่น่าเสียดายและน่าเสียดายเป็นอย่างมากกับบ่อน้ำที่เป็นต้นกำเนิดมงคลนามตำบลหนองแฝก

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชน

ตำบลหนองแฝกมีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม ในฤดูฝนมักประสบปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่การเกษตร ทำให้การเกษตรได้รับความเสียหาย พื้นที่ทั้ง 8 หมู่บ้านอยู่ใกล้ชิดติดกันทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี ความสัมพันธ์อันที่ญาติมิตรจึงยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด 5,499 ไร่

อาณาเขตชุมชน

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลท่าวังตาล และ ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลคอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดลำพูน

จำนวนประชากรของชุมชน

จำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาล จำนวน 9 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1	บ้านหนองสี่แจ่ง	มีจำนวน	249	ครัวเรือน
หมู่ที่ 2	บ้านสันป่าสัก	มีจำนวน	154	ครัวเรือน
หมู่ที่ 3	บ้านหนองแฝก	มีจำนวน	111	ครัวเรือน
หมู่ที่ 4	บ้านหนองแฝก	มีจำนวน	189	ครัวเรือน

หมู่ที่ 5	บ้านหนองแฝก	มีจำนวน	102	ครัวเรือน
หมู่ที่ 6	บ้านกุ่มแดง	มีจำนวน	136	ครัวเรือน
หมู่ที่ 7	บ้านกุ่มแดง	มีจำนวน	154	ครัวเรือน
หมู่ที่ 8	บ้านสันป่าเคื่อ	มีจำนวน	148	ครัวเรือน
หมู่ที่ 9	บ้านสันป่าสักเหนือ	มีจำนวน	162	ครัวเรือน
รวมทั้งสิ้น			1,405	ครัวเรือน

รวมจำนวนประชากรของชุมชนมีประชากรทั้งสิ้น 5,258 คน แยกเป็นชาย 2,521 คน หญิง 2,737 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 598 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ข้อมูลอาชีพของชุมชน อาชีพหลัก ทำสวน/ทำไร่ อาชีพเสริม แปรรูปผลไม้,ค้าขาย,เลี้ยงปลา,เลี้ยงสัตว์,เย็บผ้า,หัตถกรรมไม้แกะสลัก

ข้อมูลสถานที่สำคัญของชุมชน

1. ที่ทำการเทศบาลตำบลหนองแฝก
2. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแฝก
3. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลหนองแฝก
4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต.หนองแฝก (ศรช.)
5. ศูนย์กีฬา ตำบลหนองแฝก
6. วัดหนองแฝก หมู่ที่ 5
7. วัดหวลการณ์ หมู่ที่ 2
8. วัดกุ่มแดง หมู่ที่ 6
9. วัดหนองสีแจ่ง หมู่ที่ 8
10. โรงเรียนวัดหนองแฝก หมู่ที่ 5
11. โรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา (วัดร้าง) หมู่ที่ 2

ชาติพันธุ์

ชุมชนตำบลหนองแฝก อ.สารภี ส่วนใหญ่เป็นชาวล้านนา หรือทางภาษาเหนือเรียกว่า “คนเมือง” เป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมร่วมแบบล้านนา ชาวล้านนาที่มีโครงสร้างพื้นฐานเป็นสังคมสายแม่ คือให้ความสำคัญกับเพศหญิง เนื่องจากผู้หญิงทำหน้าที่หลักในการดูแลเรื่องอาหารการกินและ

ความอยู่รอดของครอบครัว และผู้หญิงส่วนมากไม่ค่อยย้ายถิ่นฐาน จึงเป็นผู้ที่มีความรู้และความทรงจำเกี่ยวกับชุมชนตลอดจนความเป็นมาของตนเองได้ดี ส่วนใหญ่จะให้ลูกรู้จักเรื่องราวเครือญาติของตน โดยไล่เรียงเชื้อสายข้างแม่ก่อน และแนะนำข้างพ่อให้รู้จักภายหลัง

ชาวล้านนา ตำบลหนองแฝก นิยมกินข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก บางครั้งนักวิชาการจึงเรียกชาวล้านนาว่าเป็นสังคม วัฒนธรรมข้าวเหนียว นอกเหนือจากนั้นวัฒนธรรมสายแม่ที่ชาวล้านนายังคงปฏิบัติยึดถืออย่างต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ก็คือ การนับถือผีบรรพบุรุษ บางที่เรียกว่า ผีปู่ย่า หรือเทวดาเฮือน หรือ ผีบ้านผีเฮือน เป็นผู้ช่วยปกป้องรักษาความอยู่ดีกินดีของลูกหลานและญาติพี่น้อง ทำให้รอดพ้นจากการเจ็บไข้ได้ป่วยและความอัปมงคลต่างๆ ผีปู่ย่าจะลงโทษลูกหลานที่ทำผิดจารีตประเพณีหรือที่เรียกว่า ผิดผี และจำเป็นต้องมาเสียผี แก่ผี หรือ เลี้ยงผี แต่ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความพัฒนาของสังคมที่เชื่อในหลักวิทยาศาสตร์มากกว่าความเชื่อเรื่องผี

รูปที่ 12 ชั้นโตกอาหารพื้นเมือง

อาหารการกินของชุมชนตำบลหนองแฝกเหมือนชาวล้านนาทั่วไป วยผู้ใหญ่ก็ยังนิยมกินอาหารประเภทผักและอาหารตามฤดูกาลต่าง ๆ อาหารหลักที่พบเห็นทั่วไปคือน้ำพริกต่างๆ เช่น

น้ำพริกตาแดง น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน บางที่ปรุงรสด้วยน้ำปู(น้ำปู) ยำผัก ยำมะเขือ ยำเตา(สำหรับน้ำจืด) ผักลวก แผลงต่างๆ อาหารประเภทแกงได้แก่ แกงโสะ แกงแค หรือแกงขอดผักต่างๆที่ขึ้นตามริ้วบ้านและขึ้นตามฤดูกาลเช่นหน้าขนุนมีก็แกงขนุน ตำขนุน ช่วงไหนมีหน่อไม้เยอะก็แกงหน่อไม้ ชาวบ้านตำบลหนองแฝกส่วนใหญ่ชอบทานปลา แกงส่วนใหญ่จะใส่ปลาที่หาได้ตามธรรมชาติ เช่น ปลาช่อน ปลาสลิด ปลาทราย นอกจากนั้นยังมีอาหาร อื่น ๆ เช่น แหนม ใส่อั่ว แคนหมู เป็นต้น ชาวบ้านตำบลหนองแฝกมีความเป็นอยู่ง่ายๆ ไม่พิถีพิถันมากนัก แม้แต่วิธีการประกอบอาหารก็ไม่ยุ่งยาก เน้นใช้วิธีเผา ปิ้ง หมก จี่ ขนมที่ชอบทำในงานต่างๆ คือขนมจ็อก หรือขนมเทียนใส่ไส้มะพร้าว และ ใส้ไส้เค็ม และขนมข้าวแต๋น อาหารในงานเลี้ยงต่างๆ บางครั้งถ้าเป็นงานตามประเพณีต่างๆ ก็ยังเน้นกับข้าวพื้นเมืองที่สืบทอดกันมา เช่น งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่ง ก็จะทำเป็นลาบเมืองเป็นอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน อาจเป็นลาบหมูหรือลาบเนื้อก็ได้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะมีโชคมีลาภ ได้โชคได้ลาภ ทั้งเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน เป็นต้น แต่ปัจจุบันอาจมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินในวัยทำงานและวัยรุ่น หรือ เด็กเล็กที่มีวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาทำให้อาหารการกินของชาวล้านนาเปลี่ยนไปบาง ชอบทานอาหารฟาสต์ฟู้ด อาหารจานเดียวมากขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป แม้กระทั่งงานเลี้ยงต่างๆ อาจมีการสั่งอาหารที่เป็นแบบบุฟเฟ่ต์ หรือ โตะเงินเข้ามา ซึ่งกับข้าวที่ทำก็จะเน้นที่กับข้าวตามแบบไทยภาคกลางมากกว่ากับข้าวแบบล้านนา

การนับถือผีของชุมชนตำบลหนองแฝก การถือผีเป็นความเชื่อของคนพื้นเมืองที่มีมาก่อนการนับถือพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เป็นการยึดมั่นในสิ่งที่คิดว่าดีหรือศักดิ์สิทธิ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นสบายใจให้แก่คนทั่วไป เมื่อสังคมคนพื้นเมืองขยายตัวและมีความเชื่อเรื่องผีซับซ้อนมากขึ้น จึงมีการจำแนกประเภทของการปฏิบัติต่อผีหลายรูปแบบ โดยทั่วไปผีของชาวล้านนาสามารถจำแนกออกเป็นสองแบบ คือ ผีดี และผีร้าย ส่วนแบบแผนการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวข้องกับการนับถือผีได้กลายเป็นประเพณีสำคัญต่างๆ ในท้องถิ่น (วิถี พานิชพันธ์ :2548 หน้า 17) ชุมชนตำบลหนองแฝกยังคงให้ความสำคัญกับการนับถือผีเหมือนดังบรรพบุรุษแต่อาจไม่ได้เคร่งครัดเหมือนสมัยเก่า หอซุม เป็นอีกที่หนึ่งที่ชุมชน ตำบลหนองแฝกให้ความสำคัญพนับถือ หอซุมตั้งอยู่พื้นที่สาธารณะหมู่ที่ 5 ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่ “หอ” หมายถึง ศาลเจ้าที่, เจ้านาย, ศาลบรรพบุรุษ เช่น หอเจ้าคำแดง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ หอซัยเจ้าพ่อคู่ซ่าง (ปู่กำงาเขียว) อ.เมือง จ.ลำพูน หอเจ้าสุริโยเตโค (พระเสื้อเมืองลำพูน) อ.เมือง จ.ลำพูน หอขุนหลวงวิลังคะ เชียงดอยสุเทพ เป็นต้น หอเป็นภาษาไทยเหนือหรือทางภาคกลางเรียกว่า ศาลเพียงตา จึงเป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เทวาอารักษ์ และพระภูมิเทวา แรกเริ่มเดิมที ณ ที่ดินแดนล้านนาเรานี้เป็นพวกลี้ละอาศัยอยู่จึงนับถือผีก่อนที่จะมานับถือบวรพระพุทธศาสนา สืบเนื่องจากการเลี้ยงผีต้นกำเนิดมนุษย์ใน

ล้านนาคือผีปู่แสะย่าแสะ ซึ่งมักจะเลี้ยงผีย่าแสะ ณ ดอยคำ ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ส่วนผีปู่แสะนั้นจะเลี้ยงที่บ้านสุเทพ(คณะวิศวกรรมศาสตร์) ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ “ผีเสื้อ” ในที่นี้หมายถึง เทวดาอารักษ์ต่างๆ ถ้าเป็นอารักษ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนในวัดเราเรียกว่า “เสื้อวัด” ถ้าคุ้มครองหมู่บ้านเราก็เรียกว่า “เสื้อบ้าน” ถ้าปกป้องคุ้มครองเมืองเราก็เรียกว่า “เสื้อเมือง” ถ้าปกป้องคุ้มครองพระธาตุเจดีย์เราก็เรียกว่า “เสื้อพระธาตุ” เป็นอาทิผีเสื้ออยู่ที่ไหนก็จะคุ้มครองดูแลรักษาที่ตรงนั้น อีกตอนหนึ่งกล่าวถึงคนที่ทำบาปบางอย่างแล้วตายไปเป็นเปรต พ้นจากเปรตแต่เศษบาปยังเหลือจะต้องกลับมาเกิดเป็นผีเสื้อเพื่อชดใช้กรรม

ปัจจุบันนี้หมู่บ้านชนบทยังมีหอเสื้อบ้านให้พบเห็นได้ทั่วไป อาจจะไม่ทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านไม่มีเสื้อบ้าน แต่จะทำเป็นเสาใจกลางบ้านแทน โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ตรงกลางหมู่บ้านก็ได้ โดยนำเอาเสาขนาดใหญ่มาปักตรงกลาง แล้วทำเสาบริวารอีก 4 เสา ปักล้อมเพื่อให้เห็นว่าที่แห่งนี้เป็นที่รวมและที่สิงสถิตดวงวิญญาณทั้งหลาย หมู่บ้านที่มีเสื้อบ้านก็จะมีดวงเสื้อบ้านเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของหมู่บ้าน บริเวณดวงเสื้อบ้านจะมีต้นไม้ใหญ่ๆ ขึ้นดูน่ากลัว คนในหมู่บ้านจะให้ความเคารพต้นไม้บริเวณนี้มากจะไม่ค่อยเข้ามาข้องแวะเลยถ้าไม่มีกิจจำเป็นจริงๆ แต่ปัจจุบันดวงเสื้อบ้านเริ่มหายไป บางที่บางบ้านก็ยังพอมีเนื้อที่ให้พอรู้ว่าเป็นดวงเสื้อบ้านอยู่ ดูน่ากลัวหน่อยและส่วนมากจะอยู่ในถิ่นทุรกันดาร หมู่บ้านใดยังมีจารีตเกี่ยวกับผีเสื้อวัดอย่างไร ผีเสื้อบ้านก็จะได้รับการปฏิบัติอย่างนั้น แต่หมู่บ้านใดผีเสื้อวัดสูญหาย ผีเสื้อบ้านก็มักจะสูญไปด้วยเช่นกัน

คำว่า “หอขุม” หมายถึง ศาลเพียงตาผีปู่ย่าบรรพบุรุษบ้านหนองแฝกที่มาตั้งรกรากปักฐานเป็นครอบครัวแรกเป็นกลุ่มแรก หอขุมจะมีการสร้างอยู่หลายๆ หอ (ศาล) มารวมกันอยู่เป็นบริเวณใกล้ๆ กัน ปัจจุบันหอเก่าได้ชำรุดไปชาวบ้านจึงสร้างให้ใหม่ โดยได้รวมอยู่เป็นที่เดียวกันแล้วแยกออกเป็นห้องอยู่ 6 ห้อง รวมทั้งเสื้อบ้าน หอขุมนี้ตามที่พระฐิติพงศ์เคยได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า ที่บริเวณที่สร้างหอขึ้น เมื่อก่อนเป็นที่อยู่ของผู้ที่มาอาศัยในบ้านหนองแฝกเป็นคนแรก ครอบครัวแรกก่อนที่จะมาเป็นหมู่บ้านใหญ่เหมือนทุกวันนี้ ตามความเชื่อแล้วหอขุมก็คือที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของบ้านหนองแฝกนั่นเอง แต่ก่อนใครที่ขับขีรถผ่านหน้าหอจะต้องแสดงความเคารพโดยการยกมือไหว้ ใครจะมาทำสิ่งที่ไม่สมควร เช่น ถ่ายปัสสาวะ ถ่ายอุจจาระ ถ่มน้ำลาย คายน้ำหมาก กอดจูบกัน ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้มิได้เป็นอันขาด หากใครขึ้นทำก็ต้องมีอันเป็นไปต่างๆ นานา ไม่อย่างหนึ่งก็อย่างหนึ่ง เวลาใครที่จะเดินทางออกจากหมู่บ้านไปที่ไกลๆ มีงานแต่งงาน, จัดงานปอย, งานขึ้นบ้านใหม่, ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมาเป็นสมาชิกในหมู่บ้านใหม่, หรือหากเกิดเรื่องไม่ดีแก่หมู่บ้าน เช่น หัวบ้านหางบ้านผิดเถียงกัน ทะเลาะกัน เกิดโรคระบาด มีคนตายบ่อยๆ วิวาวยหาย โคนขโมย เป็นต้น พ่อแก่บ้าน พ่อแคว้น (พ่อหลวง - กำนัน) มักจะไปบนบาน

ศาลกล่าวต่อหอชม ถ้าไม่ไปเองก็ให้พี่น้องพ่อหนานไปแทน ถัดนั้นก็มีการเชิญศิมาลงทรง โดยทั่วไปแล้วท่านจะไม่มาลงเอง (ไม่ประทับทรง) แต่จะมีผีเจ้านายมาทำหน้าที่แทน เมื่อผีเจ้านายลงทรงแล้ว ก็อาจบอกถึงวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่อนหนักเป็นเบา เช่น ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือ สืบชะตาบ้าน ณ ที่หอชมนั้น เป็นต้น แล้วจึงไปบอกกล่าวให้แก่เสี้ยววัดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปัญหายุติแล้ว ต่างคนก็ต่างนำเอาเครื่องพลีกรรมมาแก้บน เพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อเป็นการคารวะแก่บรรพบุรุษผู้บุกเบิกแผ่นดินสร้างหมู่บ้าน

ในอดีตแต่ละปีจะมีการดำหัว ไหว้สาการวะหอชมในช่วงสงกรานต์ และส่วนมากจะเลยประเพณีสงกรานต์ไปสักเล็กน้อย เพราะลัทธิพิธีกรรมเกี่ยวกับวันสงกรานต์ของคนล้านนานั้นมีมากมาย ขนาดขยายช่วงวันสงกรานต์ไปเป็นวันปากปี ปากเดือน ปากวัน อีกสองวันก็ยังปฏิบัติลัทธิพิธีกรรมไม่ทัน ถึงวันกำหนดคนัดชาวบ้านหนองแฝกทุกคนครัวเรือนก็จะช่วยกันตกแต่งเครื่องสักการบูชา นำไปไว้ตามหอต่างๆ ในบริเวณนั้น รวมถึงหอเสี้ยวบ้านและหอเสี้ยววัดด้วย เมื่อพร้อมเพรียงกันแล้ว พ่ออาจารย์จะเป็นผู้ทำพิธีกล่าวคำโอกาสไหว้สา ขอขมาการวะ อาจมีเชือกคาเชียวกับเจลวมาเกี่ยวข้อด้วยก็ได้ เสร็จพิธีชาวบ้านก็จะเอาเชือกคาเชียวร้อยผ่านเจลวมาผูกขวางเหนือประตูรั้วบ้าน เชื่อว่าป้องกันและขับไล่อุบาทว์และเสนียดจัญไรได้ เมื่อก่อนตอนเป็นเด็กพระฐิติพงษ์มักจะติดตามป่าที่อยู่ข้างบ้าน นำอาหารไปถวายศาลบรรพบุรุษทุกๆ ปี โดยเฉพาะเสร็จหน้ามาแล้ว หรือเสร็จจากการเก็บเกี่ยวพืชไร่ พืชสวน ณ ที่หอชมก่อนๆ นั้นศาลจะเรียงกันเป็นหลังพอให้คนเข้าไปพลีกรรมบูชาได้ ปัจจุบันศาลต่างๆ ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ชาวบ้านผู้เลื่อมใสศรัทธาในเทพารักษ์ที่สถิตอยู่ ณ ที่หอชมจึงได้สร้างหอขึ้นมาใหม่เป็นแบบรวมศาล เพื่อสะดวกแก่การสักการบูชาของชาวบ้าน

ปัจจุบันยังมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังพอช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีการวะหอชมอยู่ ถึงแม้จะมีจำนวนน้อยสำหรับผู้สูงอายุที่มาช่วยกันตกแต่งเครื่องบูชา แต่ก็ยังคิดว่าไม่มีเลย เพื่อให้ลูกหลานชาวบ้านหนองแฝกได้ยึดถือรับทราบและปฏิบัติตาม เพื่อช่วยกันรักษาประเพณีเก่าแก่ที่กำลังจะสูญหายไปอีกไม่ช้า

ประเพณีการวะหอชมนี้พระฐิติพงษ์บอกว่าไม่ใช่เป็นพิธีขมังาย แต่แฝงไปด้วยหลักธรรมที่เชื่อว่า “ความกตัญญูต่อผู้มีคุณ” เพราะที่พื้นที่ที่ตั้งศาลในปัจจุบันนี้ก็คือที่อยู่อาศัยของต้นบรรพบุรุษเรามาก่อน ถ้าไม่มีศาลเป็นสัญลักษณ์ เราก็ไม่สามารถทราบได้เลยว่า พื้นที่แรกที่บรรพบุรุษได้ลงจอบลงเสียมเป็นปฐมฤกษ์อยู่ ณ ที่ไหน ฉะนั้นจึงต้องช่วยกันรักษาดูแลหอชมเพื่อให้ลูกหลานบ้านหนองแฝกได้สืบทอดเจตนารมณ์ของผู้เฒ่าผู้แก่ต่อไป โดยเฉพาะแล้วปัจจุบันทางเทศบาลตำบลหนองแฝกร่วมกับชาวบ้าน ชาววัด จัดให้มีโครงการประมงน้ำไหล (วังมัจฉา) โดยได้ชักชวนชาวบ้านปล่อยปลาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม

4-5 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนปลาจำนวนหลายร้อยที่อาศัยอยู่ในหนองน้ำใกล้หอชม จัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนกายและหย่อนใจแก่ผู้สัญจรผ่านไปผ่านมาได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ศิธีเป็นผีที่ต้องนับถือ ต้องเซ่นไหว้ หากละเลยการปฏิบัติตามประเพณี ศิธีก็อาจเป็นผีร้ายสร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชนได้ ศิธีของชาวล้านนามีหลายระดับแบ่งตามความเชื่อหรือการให้ความนับถือของแต่ละชุมชนได้ ศิธีของชาวล้านนามีหลายระดับแบ่งตามความเชื่อหรือการให้ความนับถือของนับถือของแต่ละชุมชนโดยทั่วไปสามารถจำแนกศิธีได้อีก ดังนี้

ผีแฉก เป็นผีที่มีฐานันดรสูงสุดเทียบเท่าเทพเจ้าไม่มีรูปร่างตัวตน เชื่อกันว่าผีแฉกเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ประทานธรรมชาติและกฤษณะตามนุษย์ บางโอกาส (ที่ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาได้) ผีแฉกอาจมาเยี่ยมมนุษย์โลก หากมีเรื่องเดือดร้อนหรือเรื่องที่ไม่เข้าใจไม่ได้ ชาวล้านนามักจะพึงผีแฉกเช่นด้านการรักษาโรค โดยผู้ที่เดือดร้อนจะทำ สะตวง ใส่อาหารคาวหวาน ฐูปเทียน ดอกไม้ บูชาบวงสรวย ในการทำเมื่อขาดแคลนน้ำหรือต้องการให้ฝนตกก็จะทำบั้งหรือบอไฟ จุดส่งขึ้นไปร้องขอน้ำกับผีแฉก

ศาสนาของชุมชนหนองแฝก ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีการประกอบพิธีทางศาสนาต่างๆ เหมือนกันกับชาวล้านนาหรือคนเมืองโดยทั่วไปแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคมของชาวล้านนามาเป็นเวลาช้านาน แต่กระนั้นชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากพระพุทธศาสนาอยู่อีกเป็นอันมาก เช่น ความเชื่อในเรื่องการนับถือผี ความเชื่อในไสยศาสตร์และเวทย์มนต์ความเชื่อในเรื่องโชคกลางและอื่นๆ ซึ่งความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อโลกทัศน์บุคลิกภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านนาเป็นอย่างมาก ดังสะท้อนให้เห็นได้ในขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในการนับถือผีนั้นเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีอยู่ในสังคมของชาวล้านนามาตั้งแต่ดั้งเดิมและเป็นกลไกสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ในโครงสร้างทางสังคม ทำหน้าที่ในการจัดระเบียบและควบคุมทางสังคมเพื่อให้สังคมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย สำหรับพระพุทธศาสนานั้นเป็นระบบความเชื่อแบบใหม่ที่เข้ามาภายหลัง ซึ่งก็ได้ช่วยขยายระบบความคิดทางศีลธรรมและเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ ฯลฯ ให้กว้างขวางขึ้นไปอีก ทั้งความเชื่อในการนับถือผีและพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้นต่างก็มิได้ขัดแย้งกัน แต่จะผสมผสานกลมกลืนจะเป็นระบบเดียวกันอยู่ในความคิด ความเชื่อของชาวล้านนาเสมอมา จึงมีผู้เสนอความเห็นว่าเป็นพระพุทธศาสนาของชาวล้านนานั้นมีลักษณะเป็นพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน การที่จะรู้จักเข้าใจในบุคลิกภาพของชาวล้านนาและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวล้านนาแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในระบบความเชื่อต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อในการนับถือผีและการนับถือพระพุทธศาสนาของชาวล้านนาด้วย

ความเชื่อในวัฒนธรรมล้านนามีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีเรื่องวิญญาณที่สิงสถิตย์ในธรรมชาติ ชาวล้านนากราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาต่างที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาได้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางโลกไม่ใช่ทางธรรม สันนิษฐานว่าความเชื่อเรื่องผีน่าจะมีมาก่อนการนับถือพระศาสนา ในที่นี้ “ผี” ของชาวล้านนาสามารถแบ่งตามคุณและโทษได้คือ ผีดี และผีร้าย โดย ผีดี คือ ผีที่มีคุณต้องนับถือ แบ่งตามฐานันดร ได้ดังนี้ ผีเถื่อน ผีชั้นสูงสุดเทียบได้กับเทพเจ้า ชาวลาวเชื่อกันว่าผีเถื่อนเป็นผู้สร้างโลกให้น้ำ ให้ข้าว ให้ชีวิต เป็นเทพเจ้าบนสวรรค์ ผีปู่ย่า เป็นผีบรรพบุรุษฝ่ายหญิง หรือผีบรรพบุรุษครอบครัว สามารถจำแนกได้เป็น ผีผด เป็นบรรพบุรุษของสามัญชน หรือไพร่ของชาวล้านนา หรือชาวไทยวน และ ผีเม็ง คือผีนักรบ ชนชั้นปกครองที่สร้างคุณงามความดีแก่บ้านเมือง ส่วนใหญ่เชื่อสายมอญ หรือไตจากรัฐฉาน ผีอารักษ์ ผีเจ้านาย ผีเสื้อบ้าน เป็นผีผู้ปกป้องรักษา สถานที่สำคัญ แหล่งน้ำ ป่าเขา หรือฝายกั้นน้ำ ตลอดจนถึง ผีเสื้อเมือง ที่ปกป้องบ้านเมือง เป็นวิญญาณของกษัตริย์เจ้านาย เป็นต้น ในที่นี้ผีดีสามารถเปลี่ยนเป็น “ผีร้าย” ได้ถ้าหากไม่มีการเคารพ ปรนนิบัติ หรือไม่เช่นไร ตลอดจนถึงการเลี้ยงดูที่ไม่ดี ส่งผลให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นหิวโหยจนต้องออกไปหาอาหารกินเอง เป็นผลให้เป็นที่เดือดร้อนของชุมชนต่างๆ นานา

ฤดูสำหรับการเลี้ยงผีนั้นคือช่วงหน้าแล้งก่อนเทศกาลเข้าพรรษานับตั้งแต่เดือนมีนาคมเป็นต้นไป โดยมีมักจะเป็นช่วงที่เอื้องผึ้งผลิดอกบาน ส่งกลิ่นหอมระรวย ชาวล้านนานิยมใช้ดอกเอื้องผึ้งนี้ประกอบพิธีเลี้ยงผี ส่วนการประทับทรงผีบรรพบุรุษจะอาศัยร่างของลูกหลานฝ่ายหญิง โดยถือว่าเป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบ อีกทั้งเป็นบทบาทหนึ่งของฝ่ายหญิงที่จะแสดงความทักทายฝ่ายชายในการถือครองพระศาสนา นิยมเรียกร่างประทับทรงว่า “ม้ายี่” ผู้นำความชอบธรรมโดยการถือครองวิญญาณของผู้ล่วงลับ กลับมาใช้สิทธิและหน้าที่ในร่างของผู้อื่น เช่นในกรณีการปฏิรูปหัวเมืองลาวเฉียง ที่นับเป็นการเข้ามาควบคุมเชิงใหม่ของข้าหลวง คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ครั้งนั้นส่งผลให้เจ้านายทางเหนือเสียอำนาจ ผลประโยชน์ จึงได้มีการเรียกร้องความชอบธรรมผ่านม้ายี่ “ผีเจ้านาย” ให้ยกเลิกภาษีอากรและการปฏิรูป เหล่าผีดีทั้งหลายต่างลงมติเห็นชอบว่าการกระทำจากส่วนกลางดังกล่าวมิถูกต้องมิสมควร ภายหลังจากการบบรรดาม้ายี่ให้สงบลงแล้ว (ประมาณปีเศษ) จึงดำเนินนโยบายเพื่อขอเจ้าดารารัศมีไปเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเพณีฟ้อนผีของชาวล้านนา มีรูปแบบการจัดพิธีต่างกันตามชนิด ประเภทของผีได้แก่ 1. ผีผด หรือผีบรรพบุรุษ 2. ผีเม็ง ผีชนชั้นปกครอง นักรบ ใช้ผ้าเป็นตัวสื่อวิญญาณลงสู่ม้ายี่ และ 3. ผีเจ้านาย ส่วนพิธีกรรมเลี้ยงผีนั้น ปกติใช้เวลาอย่างน้อยสามวัน แยกเป็น วันดา วันเตรียมตัว หรือวันข้าว มีการสร้างผาม(คล้ายศาลามุงจาก หรือใบตองตึง) หรือปะรำพิธีที่บ้านของเจ้าภาพ โดยแม่งานหรือหญิงอาวุโส “แก้าผี” ทำหน้าที่ติดต่อส่งข่าวบอกวิญญาณผีบรรพบุรุษ ให้

เตรียมตัวมาประทับทรงในวันงาน เรียกวันนี้ว่า “ข้าวผี” วันนี้เองที่ฝ่ายหญิงได้ทำการติดต่อบวงคนตรี ส่งข่าวบอกเรื่องเพลง และรูปแบบของวงคนตรี ส่วนใหญ่เป็นวงพาทย์ฆ้องประยุกต์ อันมีเครื่องดนตรีสากลร่วมด้วยเช่น กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส ตามรสนิยมของเจ้าภาพ บ้างก็ชอบวงเครื่องสายสะล้อ - ซึ่งประยุกต์ บ้างก็มีสองวงผลัดกันบรรเลงแล้วแต่กำลังทรัพย์ของบ้านเจ้าผี ส่วนมากนักคนตรีจะเป็นฝ่ายชาย เพราะถือว่าพิธีเลี้ยงผีนั้นเป็นวันสตรีล้านนา ฝ่ายชายต้องดูแลสร้างผาม ปรนนิบัติ พัดวี บรรเลงคนตรี ในวันที่เหล่าสตรีปล่อยผี

วันพ็อน เป็นวันงานเริ่มตั้งแต่เช้าถึงพลบค่ำ เริ่มตั้งแต่การบรรเลงเพลงพื้นบ้าน สะล้อ - ซึ่ง ขับกล่อม บรรเลง กินอาหารเครื่องคั่วที่เตรียมไว้ เจ้าผีจะเป็นผู้เชิญผีบรรพบุรุษมาประทับร่างตน ตามด้วยผู้หญิงที่นับถือผีสายเดียวกัน ส่วนฝ่ายชายมีหน้าที่คอยช่วยเหลือ และบริการด้านต่างๆ เช่น เตรียมอาหาร เหล้า บรรเลงคนตรี คุยโต้ตอบรับโอวาทจากเจ้าผีบรรพบุรุษผู้ถูกหลาน การรักษาโรคที่หมอรักษาไม่หาย การทำนายทายทัก ให้เลขห่วย และแนะนำวิธีแก้ปัญหาลูกหลาน ในระหว่างนั้นผีตนอื่นก็จะพากันพ็อนรำสนุกสนาน วันนี้ผู้หญิงที่เป็นม้ายี่ สามารถดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ตลอดจนจนถึงตีหรือบอกตักเตือนฝ่ายชายได้ โดยใช้จารีตประเพณีเรื่องการถือครองสายตระกูลที่สืบทอดมาจากฝ่ายหญิงต่อรองอำนาจ

เครื่องดนตรีในพิธีพ็อนผีเป็นคนตรีเป่าพาทย์แบบพื้นเมือง วงกลองเต่งถึง หรือวงกลองเต่งถึง มีชื่อเรียกอีกหลายอย่างเช่น “เครื่องเป่าด” หรือ “วงเป่าดก้อง” (วงพาทย์ฆ้อง) เป็นวงคนตรีพิธีกรรม บ้างก็ใช้เครื่องดนตรีของภาคกลางเข้ามาประสมเล่นกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองเหนือ มีเครื่องดนตรีโดยเฉพาะปีแน ลักษณะคล้ายกับวงปีพาทย์มอญ เพลงที่ใช้บรรเลง แต่ถ้าใช้การประสมวงในการพ็อนผีผด จะเล่นเพลงที่ใช้กำกับพิธีพ็อนผีผดตามขั้นตอนพิธีกรรม และเน้นความสนุกสนานเป็นหลัก ได้แก่ เพลงฉัตรผี (ตอนเชิญผีและเลี้ยงผี) เพลงโหมโรง (ตอนผีเข้าทรงและแต่งตัว) เพลงแห่ขลุ่ยหลวง (ตอนผีแจกดอกไม้ให้กับผู้มาร่วมพิธี) เพลงผีผดกินน้ำมะพร้าว (ตอนผีดื่มและแจกน้ำมะพร้าวให้กับผู้มาร่วมพิธี) เพลงผีกุลา เมื่อบรรเลงเพลงเหล่านี้แล้วก็จะบรรเลงเพลงพื้นเมืองอื่นๆต่อไปผีผดก็จะพ็อนประกอบไปด้วย ถ้าผีผดมีการพ็อนดาบพ็อนเจ็ดด้วยก็จะเล่นเพลงโหมโรงซึ่งเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็วเพื่อให้เกิดความคึกคักเข้มแข็งและสนุกเร้าใจ เช่น เพลงมวยเป็นต้น ปัจจุบันมีการนำเพลงไทยสากล ลูกทุ่ง ลูกกรุง และเพลงสมัยนิยมมาเล่นด้วย โดยบรรเลงเฉพาะทำนองคนตรีไม่มีการขับร้อง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประสมวงในประเพณีพ็อนผีมีดังนี้ 1. ระนาดเอก 2. ระนาดทุ้ม (มีบางแห่ง) 3. ระนาดเหล็ก 4. ฆ้องวงใหญ่ 5. กลองม่าน หรือตะโพน 6. กลองเต่งถึง 7. ปีแนหลวง (ใหญ่) 8. ปีแนน้อย (น้อย) 9. ฉิ่ง 10. ฉาบใหญ่ 11. ฉาบเล็ก 12. กีตาร์ไฟฟ้า 13. กีตาร์เบส 14. อิเล็กโทรน 15. กลองชุด และ 16. ไม้เข็ก เป็นต้น การดำรงอยู่ของวงคนตรีพาทย์ฆ้องในพิธีพ็อนผีนี้ ส่วนใหญ่

ทำเป็นอาชีพเสริมรองจากเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ดังเช่น วงสี่บสายลายเมือง วังทอง จังหวัดลำพูน เป็นวงดนตรีพื้นเมืองประยุกต์ รับเล่นหลายเทศกาล เช่น งานปอยหลวง งานพ่อนผี และแห่ศพเป็นต้น สำหรับการว่าจ้างให้เล่นในพิธีพืชมี่นี้ นิยมบรรเลงสลับกันระกว่างวงพาทย์ฆ้อง กับวงสะล้อ - ซึง เนื่องจากการบรรเลงดนตรีจำต้องเล่นเพื่อสร้างบรรยากาศอยู่เรื่อยๆ ตอบโต้กับบรรดาม้าจีด้วยการขอเพลงที่ประทับใจ โดยเฉพาะที่เป็นของเพลงเจ้าภาพ เหล่าบรรดาม้าจีจะพ้องกันตลอดทั้งวัน จนกระทั่งนักดนตรีพักกินข้าว ช่วงนี้อาจมีการบรรเลง สะล้อ - ซึง บ้างก็มีการ “จ้อยซอ” แทรกเพื่อไม่ให้งานเงียบเหงา

วันล้างฟาม วันสุดท้ายของงาน เป็นวันขอบคุณผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือ มีการเก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ คืนเจ้าของ ส่วนมากจะเช่ายืมมาจากวัดประจำหมู่บ้าน มีการจัดเลี้ยงอาหาร พิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวล้านนามีความเชื่อว่าการเลี้ยงผีเป็นการเชิญบรรพบุรุษมารับรู้ความเป็นไปของลูกหลาน คนในสายตระกูล นอกจากนี้ยังแสดงถึงความกลมเกลียวในบทบาทของเพศสภาพในชุมชนที่มีความแตกต่างแต่กลมกลืนระหว่างผีกับพุทธ พร้อมตอกย้ำทปปฏิบัติตามยุคสมัย ข้อห้ามค่านิยมของชุมชน (วิถี พานิชพันธุ์ 2548)

สิ่งเหล่านี้พัฒนาเป็นจารีตประเพณีเรื่อยมา ตรงกันข้ามสิ่งเหล่านี้ก็ยังเป็นกบดักทางด้านวัฒนธรรมที่ขัดขวางการพัฒนาการเปิดกว้างกับโลกทัศน์แบบตะวันตก ดังเช่นในสมัยพระเจ้ากาวิโลรส ล้านนายุคประเทศราชสยาม เมื่อคณะมิชชันนารี นำโดย ดร.แดเนียว แม็คกิลวารี หมอสอนศาสนานิกายเพรสไบทีเรียน และภรรยาชื่อ โซเฟีย (ลูกสาวหมอบลัดเลย์) การเข้ามาของชาวต่างชาติครั้งนั้นถูกต่อต้านจากจารีตท้องถิ่นว่าด้วยเรื่องผี และ แถน ซึ่งคลบับศาลาให้เกิดฝนแล้ง เนื่องด้วยฝรั่งตั้งขอเข้ามาแบ่งแยกดูแลอำนาจออกจากสถาบันเจ้า นับเป็นวัฒนธรรมมือที่สาม จากพุทธ และผี ที่มีมาแต่เดิมของชาวลาวพุงขาว สิ่งเหล่านี้ถูกตีความว่าผิดจารีต “ซิดบ้านซิดเมือง” ด้วยความไม่พอใจของผีเป็นต้น

ฉะนั้น ประเพณีการพ่อนผี จึงไม่ใช่การแสดงนัยยะทางด้านครอบครัว สายเลือดที่สืบมาจากฝ่ายหญิงอย่างเดียว ประเพณีนี้ยังเปรียบเสมือนการฉายภาพ โฆษณาชวนเชื่อ อันมีหลักก่อตั้งอยู่ที่ผีบรรพบุรุษ เข้าทรงบรรดาเหล่าม้าจี เพื่อกุศโลบายทางการเมือง หรือแม้แต่การเรียกร้องสิทธิผลประโยชน์อันมิสามารถอธิบายได้ รัฐจารีตนี้ถูกแบ่งอำนาจออกเป็น 3 สถาบันใหญ่ คือเจ้านาย กษัตริย์ และผี ทั้งสามเกี่ยวคู่กัน โดยระบบอุปถัมภ์ที่กลมกลืน สร้างจารีตประเพณีอันเป็นผลผลิตของบุคคลชั้นนำของสังคม เพื่ออธิบายชุดคำตอบในการถือครองความชอบธรรมในดินแดนต่างวัตถุประสงค์กันไป เพราะฉะนั้นการดนตรีทั้ง 3 สถาบันจึงมีความสอดคล้องต้องกันด้านจุดประสงค์คือ เพื่อแห่ประโคมให้เกิดความศรัทธา ความเลื่อมใส ทั้งในศาสนา ความเชื่อ และตัวบุคคล คนตรีที่ถูกส่งออกไปเพื่อเป็นสื่อจึงเป็นคนตรีชั้นสูง พาทย์ฆ้อง แห่ประโคม อันเป็นการ

สร้างพิธีกรรม กรรมวิธี (เพลงบรรเลงกริยา พิธีกรรม) เพื่อความขลังตลอดจนโน้มน้าวจิตใจเหล่าชาวบ้านให้หลง และเชื่อตามข่าวสารจากผีนั่น

สิ่งเหล่านี้ยังไม่มีผู้พิสูจน์ว่าจริงเท็จประการใด แต่สังคมล้านนาดูเหมือนจะยอมรับประเพณี ฟ้อนผี ความเชื่อเรื่องผีตกทอดจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน เพราะสามารถอธิบายชุดความคิดที่ไม่สามารถแก้ไขโดยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ได้ อีกทั้งนิสัยพื้นฐานของชาวล้านนายังเว้นช่องว่างให้สิ่งเหล่านี้เติมเต็มเข้าสู่ระบบสังคมโดยง่าย ด้วยไม่นิยมหาข้อเท็จจริงจากเหตุผลตามกรรมวิธี บ่อยครั้งที่เหล่าบรรดาม้าขี่สร้างกรรมวิธีเติมเต็มความเป็นชายขอบของตนด้วยสิทธิความชอบธรรมของเหล่าวิญญานบรรพบุรุษ เช่น เหล่าสตรี หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์ทางเพศหลากหลาย อยากมีบทบาทและได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้วยยอมรับและแต่งตั้งตนเป็นม้าขี่เพื่อพิสูจน์อิทธิฤทธิ์ตนว่าได้รับการยอมรับจากวิญญานบรรพบุรุษแล้ว โยลูกหลานผู้ยังมีชีวิตไม่ยอมรับแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นวาทกรรมการผลิตซ้ำและถูกนำมาใช้โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ บนพื้นฐานของความเชื่อเก่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังต้องการดนตรีเพื่อแห่ประโคมในความชอบธรรมบางประการ ถึงแม้สถาบันสังคมล้านนาจะพังทลาย ก่อเกิดเป็นความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้น แต่ส่วนลึกๆ ในกันบึ้งของจิตวิญญาน ชาวล้านนายังโหยหาอิทธิฤทธิ์ตน ความชอบธรรมเร้นลับต่างๆ ตลอดจนถึงวัฒนธรรมเดิมๆ ภายใต้การผลิตซ้ำของชุมชนจารีตจากรุ่นสู่รุ่นไม่เสื่อมคลาย

ประเพณีการเลี้ยงผีมดผีเม็งขึ้นอยู่กับผู้คนในตระกูลจะตกลงกันว่าการเลี้ยงผีบรรพบุรุษจะมีเมื่อใด อาจเป็นปีละหนึ่งครั้ง หรือสองปีครั้งแล้วแต่จะตกลงกัน กำหนดเดือนราวๆ เดือน 8-9 เหนือหรือล้านนา(เดือน6-7ภาคกลาง) การไหว้ผีมดผีเม็งจะต้องสร้างผามหรือปะรำเพื่อประกอบพิธีในการฟ้อน อุปกรณ์ในการฟ้อนมีผ้าถุง เสื้อแบบล้านนา ผ้าเคียน(โพก)หัว ที่สำคัญต้องมีผ้าผืนยาวห้อยไว้ที่กลางผามเพื่อให้บรรดาญาติๆ เข้าไปจับผ้าที่ห้อยแล้วเอาใบหน้าชบกับผ้าพร้อมกับโยนตัวไปมาเปิดโอกาสให้ผีบรรพบุรุษเข้าถึงตนเองหลังจากนั้นก็ไปแต่งตัวแบบเจ้าทรงทำการฟ้อนบูชาผีบรรพบุรุษ โดยมีเครื่องดนตรีแบบล้านนาที่เรียกกันว่าวงต๋องต๋องถึงหรือวงปี่พาทย์มอญ ลีลาการรำรำไม่มีแม่ไม้ท่าทางเป็นสิ่งตายตัวใครจะรำอย่างไรก็ได้แล้วแต่วิญญานจะพาไปตามเสียงดนตรีซึ่งมีเพลงบรรเลงโดยเฉพาะชื่อเพลงผีมดกินน้ำปะป้าว(ผีมดกินน้ำมะพร้าว)

เครื่องบูชาเช่น ไหว้มีหมู ไก่ เหล้า ข้าวต้ม บางตระกูลมีเลือดหมูสดๆ แล้วแต่จะกำหนด ซึ่งรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ อาจแตกต่างกันไปบ้าง นอกจากนี้มีขัน(พาน)ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน หอกดาบ บรรดาอาวุธที่เจ้าของตระกูลมี ที่สังเกตข้อแตกต่างระหว่างผีมดผีเม็งยังมีอีกเล็กน้อยนั่นคือตระกูลที่นับถือผีมดจะไม่มีการบอกปลาร้า ส่วนผีเม็งเวลาไหว้ผีจะมีการบอกปลาร้าเป็นเครื่องสังเวยพร้อมกับอาหารอื่นๆ จึงมีคำพูดกันว่า " ผีเม็งน้ำฮ้ำ" ที่สำคัญในการฟ้อนแต่ละครั้งมีการให้ความรู้สอดแทรกในพิธีกรรมเช่นการคล้องช้าง ในตอนบ่ายใกล้งานเลิก หากตระกูลใดมีเขยใหม่

จะให้ขยใหม่สมมุติตนเองเป็นช่างกลานไปมาในช่วง(ลาน)พิธี บรรดาญาติจะเอาผ้าขาวม้าหรือผ้าที่มีความยาวไล่คล้อง ช่างต้องกลานหนีให้ไวที่สุด แสดงถึงความสามารถ ความแข็งแรงที่หลบหลีกอันตรายที่จะมาทำร้ายตนเองซึ่งในชีวิตจริงต้องปกป้องครอบครัวด้วย เมื่อคล้องช่างได้ก็นำมาเลี้ยงเหล่ายาในวงพิธีอีกกิจกรรมหนึ่งจะทำก่อนที่พิธีจะจบลงมีการต่งสะเปา(เรือ)หาลาโดยการนำเอาอุปกรณ์ที่สมมุติว่าเป็นปลาเตรียมไว้โยนทิ้งไปตามช่วง(ลาน)บรรดาญาติในตระกูลต่างพากันเข้าในวงสะเปา บางคนมีพายก็พายเรือไป ส่วนคนที่ไม่มีเครื่องมือก็จะทำพิธีการนำสะ(ชะนาง)ส้อน(ช้อนตัก)เอาปลาบางคนก็ทำการทอดแหจับปลาสมมุติที่โยนไว้ก่อนหน้าแล้วเป็นการสอนให้ลูกหลานขยันหมั่นเพียรทำมาหากิน

ประเพณีการฟ้อนผีมดผีเม็งช่วยให้ลูกหลานมารวมกันประกอบพิธีรำรำเกิดความสนุกสนานในการที่มาร่วมกันนานๆกว่าจะมาพบกันเกิดความสามัคคีในวงตระกูล บางครั้งลูกหลานเกิดการเจ็บป่วยก็บนบานศาลกล่าวแก่ผีมดผีเม็ง เมื่อหายจากเจ็บป่วยก็มีการทำพิธีไหว้ผีแก้บน ในการประกอบพิธีแต่ละครั้งชาวบ้านใกล้เคียงจะมาพร้อมเตรียมเครื่องแต่งคาบูกา เสียงดนตรีทำให้ชาวบ้านมาดูการฟ้อนผีมดเป็นการผ่อนคลายเหมือนหนึ่งมีการแสดงพื้นบ้านให้ชาวบ้านได้ชมการฟ้อนผีมดผีเม็งเป็นการบูชาผีบรรพบุรุษที่สืบทอดมายาวนานสร้างความสามัคคีในเครือญาติช่วยให้ชาวบ้านมีดนตรีได้ชมเป็นการผ่อนคลายเกิดความสนุกสนาน หลังจากพิธีกรรมฟ้อนผีมดผีเม็งจบลงก็เชื่อกันว่าวิญญาณบรรพบุรุษก็กลับไปอยู่ที่หอผีที่สร้างไว้ในรั้วบ้านคล้ายกับหอผีปู่ย่าของคนล้านนาในครอบครัวอื่นๆ รอไว้โอกาสในปีต่อไปจึงประกอบพิธีกรรมไหว้ผีมดผีเม็งกันใหม่ (นิคม พรหมมาแพทย์, 2555)

นอกจากนั้นชาวชุมชนตำบลหนองแฝกยังให้ความสำคัญกับประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีปีใหม่เมืองหรือประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีสำคัญของชาวล้านนาที่ทำกันในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปีประเพณีปีใหม่เมือง

ประเพณีปีใหม่เมือง เป็นประเพณีที่ปรากฏในเดือนเมษายนหรือเดือน 7 เหนือซึ่งถือเป็นการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษอันเป็นการเปลี่ยนศักราชใหม่ ความหมายและความสำคัญของประเพณีปีใหม่เมืองปีใหม่เมืองเป็นการเปลี่ยนศักราชใหม่ แปลว่า การก้าวล่วงเข้าไป หรือการเคลื่อนย้ายเข้าไป เป็นกิริยาของพระอาทิตย์ที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ราศีเมษ จึงเอาเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี แนวคิดหลักเกี่ยวกับประเพณีปีใหม่เมืองอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อเรื่องการเปลี่ยนศักราชใหม่เป็นโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้มาอยู่ร่วมกันเพื่อทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ ดำหัว เล่นน้ำและขอพรจากผู้ใหญ่ เป็นการแสดงความปรารถนาที่ดีต่อกันด้วยการอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข

เนื่องจากประเพณีปีใหม่เมืองมีกิจกรรมต่อเนื่องกันตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ซึ่งเรียกว่า วันสงกรานต์ ชาวบ้านเชื่อกันว่า “ปู่สังขาร” ซึ่งเป็นตัวแทนของความเศร้าหมอง อับโชค จะล่องลอยผ่านไปประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งของวันที่ 13 ชาวบ้านนิยมจุดประทัด ยิงปืน เพื่อขับไล่ส่งปู่สังขารให้ล่องลอยผ่านไป บางพื้นที่มีการส่งสะตวงลอยเคราะห์ตามไปด้วย คนทั่วไปจะตื่นแต่เช้าตรู่ เก็บกวาดทำความสะอาดบ้านช่องห้องหอ ทิ้งของเก่าที่ชำรุด เผาขยะ กวาดลานบ้าน ในบางพื้นที่ สมัยก่อนจะทูปหมอน้ำเก่าทิ้งและเปลี่ยนหมอน้ำใหม่มาแทนที่ แต่ปัจจุบันอาจไม่มีการทูปหมอน้ำ แต่คนส่วนมากยังคงให้ความสำคัญกับการอาบน้ำ สระผม ซักเสื้อผ้าสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ที่เตรียมไว้ ก่อนหน้าเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย ช่วงบ่ายมีการสงฆ์พระพุทธรูปที่วัดด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อย น้ำอบ น้ำหอม และถ้ามีพระพุทธรูปองค์สำคัญในวัดก็จะอัญเชิญออกมาหน้าวิหารเพื่อทำพิธีสงฆ์น้ำ ในสมัยปัจจุบันนิมนต์องค์พระพุทธรูปออกแห่รอบบ้านรอบเมืองแล้วให้ประชาชนสงฆ์น้ำสาคน้ำ เช่น ขบวนแห่พระพุทธรูปหิงค์ของเชียงใหม่ในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี กลายเป็นประเพณีอันหนึ่งของ พิธีกรรมในเทศกาลของเมืองเชียงใหม่

วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนาหรือวันเนาวันเนาหรือวันเนา “เนา” มาจากภาษาขอม หมายถึง หยุดอยู่กับที่ แต่คนชาวล้านนาเขียนหรือออกเสียงว่า “วันเนา” คือการเคลื่อนที่ของพระอาทิตย์ที่ออกจากราศีมีน เมื่อไปถึงกึ่งกลางระหว่างราศีมีน กับราศีเมษ พระอาทิตย์หยุดเคลื่อนที่อยู่ตรงนั้น เรียกกันว่า วันเนา ถ้าปีไหนพระอาทิตย์หยุดอยู่ตรงนั้น จะนับเป็นวันเนา 2 วัน วันนีทางภาคเหนือจะเรียกว่า “วันดา” เป็นวันที่ชาวบ้านจัดเตรียมข้าวปลาอาหารทั้งคาวและหวาน เพื่อนำไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น ซึ่งชาวบ้านจะไปตลาดกันแต่เช้าตรู่เพื่อจับจ่ายซื้อข้าวปลาอาหาร ข้าวตอก ดอกไม้ ช่อตุง และเครื่องพิธีต่างๆ สำหรับใช้ในโอกาสตรุษสงกรานต์ในวันต่อมา ซึ่งตลาดต่างๆ จะงดหรือปิดค้าขายในช่วงปีใหม่ ทุกบ้านเรือนจะเตรียมหรือจัดทำอาหารคาวหวานสำหรับไปทำบุญ อาหารขอดนิยมสำหรับชาวบ้านหนองแฝกคือ แกงฮังเล และห่อหนึ่งชนิดต่างๆ ของหวานที่นิยมทำคือ ขนมจ็อก (ขนมเทียนไส้มะพร้าว หรือ ไส้เค็ม) เมื่อเสร็จจากการเตรียมข้าวปลาอาหารแล้วช่วงบ่ายๆ ก็จะมีการขนทรายเข้าไปใส่ลานวัด ในส่วนชุมชนหนองแฝกมีหลายวัด ซึ่งส่วนใหญ่วัดจะไม่ติดริมแม่น้ำจึงมีแต่ประเพณีการขนทรายจากนอกวัดเพื่อไปก่อกองทรายไว้ในวัด เชื่อกันว่าการขนทรายเป็นการได้บุญกุศลมากมายเท่ากับจำนวนเม็ดทรายที่ได้ออกแรงขนย้าย และเป็นการ ขอมมาโทษครั้งที่เราเข้าวัดแล้วเหยียบย่ำเอาเม็ดทรายติดเท้ากับบ้านไป อีกประการหนึ่งวันนี้เป็นวันที่ชาวบ้านชุมชนหนองแฝกจะมีการพูดดีไม่มีการด่าแข่งกัน เพราะเชื่อว่าใครที่ขอบค่าขอบแข่งกันในวันนี้ปากของเขาจะเน่าจะเหม็นไปตลอดทั้งปี

รูปที่ 13 กองทรายปักตุง

วันที่ 15 เมษายน เป็นวันพญาวัน คือวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนเข้าถึงราศีเมษ ในล้านนาจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวเลขของจุลศักราชในวันนี้ชาวบ้านจะตื่นกันแต่เช้า นึ่งข้าวและทำอาหาร เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ยกไปประเคนถวายพระสงฆ์ที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชนที่ล่วงลับไป เมื่อเสร็จจากการทำบุญที่วัด จะเตรียมข้าวปลาอาหารไปมอบให้กับญาติที่มีอายุ มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น เมื่อถึงเวลาก่อนเที่ยงต่างคนต่างนำเครื่องไทยทาน น้ำส้มป่อย และตุ๊กกระดาดไปรวมกันที่วัดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำเอาตุงไปปักที่กองเจดีย์ทราย จากนั้นนำน้ำส้มป่อยขึ้นไปเทรวมกันในภาชนะที่ตั้งไว้กลางวิหาร แล้วรอฟังธรรมที่ชื่อ“อานิสงส์ไป๋หม่มและอานิสงส์เจดีย์ทราย” เมื่อฟังธรรมจบ นำน้ำส้มป่อยที่เทรวมกันในภาชนะ ส่วนหนึ่งไปสร่งพระพุทธรูปที่เป็นองค์ประธานและองค์เล็ก องค์น้อย ส่วนหนึ่งนำไปสร่งพระเจดีย์และต้นโพธิ์ ส่วนหนึ่งเอาไปประเคนให้พระสงฆ์เป็นการ “สระเกล้าดำหัว ขอมมาลาโทษ” ต่อ จากนั้นบางคนจะมีการปล่อยสัตว์ ซึ่งถือว่าได้อานิสงส์มาก วันพญาวันเป็นอีกวันหนึ่งที่ชาวบ้านชุมชนหนองแฝกนิยมที่จะไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ โดยของที่นำไปก้าน้ำให้ยังผู้ใหญ่สมัยก่อนนิยมนำเป็นผลหมากรากไม้ หอมกระเทียม อาหารแห้งต่างๆ แต่ปัจจุบันตามสมัยนิยม อาทิเช่น กระเช้าเครื่องดื่มนำมาวางกำลังต่างๆ นม รังนก หรืออาจเป็นกระเช้าอาหาร เช่น ปลากระป๋อง ผลไม้กระป๋อง ขนมต่างๆ หรืออาจเป็นของใช้ต่างๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น ยาสิฟีน แปรงสิฟีน ยาสระผม เป็นต้น แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเข้าไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ก็คือ ผ้าไหว้ หรือเสื้อผ้าชุดใหม่สำหรับมอบให้ผู้

อาวุโส พร้อมน้ำขมิ้นส้มป่อย และ กรวยดอกไม้ เพื่อเป็นการขอมาสิ่งที่ได้ล่วงเกินผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในการที่เกิดจากการไม่ได้เจตนาหรือเจตนาก็ตาม

วันพญาวันจึงเป็นอีกวันหนึ่งที่สำคัญของชุมชนหนองแฝก เนื่องจากลูกหลานที่อยู่ไกลๆ ทำงานจากต่างจังหวัด หรือ แม้กระทั่งอยู่ในจังหวัดเดียวกันแต่ไม่มีเวลาไปมาหาสู่กันก็จะได้พบหน้ากันในวันนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นวันรวมญาติ บางครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่มีผู้เฒ่าผู้แก่หลายคน เขาก็จะจัดงานรดน้ำคำหัวเป็นของวงศ์ตระกูล ทำให้ญาติพี่น้องที่ไม่ค่อยได้พบปะสังสรรค์บ่อยนัก ก็มักจะมาพบปะพูดคุยกันในพิธีรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ โดยเมื่อลูกหลานญาติมิตรมาพร้อมกันแล้วก็จะนำเอาสิ่งต่างๆ ใส่พานใส่ขันประเคนให้ผู้ใหญ่ พร้อมกับกล่าวคำขอมาที่อาจได้ล่วงเกินผู้ใหญ่อาวุโสทั้งหลายด้วยทักทาย หรือวาจา ใจ ผู้ใหญ่ก็จะลาดปลดโทษให้พร้อมทั้งอำนวยการปีใหม่นี้แก่ลูกหลานทุกคน ผู้ใหญ่จะแต่น้ำขมิ้นส้มป่อยแล้วลูบศีรษะตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นการทำพิธีคำหัวที่ถูกต้องตามประเพณี บางทีผู้ใหญ่อาจใช้น้ำนั้นประพรมให้ลูกหลาน พร้อมให้ศีลให้พร หลังจากนั้นทุกคนก็จะสังสรรค์สนุกสนานกัน

รูปที่ 14 พิธีการถวายไม้คำศรี (สะหลี)

วันที่ 16 เมษายน เป็นวันปากปี เป็นวันที่สองของปีใหม่ มีการเดินทางไปคำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ใหญ่อาวุโสที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น ที่อยู่ต่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด ในวันปากปีชาวบ้านชุมชนหนองแฝกนิยมปรุงอาหารจากลูกขนุนอ่อน เช่นแกงขนุน คำขนุน ยำขนุน และอาหารที่มีชื่อมงคลเดียวกัน เพราะเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตเป็นมงคลตลอดทั้งปีที่ผ่านมา บางครอบครัวอาจจัดพิธีสืบชะตาบ้านเรือนหรือสืบชะตาทั้งหมู่บ้าน โดยมีพระสงฆ์หรือพ่อครูเป็นผู้ทำพิธี โดยมีการทำบายศรีสู่ขวัญผูกข้อมือให้แก่สมาชิกในบ้าน ตลอดจนการสะเดาะเคราะห์ การปล่อยปลา เต่า หอย นก ให้นำเอา

สิ่งอับมงคลออกไปจากชีวิต ในวันปากปีชาวบ้านภายในชุมชนหนองแฝกก็จะมีพิธีการถวายไม้ค้ำศรี (สะหลี) ที่มีการจัดเตรียมไม้มีง่ามขนาดใหญ่แห่แหนนำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัด เป็นงานมงคลที่ชาวบ้านต่างให้ความสำคัญ บางบ้านอาจจัดทำเป็นเฉพาะครอบครัวใหญ่ บางบ้านจัดเป็นไม้ค้ำของป๊อก (เป็นกลุ่ม) ต่างตกแต่งไม้ค้ำสะหร้อย่างสวยงาม พร้อมทั้งร่วมกันทำตื้นเงินเพื่อเป็นการทำบุญถวายวัดในคราวเดียวกัน เพราะเชื่อว่าเป็นพิธีที่จะทำให้เกิดการค้ำจุนพระศาสนาและกลายเป็นกุศลผลบุญค้ำจุนชีวิตของผู้จัดในภายภาคหน้าด้วย โดยรวมแล้วงานสงกรานต์ปีใหม่ของชาวล้านนาเป็นเรื่องของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ การรำลึกถึงบรรพชนผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส การทำบุญสร้างกุศลส่งไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการสะเดาะเคราะห์ของส่วนบุคคลและชุมชน

รูปที่ 15 ประเพณีตานก้วยสลาก

ประเพณีตานก้วยสลากเป็นประเพณีหนึ่งที่ชุมชนตำบลหนองแฝกปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยตลอดทุกปีตามจารีตประเพณีของชาวล้านนา ประเพณีตานก้วยสลากเป็นการถวายทานโดยไม่เจาะจงผู้รับ จะทำกันตั้งแต่วันเพ็ญเดือน ๑๒ เหนือ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ได้) จนถึงเที่ยงคืน (แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ได้) [ตานก้วยสลาก/ตานสลาก/ กิ้นข้าวสลาก/กิ้นก้วยสลากหรือกิ้นสลาก] ล้วนแล้วแต่เป็นภาษาของชาวล้านนาที่มักมีการเรียกขานแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ความหมายนั้นเหมือนกันโดยหลักการอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ในเรื่องของรายละเอียดถ้าเป็นภาษาไทยกลางเรียกว่า "สลากกัต" ประเพณี "ตานก้วยสลาก" หรือ "สลากกัต" สาเหตุที่ถือปฏิบัติกันเช่นนี้ก็เพราะว่า เป็นช่วงที่ชาวบ้านได้ทำนาจนเสร็จแล้ว หยุดพักผ่อน พระสงฆ์ก็จำพรรษาอยู่วัดไม่ได้ไปไหนและบวกกับในช่วงเวลานี้ก็มีผลไม้สุก เช่น ลำไย มะไฟ ส้มโอ เป็นต้น เมื่อต้นข้าวในนาเริ่มเขียวขจีชาวนาที่มีฐานะไม่ค่อยดี การดำรงชีวิตก็เริ่มขัดสน เมื่อข้าวในยุ้งก็หมดก่อนฤดูกาล

เก็บเกี่ยวจะมาถึง ดังนั้นการदानกัวยสลากในช่วงนี้จึงเท่ากับว่าได้สงเคราะห์คนยากคนจนเป็นสังฆทานได้กุศลแรง ประเพณีदानกัวยสลาก เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงรุ่นปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ และลูกหลานในปัจจุบัน ตามความเชื่อในสมัยพุทธกาลเรื่องมีอยู่ว่ามีนางยักษิณีคนหนึ่งมักจะเบียดเบียนผู้คนอยู่เสมอ ครั้นได้ฟังธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว นางก็บังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาสนใจคอที่โหดร้ายก็กลับเป็นผู้เอื้ออารีแก่คนทั่วไปจนผู้คนต่างพากันซาบซึ้งในมิตรไมตรีของนางยักษิณีคนนั้น ถึงกับนำสิ่งของมาแบ่งปันให้ แต่เนื่องจากสิ่งของที่ได้รับมีจำนวนมาก นางยักษิณีจึงนำสิ่งของเหล่านั้นมาทำเป็นสลากกัถ แล้วให้พระสงฆ์/สามเณร จับสลากด้วยหลักอุปกโลภกรรม คือสิ่งของที่ถวาย มีทั้งของของมีราคาแพงและมีราคาน้อยแตกต่างกันไปตามแต่โชคของผู้ได้รับ การถวายแบบจับสลากของนางยักษิณีจึงนับเป็นครั้งแรกของประเพณีทำบุญสลากกัถในพุทธศาสนา กัวยสลากแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. สลากน้อย หรือกัวยเล็ก เป็นกัวยสลากสำหรับที่จะถวายทานไปให้กับผู้ที่ล่วงลับ ซึ่งไม่เพียงแต่ญาติพี่น้องเท่านั้นอาจจะเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหายก็ได้ หรือแม้แต่สัตว์เลี้ยงที่เราเคยรักและมีความคุ้นเคยเมื่อครั้งยังมีชีวิตเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย และสุนัข ก็จะเป็นกุศลมากขึ้น หรือถ้าไม่รู้ว่าจะถวายทานไปให้ใครก็ถวายทานเอาไว้ก่อนหน้า

2. สลากกัวยใหญ่ หรือสลากโชค หรือเป็นสลากที่บรรจุในกัวยใหญ่ใช้เป็นมหากุศลสำหรับบุคคลที่มีกำลังศรัทธา และมีเงินทองมาก ทำถวายเพื่อเป็นปัจจัยก่อนหน้า ให้มีบุญกุศลมากขึ้น

สลากที่มักจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ อีกอย่างหนึ่งคือ สลากโชค มักจะเป็นสลากของผู้ที่มีฐานะระดับเศรษฐี (บางคน) ที่ต้องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับบิดามารดา หรือญาติผู้ใหญ่ที่ได้ล่วงลับ อันเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณคน สลากโชค มักทำเป็นต้นสลากที่สูงใหญ่สำหรับที่จะนำเอาวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ผูกมัดติดกับต้นสลาก เช่น ผ้าห่ม ที่นอนหมอน หมอนอิง ไหข้าว หม้อแกง ถ้วย ชาม ช้อน ร่ม เครื่องนุ่มห่ม อาหารแห้งต่างๆ และเงินธนบัตรชนิดต่างๆ ต้นสลากจะมีการประดับตกแต่งให้สวยงามกว่าสลากธรรมดา ก่อนที่จะนำกัวยสลากไปรวมกันที่วัด ต้องเขียนเส้นสลากเสียก่อน

พิธีกรรมในประเพณีदानกัวยสลากมี 2 วัน คือ

วันดา หรือวันสุกดิบ หรือวันเตรียม ก่อนจะถึงวัดदानกัวยสลาก 1 วัน เรียกว่าวันดา หรือวันสุกดิบ วันนี้จะเป็วันที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมข้าวของไม่ว่าจะเป็นของกินหรือของใช้ต่างๆ เริ่มจากเตรียมกัวยสลาก บรรจุลงในกัวย (ชะลอมสานจากไม้ไผ่ขนาดเล็ก) แล้วนำอาหารคาวหวาน อาหารแห้งและของใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อาทิ ข้าวเปลือก ข้าวสาร พริกแห้ง หอม กระเทียมเกลือ กะปิ น้ำปลา หมาก พลุ น้ำคั้น ขนมห่ม ข้าวต้ม กัวย ส้ม สมุด ดินสอ สบู่ แปรงสีฟัน ยาสิฟัน และยารักษาโรค ที่จำเป็น ฯลฯ เท่าที่หาได้พร้อมอาหารคาว หวาน และข้าวสุกที่พระสงฆ์จะ

นำไปฉัน สำหรับจะนำมาจัดคาใส่ถ้วยสลาก และวันนี้มักจะมีญาติมิตรสหาย ที่อยู่ต่างบ้านมาร่วมจัดคา สลากด้วย ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีได้ทำบุญร่วมกัน ผู้ชายจะเป็นคนสานถ้วยสลาก (ตะกร้า) สำหรับที่จะบรรจุใส่ของกินของใช้ต่างๆ ถ้วยจะกรุด้วยใบทองหรือกระดาษก็ได้ เมื่อรวบปากถ้วยมัดเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นเล็กๆ สำหรับเสียบเงินที่เป็นธนบัตร เพื่อทำยอดถ้วยสลาก จะมากน้อยบ้างตามแก่กำลังศรัทธาและฐานะ คณะศรัทธาใดที่จะจัดงานประเพณีสลาก จะต้องจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาดบ้าน จัดเตรียมสถานที่ จัดหาข้าวของใช้ อาหาร หรือวัสดุ ในการทำอาหารความหวานไว้อย่างเพียงพอ รวมทั้งจัดสถานที่ ที่จะจัดเตรียมถ้วยสลากที่วัด วันนี้มักเรียกว่า วันเตรียมหรือวันสี่เตียน

วันตานสลาก ผู้จะถวายสลากภัต จะนำถ้วยสลาก พร้อมก้านตานสลาก ดอกไม้ รูปเทียน ไปวางไว้ ณ สถานที่ในบริเวณวัดจัดไว้ เพื่อทำพิธีทางศาสนา และถวายถ้วยสลากแด่พระสงฆ์ตามหมายเลขที่พระสงฆ์จับได้ การตานสลากภัต จะเขียนคำอุทิศถวาย ที่เรียกว่า ด้านสลาก หรือก้านตาน หรือใบสลาก มักทำด้วยกระดาษแข็งหรือใบลาน เพื่อให้พระสงฆ์กรวดน้ำ ในสมัยก่อนนั้น จะนำเอาใบลานมาทำเป็นเส้นสลาก แต่ปัจจุบันจะเขียนลงบนแผ่นกระดาษ เมื่อนำเอาถ้วยสลากไปรวมกันไว้ที่วัดแล้วเส้นสลากจะถูกนำมาแบ่ง สันปันส่วนกันไปในหมู่ของพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์ จากจากวัดต่างๆ รูปละ 5 เส้น 10 เส้น บ้างแล้วแต่ กรณีส่วนหนึ่งแบ่งให้วัดที่เป็นเจ้าภาพก่อน จะถึงเวลาเพล พระสงฆ์ก็จะนำเส้นสลากไปอ่าน โดยเริ่มจากเจ้าอาวาสก่อน โดยจะมีการเรียกชื่อหาเจ้าของสลากนั้นๆ ว่านั่งอยู่ที่ใด เมื่อพบแล้วจะมีการมีการให้ศีลให้พรหยาดน้ำอุทิศ ส่วนบุญกุศลให้กับผู้ล่วงลับเป็นอันเสร็จพิธี

สาระของการตานถ้วยสลากมีประโยชน์และคุณค่าดังนี้ คือ เป็นการสร้างความสามัคคีกันของคนในหมู่บ้านใกล้เคียง การแสดงความกตัญญูต่อญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว การบริจาคทานที่ถือว่ามื่ออันสงส์มาก เป็นการหาเงินและวัสดุมาบูรณปฏิสังขรณ์วัด

รูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

1. ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรของชุมชน

จากการศึกษาวิจัยและจากการจัดเวทีประชุมร่วมกับกลุ่มเยาวชนตำบลหนองแฝก พบว่าชุมชนตำบลหนองแฝกมีแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ (ตามการจำแนกของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) อยู่ 5 แห่งด้วยกันคือ

1.1 โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

- 1.2 วัดหนองสีแจ่ง
- 1.3 วัดหนองแฝก
- 1.4 วัดกู่แดง
- 1.5 วัดหวลการณ์

จากการจัดเวทีประชุมร่วมกับกลุ่มเยาวชนตำบลหนองแฝกสามารถสรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มเยาวชนคิดว่าสามารถจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในหมู่บ้านได้ โดยใช้เกณฑ์การจำแนกแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีอยู่ 10 แห่งด้วยกันคือ

1. บึงจตุรัส วัดหนองสีแจ่ง จุดให้อาหารปลา
2. บ้านส้มตำ เลขที่ 9 หมู่ 9
3. ตลาดนัด บ้านหนองสีแจ่ง
4. สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองแฝก
5. วงดนตรีพื้นเมือง (หนองสีแจ่งศิลป์)
6. ลิเก (ส.สำราญศิลป์)
7. โรงงานทำไม้กวาด
8. บ้านลุงอาด หนองสีแจ่ง ทำกะลามาพร้าว (วาดรูป)
9. บ้านป้านพ กู่แดง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
10. กลุ่มแม่บ้าน หนองสีแจ่ง ดอกไม้ประดิษฐ์ กรอบรูปวิทยาศาสตร์

2. ด้านกระบวนการเรียนรู้

กลุ่มเยาวชนภายในตำบลหนองแฝกได้รับการเรียนรู้ใหม่จากตำนาน โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ซึ่งกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้ถึงประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)มาก่อนทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)ต่อไปและทำให้กลุ่มเยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจในโบราณสถาน และมีแนวคิดในการพัฒนาให้โบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีชื่อเสียง สิ่งเหล่านี้เป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อให้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ต่อยอดและจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ๆ ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น

กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นในรายวิชา 105311 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้เรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยนักศึกษาได้มีการลงพื้นที่วิจัยพร้อมทั้งมีการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ไปพร้อมกับ กระบวนการเรียนรู้ในการทำงานเป็นทีม โดยแต่ละกลุ่มต้องมีการเสนอแนวทางการพัฒนาของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ด้วย อีกทั้งแต่ละกลุ่มสามารถเสนอแนวทางในการที่จะพัฒนาโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ที่แตกต่างกันไป โดยบางกลุ่มจัดทำคลิปวิดีโอสั้นๆ ลงใน Youtube เพื่อเป็นการเผยแพร่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ให้เป็นที่รู้จัก แต่ในกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาเป็นเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งในบทเรียนเท่านั้น

แต่ทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนและกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นในรายวิชา 105311 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีแนวคิดที่คล้ายกันคือ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)มีความน่าสนใจ เป็นแหล่งโบราณสถานที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้

3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

ในการทำวิจัยครั้งนี้ในวัตถุประสงค์การรวบรวมตำนาน โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ส่วนใหญ่ จะเป็นการรวบรวมจากประชาชนผู้รู้ของชุมชน และ ในประเด็นของการวางแผนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชน เป็นเพียงการระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในอนาคตที่จะจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวต่อไป และมีความคิดเห็นร่วมกันในการจัดเป็นชมรมทางการท่องเที่ยวตำบลหนองแฝกขึ้นมาโดยมีกลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปในอนาคต แต่ในปัจจุบันทางเทศบาลตำบลหนองแฝกยังไม่มียงบประมาณหรือไม่มีส่วนเข้ามาดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการทางด้านโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เพราะให้เหตุผลว่าเป็นการดูแลและเป็นเขตของโรงเรียนเวียงเศรษฐีที่ต้องดูแลรับผิดชอบ และทางเทศบาลตำบลหนองแฝกเองก็ไม่มีนโยบายส่งเสริมทางการท่องเที่ยวเลย ซึ่งสามารถส่งผลต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีชื่อเสียงต่อไปในอนาคตได้

พื้นฐานหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)

1. Attitude คือทัศนคติของคนในชุมชน

การท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝกถือเป็นเรื่องใหม่ในการที่จะจัดให้โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งชุมชนมีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาน้อย แต่ด้วยอุปนิสัยใจคอของชุมชนหนองแฝกโดยพื้นฐานเป็นคนที่มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ต้อนรับผู้ที่เป็นแขกต่างถิ่นได้ดี และอีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยว คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงมีทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวและสามารถให้ความช่วยเหลือ และมีมิตรภาพที่ดีต่อนักท่องเที่ยวได้

2. Access คือการเข้าถึง

การเดินทางเข้าถึงโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ของชุมชนตำบลหนองแฝก สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก มาได้หลายเส้นทาง เส้นทางที่ 1 ถนนเชียงใหม่ – ลำพูน เข้าตรงโรงเรียนวัดบ้านปากกอง ตำบลสารภี ผ่านเข้ามาอีกหมู่บ้านเป็น หมู่บ้านหนองสีแจ่ง ตำบลหนองแฝก ตรงไปยังโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ก็จะพบโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) เส้นทางที่ 2 ถนนเชียงใหม่ – ลำพูน เข้าตรงสี่แยกอำเภอสารภีทางไปโรงเรียนสารภีพิทยาคม เข้าไปประมาณ 500 เมตร เจอทางไปวัดพระนอนป่าเก็ดถี่ ตำบลยางเนิ้ง ขับผ่านเข้าไปเจอหมู่บ้านหนองแฝก ตำบลหนองแฝก ขับเข้าไปอีกผ่านหมู่บ้านสันป่าดัก ตำบลหนองแฝก และตรงไปยังโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ก็จะพบโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) นอกจากนั้นยังสามารถเข้าได้ก็หลายเส้นทางแต่ขออธิบายในส่วนเส้นทางที่ง่ายและสะดวกมากที่สุดในการเข้าถึง

3. Accommodation คือสถานที่พัก

ในชุมชนตำบลหนองแฝก ไม่มีที่พักที่เป็น โรงแรม หรือรีสอร์ทต่างๆ ให้พัก มีครั้งหนึ่งที่ทางรัฐบาลสนับสนุนให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล (ในอดีต) จัดให้ชุมชนมีที่พักแบบโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว ทาง อบต.หนองแฝก (ในอดีต) ก็ให้ทางชาวบ้านในชุมชนที่สนใจอยากเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพักไปอบรมและจัดตั้งขึ้นเป็นโฮมสเตย์ของชุมชน แต่ทางผู้ที่เข้าอบรมไม่เคยได้มีโอกาสได้ต้อนรับลูกค้าเลย เนื่องจากชุมชนตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจและไม่มีการกระตุ้นที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีเวลาในการใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านในระยะเวลาที่นาน อีกทั้งชุมชนอยู่ใกล้เมืองซึ่งจากการเดินทางเข้าสู่ที่พักในอำเภอเมืองที่มีแหล่งที่พักที่หลากหลายกว่า สะดวกกว่าจึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้าพัก ส่วน

ร้านอาหารที่อยู่บริเวณตำบลหนองแฝกมีไม่มากนัก และค่อนข้างจะอยู่ไกลกัน อาหารส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นอาหารพื้นบ้านแต่จะเป็นร้านอาหารตามสั่งและร้านก๋วยเตี๋ยว และร้านค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนก็ไม่มี จะเป็นร้านค้าปลีกเพียงไม่กี่ร้านในชุมชน หอมน้ำสาธารณะในชุมชนที่จะสามารถใช้ได้ในแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ก็จะมี ในโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ซึ่งก็พอสามารถให้บริการกับนักท่องเที่ยวได้ ส่วนสุดท้ายของการบริการขนส่งคมนาคมในชุมชนที่จะถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ก็ยังไม่มีชัดเจน แต่สามารถนั่งจากเส้นทางหลักที่ 1 เส้นเชียงใหม่ – ลำพูน โดยนั่งรถบัสประจำทางเชียงใหม่ – ลำพูน หรือรถสี่ล้อประจำทาง (สีฟ้า) ลงตรงวัดปากกอก แล้วนั่งรถพวง เข้ามาในโบราณวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ได้ เส้นทางหลักที่ 2 เส้นเชียงใหม่ – ลำพูน โดยนั่งรถบัสประจำทางเชียงใหม่ – ลำพูน หรือรถสี่ล้อประจำทาง (สีฟ้า) ลงตรงข้างอำเภอสารภี ต่อรถพวงเข้ามาในโบราณวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ได้ แต่เส้นนี้จะนั่งรถพวงไกลกว่าเส้นทางแรก

4. Attractions คือสิ่งดึงดูดที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว

ในชุมชนตำบลหนองแฝก อำเภอสารภีจากการจัดเวทีประชุมร่วมกับกลุ่มเยาวชนตำบลหนองแฝกสามารถสรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มเยาวชนคิดว่าชุมชนตำบลหนองแฝกมีแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ (ตามการจำแนกของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) อยู่ 5 แห่งด้วยกันคือ

1. โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)
2. วัดหนองสีแจ่ง
3. วัดหนองแฝก
4. วัดกู่แดง
5. วัดหวลการ์ณ

และแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม มีอยู่ 10 แห่งด้วยกันคือ

1. บึงจตุรัส วัดหนองสีแจ่ง จุดให้อาหารปลา
2. บ้านส้มดำ เลขที่ 9 หมู่ 9
3. ตลาดนัด บ้านหนองสีแจ่ง
4. สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองแฝก
5. วงดนตรีพื้นเมือง (หนองสีแจ่งศิลป์)

6. ลีเก (ศ.สำราญศิลป์)
7. โรงงานทำไม้กวาด
8. บ้านลุงอาด หนองสีแจ่ง ทำกะลามาะพร้าว (วาดรูป)
9. บ้านป่านพ กู่แดง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
10. กลุ่มแม่บ้าน หนองสีแจ่ง ดอกไม้ประดิษฐ์ กรอบรูปวิทยาศาสตร์

และยังมีงานประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ ที่น่าสนใจของชุมชนอีก อาทิเช่น

1. ประเพณีปีไหมเมือง
2. ประเพณีตานก๋วยสลาก
3. ประเพณีการเลี้ยงฝีมดผีเม็ง เป็นต้น

แต่ละแหล่งท่องเที่ยวเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มเยาวชนระดมความคิดว่าควรจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันบางแหล่งอาจยังไม่พร้อมในการที่จะรองรับนักท่องเที่ยวหรือให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เลย และทางกลุ่มเยาวชนก็ยังคิดเส้นทางในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวครั้งนี้คือ การเริ่มต้นเดินทางท่องเที่ยวจาก

1. วัดหนองสีแจ่ง
2. จุดให้อาหารปลาวัดหนองสีแจ่ง
3. วงดนตรีพื้นเมือง(หนองสีแจ่งศิลป์)
4. บ้านป่านพ กู่แดง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
5. วัดกู่แดง
6. โรงงานไม้กวาด
7. วัดหนองแฝก
8. สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองแฝก
9. บ้านส้มคำ เลขที่ 9
10. วัดหวลการ์ณ
11. ลีเก (ศ.สำราญศิลป์)
12. โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)
13. บ้านลุงอาดทำกะลามาะพร้าว(วาดรูป)

และสุดท้ายกิจกรรมที่จะมีเฉพาะวันจันทร์ตอนบ่ายๆ ถึงเย็นคือตลาดนัดบ้านหนองสีแจ่ง

5. Advertising คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์

โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และอีกทั้งในการประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยมาก ประชาชนในพื้นที่เองยังไม่รู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับตำนาน ประวัติความเป็นมาของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) จึงเป็นอุปสรรคในการที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอได้ ในปีประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของทางอำเภอสาร์ภีมีระบบโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ตำบลหนองแฝก แต่ทางเทศบาลตำบลหนองแฝกในระบบฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไม่มี ทำในคณะผู้วิจัยสืบสน

รูปที่ 16 ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอสาร์ภี

และพยายามขอข้อมูลจากทางเทศบาลตำบลหนองแฝก ก็ไม่มีเจ้าหน้าที่คนไหนให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ตำนานความเป็นมาได้ แต่ช่วยให้ข้อมูลบางส่วนมาได้ เกี่ยวกับที่ตั้งและผู้ที่เกี่ยวข้องสถานที่ โบราณวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เท่านั้น ภายในชุมชนกลุ่มเยาวชนเองก็ไม่เคยรู้ถึงตำนานประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ซึ่งยังถือว่าขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทั้งจากแผ่นพับ โปสเตอร์ นิติสาร หนังสือพิมพ์ ต่างๆ ก็ยังไม่มี แต่จากการที่คณะผู้วิจัยได้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นเข้าไปลงพื้นที่ ก็เป็นการช่วยประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง ที่นักศึกษาจะบอกต่อกัน ไป อาจจะทาง Facebook , Youtube, Block ต่างๆ เป็นต้น ส่วนทางพระฐิติพงษ์ได้พยายามประชาสัมพันธ์ให้ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)เป็นที่รู้จักโดยการนำคณะศรัทธาญาติโยมพัฒนาโบราณสถานวัด

เวียงเศรษฐี(ร้าง) โดยเป็นประธานการสร้างพระพุทธรูปหลวงพ่อดุสิตเจ้าเมืองเวียงเศรษฐี ปรับภูมิทัศน์ลานโพธิ์ ลานบุญ ก่อสร้างหอองค์กุ่มภการเศรษฐี พ่อบุ๋เวียงเศรษฐี สร้างองค์หลวงพ่อดุสิตใจ สร้างพระเจดีย์เศรษฐียนกรมิ่งมงคล พระเจดีย์ศรีเวียงเศรษฐี ก่อสร้างฐานฉัตรหลวงพ่อดุสิตเจ้าเมืองและหลวงพ่อดุสิตเจ้าอิมบุญเวียงเศรษฐี สร้างเศรษฐีกุญชร และพระจิตติพิงค์ยังเป็นผู้ที่เผยแพร่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) โดยการลงบนอินเตอร์เน็ต จัดทำหนังสือ การจัดรายการวิทยุ เป็นพระวิทยากรรายการ “น่านาสาระสัปดาห์คำสอน” คลื่นพระพุทธศาสนาสารภี เวลา 17.00 ถึง 18.00 น. คลื่น F.M 98.25 วัดพระนอนป่าเก็ดดี ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี และท่านยังปฏิบัติงานสอนโรงเรียนวิถีพุทธ ณ ที่โรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ให้กับนักเรียนของชุมชนได้

การประชาสัมพันธ์จากป้ายบอกเส้นทางหรือแนะนำแหล่งท่องเที่ยว จะไม่มีเลยในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางมา ต้องเรียนรู้เส้นทางก่อนการเดินทางท่องเที่ยวมายังโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) แต่เมื่อมาถึงยังโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) แล้วสามารถดูประวัติอย่างย่อได้ที่แหล่งท่องเที่ยวได้เลย

รูปที่ 17 ป้ายประวัติ ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

การพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

ความสำคัญในการพัฒนาออกมาเป็น 3 ช่วง ซึ่งสามารถเป็นเสมือนการแนะนำแนวทางในการพัฒนาหากชุมชนใดยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร เนื่องจากขั้นตอนเหล่านี้ได้มาจากผู้มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและความเห็นของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามขั้นตอนดังกล่าวเป็นคำแนะนำในการเริ่มต้นพัฒนาโดยภาพรวม ซึ่งในเชิงลึกแล้วแต่ละชุมชนอาจจะมีการดำเนินการแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

ขั้นตอนในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทั้ง 9 ขั้น สามารถแบ่งตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ได้ดังนี้ (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553, หน้า: 64)

ขั้นตอนแรก

1. ต้องเข้าใจถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนว่าจะนำสิ่งใดมานำเสนอ หรือเป็นเอกลักษณ์จุดเด่นของชุมชนตำบลหนองแฝกให้ได้
2. ต้องร่วมผู้ที่เกี่ยวข้องของทุกภาคส่วนของตำบลหนองแฝกเข้ามาดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกันให้ได้

ขั้นตอนที่สอง

1. ทำให้ชุมชนตำบลหนองแฝก เข้าใจถึงผลดีและผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนก่อน
2. พัฒนาแผนการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลหนองแฝก โดยวางเป้าหมายและจุดประสงค์ให้ชัดเจน
3. จัดตั้งองค์กรในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝกให้เป็นรูปเป็นร่าง
4. ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝก ทุกระยะตั้งแต่แรกเริ่มต้องได้รับความคิดเห็นจากชุมชนและการสนับสนุนจากชุมชนนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ

5. คอรัลระบุแกนนำ (Key Leader) ของชุมชนตำบลหนองแฝกให้ได้ โดยผู้เป็นแกนนำจะต้องนำหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่สาม

1. พัฒนาในด้านของการศึกษาโดยเน้นเรื่องการท่องเที่ยวและมีการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้แก่ชุมชนตำบลหนองแฝก

2. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น จากองค์กรภาครัฐหรือเอกชน หรือได้รับความช่วยเหลือในด้านคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนตำบลหนองแฝกอย่างสม่ำเสมอ

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตำบลหนองแฝก เป็นแบบกว้างๆ โดยรวมสำหรับในรายละเอียดต่างๆ ของชุมชนตำบลหนองแฝก ความพร้อมของชุมชน ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆ ยังมีน้อยจึงอาจส่งผลในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ความพยายามหรือความร่วมมือจากหลายๆภาคส่วนในการช่วยกันพัฒนา โบราณวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต แต่ถ้าชุมชนตำบลหนองแฝกให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมและกระตือรือร้นในการดำเนินการก็จะสามารถทำให้การท่องเที่ยวชุมชนตำบลหนองแฝกสามารถดำเนินไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง (Active Participation)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐกิจ(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเรื่องราวตำนานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐกิจ ตามความเชื่อ ตามการรับรู้ของคนในชุมชนและเพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเรื่องการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เพื่อเป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการวิจัยเป็นแบบคุณภาพโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนที่ได้จากกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชุม การสังเกต และการสำรวจตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐกิจ (ร้าง) โดยใช้วิธีการประมวลผลข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้รับมาสังเคราะห์เปรียบเทียบ และจำแนกความสัมพันธ์ และนำมาเรียบเรียงข้อมูลเป็นตำนานตามความเชื่อและการรับรู้ของชุมชน โดยการทดสอบ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทบทวนความรู้ความเข้าใจของชุมชนและแนวทางในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จากการจัดเวทีประชุมและกิจกรรมกลุ่มของชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นตาม ข้อมูลจากตำนานและเรื่องราวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการเสนอทางเลือกของกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ของตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปดังนี้

บริบทและสภาพชุมชนที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐกิจ(ร้าง) เวียงเศรษฐกิจ หรือ ชาวบ้านเวียงเศรษฐกิจ หรือ ชาวบ้านเรียกว่า เวียงเจ้าปู่ นั้นคำว่า “เวียง” ตามพจนานุกรมแปลความหมายว่า เมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ฉะนั้นเวียงก็คือที่อยู่ของพระมหากษัตริย์ในอดีต เช่น เวียง

เชียงใหม่, เวียงสวนดอก, เวียงกาหลง, เวียงเจ็ดลิน, เวียงเขลางนคร (ลำปาง), เวียงหริภุญชัย (ลำพูน) เป็นต้น สถานที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “เวียง” จึงมีอาณาเขตกว้างขวางพอสมควร สำหรับเวียงศรีสุทธานันท์ รู้สึกว่าประวัติจะเลือนลางมาก ตามปรากฏในหนังสือสารานุกรมภาคเหนือเล่มที่ 12 (ลี้ - ส่วงชน) หน้า 2388 จัดพิมพ์เนื่องในพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ฉบับปรับปรุงจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่มที่ 6 (ภาคเหนือ). 2534 หน้า 306 - 307 ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งโบราณคดีเวียงศรีสุทธานันท์ เป็นแหล่งโบราณคดียุคประวัติศาสตร์ อยู่ในเขตติดต่อระหว่างหมู่ที่ 3 บ้านหนองแฝกกับเขต หมู่ที่ 2 บ้านสันป่าสัก ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่ บริเวณที่เรียกว่า “เวียงศรีสุทธานันท์” ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเวียงศรีสุทธานันท์วิทยา ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้ได้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2526 มีเนื้อที่ประมาณ 16 ไร่เศษ จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ทราบว่า เดิมเวียงแห่งนี้เป็นที่โล่งที่นา เป็นที่อยู่ของคนเป็นโรคเรื้อน(ขี้ตุ๋น) เคยมีคนค้นพบหม้อทองคำ ซึ่งอยู่ในบ่อน้ำ ปัจจุบันแหล่งเวียงเก่าแห่งนี้มีสภาพเป็นที่ราบกว้าง เนื่องจากถูกปรับพื้นที่หน้าอาคารเรียนเป็นสนามฟุตบอล พื้นที่โดยรอบเป็นที่นาหลักฐานแต่ก่อนนั้นปรากฏว่ามีดังนี้คือ

1.1 เจดีย์ ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของสนามฟุตบอล บนเนินดินขนาดใหญ่ รูปร่างค่อนข้างกลม สูงประมาณ 5 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ประมาณ 13 เมตร มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมตัวโบราณสถานจนเกือบมิดเนิน ทำให้พังทลายทางด้านตะวันตกและทิศใต้ มีร่องรอยของการลักลอบขุดเป็นโพรงขนาดค่อนข้างใหญ่ คงจะขุดเพื่อต้องการหม้อทองคำนั้นแหละ จนมองเห็นแนวอิฐสภาพบนเนินค่อนข้างรก มีเศษอิฐและพระพุทธรูปที่ชาวบ้านนำมาวางไว้ พร้อมกับศาลพระภูมิกระจายอยู่ทั่วไปแล้ว ปัจจุบันมีศาลเพียงตาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งชาวบ้านมีความนับถือมากเรียกว่า ศาลเจ้าปู่กุมภการ มักจะบันดาลโชคลาภอยู่เนืองๆ สังเกตจากน้ำอ้อกลมที่มาแก้บนตลอดถึงดอกไม้รูปเทียนของคนที่มากราบไหว้ 2. แนวอิฐ พบบริเวณสนามฟุตบอลด้านตะวันออกของเจดีย์ จนถึงคันฉัตรหน้าโรงเรียน อาจเป็นส่วนฐานของโบราณสถาน ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเป็นซุ้มประตูโขง แต่ถูกไถปรับพื้นที่ไปแล้วในปัจจุบัน 3. แนวอิฐ พบด้านนอกรั้วโรงเรียนด้านตะวันออกเป็นแนวยาวโดยตลอด ตลอดจนถึงทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ล้อมรอบเขตโรงเรียน เสมือนเป็นตัวบอกเขตของโรงเรียนโดยอัตโนมัติ เข้าใจว่าคงเป็นแนวกำแพงแก้วจากขอบเขตของแนวอิฐที่พบเข้าใจว่าบริเวณแหล่งโบราณสถานแห่งนี้คงมีพื้นที่ที่กว้างน่าจะประกอบไปด้วยโบราณสถานอันได้แก่ เจดีย์ โบสถ์ และพระวิหาร จาก

การสอบถามผู้สูงอายุทราบว่าเดิมมีแนวอิฐเกือบทุกด้าน และคงมีแนวกำแพงแก้วอยู่โดยรอบแต่ถูกปรับพื้นที่ไปหมดแล้ว

2. ข้อมูลพื้นฐานชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชนตำบองแฝกมีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม ในฤดูฝนมักประสบปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่การเกษตรทำให้การเกษตรได้รับความเสียหาย พื้นที่ทั้ง 8 หมู่บ้านอยู่ใกล้ชิดติดกันทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี ความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตรจึงยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด 5,499 ไร่ อาณาเขตชุมชนทิศเหนือ ติดกับ ตำบลท่าวังตาล และ ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลคอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดลำพูน

ชาติพันธุ์ชุมชนตำบลหนองแฝก อ.สารภี ส่วนใหญ่เป็นชาวล้านนา หรือทางภาษาเหนือเรียกว่า “คนเมือง” เป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมร่วมแบบล้านนา ชาวล้านนาที่มีโครงสร้างพื้นฐานเป็นสังคมสายแม่ คือให้ความสำคัญกับเพศหญิง เนื่องจากผู้หญิงทำหน้าที่หลักในการดูแลเรื่องอาหารการกินและความอยู่รอดของครอบครัว และผู้หญิงส่วนมากไม่ค่อยย้ายถิ่นฐาน จึงเป็นผู้ที่มีความรู้และความทรงจำเกี่ยวกับชุมชนตลอดจนความเป็นมาของตนเองได้ดี ส่วนใหญ่จะให้ลูกรู้จักเรื่องราวหรือญาติของตน โดยไล่เรียงเชื้อสายข้างแม่ก่อน และแนะนำข้างพ่อให้รู้จักภายหลัง

อาหารการกินของชุมชนตำบลหนองแฝกเหมือนชาวล้านนาทั่วไป วิทยุใหญ่ก็ยังนิยมกินอาหารประเภทผักและอาหารตามฤดูกาลต่าง ๆ อาหารหลักที่พบเห็นทั่วไปคือน้ำพริกต่างๆ เช่น น้ำพริกตาแดง น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน บางทีปรุงรสด้วยน้ำปู (น้ำปู) ยำผัก ยำมะเจือ ยำเตา (สาหร่ายน้ำจืด) ผักลวก แมลงต่างๆ อาหารประเภทแกงได้แก่ แกงหน่อไม้ แกงโสะ แกงแค หรือแกงยอดผักต่างๆที่ขึ้นตามรั้วบ้านและขึ้นตามฤดูกาลนอกจากนั้นยังมีแหนม ไข่อั่ว แคบหมู เป็นต้น

การนับถือผีของชุมชนตำบลหนองแฝกชุมชนตำบลหนองแฝกยังคงให้ความสำคัญกับการนับถือผีเหมือนดังบรรพบุรุษแต่อาจไม่ได้เคร่งครัดเหมือนสมัยเก่า หอชุมชน เป็นอีกที่หนึ่งที่ชุมชน ตำบลหนองแฝกให้ความเคารพนับถือ หอชุมชนตั้งอยู่พื้นที่สาธารณะหมู่ที่ 5 ต.หนองแฝก อ.สารภี จ.เชียงใหม่

ประเพณีการเลี้ยงฝัมดฝัมเม็งประเพณีการฟ้อนฝัมดฝัมเม็งช่วยให้ลูกหลานมารวมกัน ประกอบพิธีรำยรำเกิดความสนุกสนานในการที่มาร่วมกันนานๆกว่าจะมาพบกันเกิดความสามัคคี ในวงตระกูล บางครั้งลูกหลานเกิดการเจ็บป่วยก็บนบานศาลกล่าวแก่ฝัมดฝัมเม็ง เมื่อหายจากเจ็บป่วย ก็มีการทำพิธีไหว้ผีแก่นบน

นอกจากนั้นชาวชุมชนตำบลหนองแฝกยังให้ความสำคัญกับประเพณีหรือเทศกาล ต่างๆ เช่น ประเพณีปีใหม่เมืองหรือประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีสำคัญของชาวล้านนาที่ทำกัน ในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปีประเพณีปีใหม่เมือง

ประเพณีปีใหม่เมือง เป็นประเพณีที่ปรากฏในเดือนเมษายนหรือเดือน 7 เนื้อหึ่ง ถือเป็นการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษอันเป็นการเปลี่ยนศักราชใหม่ ความหมายและความสำคัญของประเพณีปีใหม่เมืองปีใหม่เมืองเป็นการเปลี่ยนศักราชใหม่ แปลว่า การก้าวล่วงเข้าไป หรือการเคลื่อนย้ายเข้าไป เป็นกิริยาของพระอาทิตย์ที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ราศีเมษ จึงเอาเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี แนวคิดหลักเกี่ยวกับประเพณีปีใหม่เมืองอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ เรื่องการเปลี่ยนศักราชใหม่เป็นโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้มาอยู่ร่วมกันเพื่อทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ ดำหัว เล่นน้ำและขอพรจากผู้ใหญ่ เป็นการแสดงความปรารถนาที่ดีต่อกันด้วยการอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข

ประเพณีตานก๋วยสลากเป็นประเพณีหนึ่งที่ชุมชนตำบลหนองแฝกปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยตลอดทุกปีตามจารีตประเพณีของชาวล้านนา สาระของการตานก๋วยสลากมีประโยชน์ และคุณค่าดังนี้ คือ เป็นการสร้างความสามัคคีกันของคนในหมู่บ้านใกล้เคียง การแสดงความกตัญญู ต่อญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว การบริจาคทานที่ถือว่ามียานิสงส์มาก เป็นการหาเงินและวัสดุมาบูรณปฏิสังขรณ์วัด

รูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

1. ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรของชุมชนตำบลหนองแฝก ของอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ อยู่ 5

แห่งด้วยกันคือ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ,วัดหนองสีแจ่ง, วัดหนองแฝก ,วัดกู่แดง และวัดหวลการ์ณ นอกจากนี้ ตำบลหนองแฝกยังมีแหล่งท่องเที่ยว ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม มีอยู่ 10 แห่งด้วยกันคือบึงจตุรัส วัดหนองสีแจ่ง,จุดให้อาหารปลา บ้านส้มตำ เลขที่ 9 หมู่ 9, ตลาดนัด บ้านหนองสีแจ่ง, สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองแฝก ,วงดนตรีพื้นเมือง (หนองสีแจ่ง ศิลป์), ลิเก (ส.สำราญศิลป์), โรงงานทำไม้กวาด, บ้านลุงอาด หนองสีแจ่ง ทำกะลามาพร้าว (วาดรูป), บ้านป่าหน่ กู่แดง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร, กลุ่มแม่บ้าน หนองสีแจ่ง ดอกไม้ประดิษฐ์ กรอบรูปวิทยาศาสตร์

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า ชุมชนตำบลหนองแฝกเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ยังไม่มีความหลากหลายมากนัก และทรัพยากร ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุยังไม่ค่อยโดดเด่น และยังไม่เป็นที่รู้จัก ส่งผลต่อการในการกำหนดรูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ แต่ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวของคนทั้งภายในชุมชนเองและนักท่องเที่ยวจากภายนอกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในชุมชนตำบลหนองแฝก ยังไม่ค่อยรู้ทางทฤษฎีทางการท่องเที่ยวและยังขาดประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยว อีกทั้งเทศบาลตำบลหนองแฝกยังไม่มียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการจัดการด้านการท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มเยาวชนได้แต่มีแนวคิดในการจัดการรูปแบบทางการท่องเที่ยวเพื่อจะเสนอต่อให้เทศบาลตำบลหนองแฝกต่อไปเท่านั้น ซึ่งชุมชนยังไม่มีความรู้ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติจริงในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คงต้องเรียนรู้และหาประสบการณ์ด้านต่างๆ ต่อไปแต่มีเพียงความคิดและความสนใจของกลุ่มเยาวชนเท่านั้นในการจะพัฒนาแหล่งทรัพยากรประเภทต่างๆให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่อไป

2, ด้านกระบวนการเรียนรู้กลุ่มเยาวชนภายในตำบลหนองแฝกได้รับการเรียนรู้ใหม่จากตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ซึ่งกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้ถึงประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)มาก่อนทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถาน วัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)ต่อไปและทำให้กลุ่มเยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจในโบราณสถาน และมีแนวคิดในการพัฒนาให้โบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มี

ชื่อเสียง สิ่งเหล่านี้เป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อให้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ต่อยอดและจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ๆ ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นในรายวิชา 105311 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้เรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยนักศึกษาได้มีการลงพื้นที่วิจัยพร้อมทั้งมีการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ตำนานเมืองโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ไปพร้อมกับกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนและกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นในรายวิชา 105311 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีแนวคิดที่คล้ายกันคือ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)มีความน่าสนใจ เป็นแหล่งโบราณสถานที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้

3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ในวัตถุประสงค์การรวบรวมตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ส่วนใหญ่ จะเป็นการรวบรวมจากปราชญ์ผู้รู้ของชุมชน และ ในประเด็นของการวางแผนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชน เป็นเพียงการระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในอนาคตที่จะจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวต่อไป และมีความคิดเห็นร่วมกันในการจัดเป็นชมรมทางการท่องเที่ยวตำบลหนองแฝกขึ้นมาโดยมีกลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ในอนาคต แต่ในปัจจุบันทางเทศบาลตำบลหนองแฝกยังไม่มียงบประมาณหรือไม่มีส่วนเข้ามาดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการทางด้านโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เพราะให้เหตุผลว่าเป็นการดูแลและเป็นเขตของโรงเรียนเวียงเศรษฐีที่ต้องดูแลรับผิดชอบ และทางเทศบาลตำบลหนองแฝกเองก็ไม่มีนโยบายส่งเสริมทางการท่องเที่ยวเลย ซึ่งสามารถส่งผลต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีชื่อเสียงต่อไปในอนาคตได้

พื้นฐานหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง)

Attitude คือทัศนคติของคนในชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝกถือเป็นเรื่องใหม่ในการที่จะจัดให้โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งชุมชนมีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาน้อย แต่ด้วยอุปนิสัยใจคอของชุมชนหนองแฝกโดยพื้นฐานเป็นคนที่มัธยาศัยไมตรีที่ดี ต้อนรับผู้ที่เป็นแขกต่างถิ่นได้ดี และอีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยว คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงมีทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวและสามารถให้ความช่วยเหลือ และมีมิตรภาพที่ดีต่อนักท่องเที่ยวได้

Access คือการเข้าถึง การเดินทางเข้าถึงโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ของชุมชนตำบลหนองแฝก สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก มาได้หลายเส้นทาง เส้นทางที่ 1 ถนนเชียงใหม่ – ลำพูน เข้าตรงโรงเรียนวัดบ้านปากกอก ตำบลสารภี ผ่านเข้ามาอีกหมู่บ้านเป็น หมู่บ้านหนองสี่แจ่ง ตำบลหนองแฝก ตรงไปยังโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ก็จะพบโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) เส้นทางที่ 2 ถนนเชียงใหม่ – ลำพูน เข้าตรงสี่แยกอำเภอสารภีทางไปโรงเรียนสารภีพิทยาคม เข้าไปประมาณ 500 เมตร เจอทางไปวัดพระนอนป่าเก็ดตี ตำบลยางเนิ้ง ขับผ่านเข้าไปเจอหมู่บ้านหนองแฝก ตำบลหนองแฝก ขับเข้าไปอีกผ่านหมู่บ้านสันป่าสัก ตำบลหนองแฝก และตรงไปยังโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ก็จะพบโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) นอกจากนั้นยังสามารถเข้าได้อีกหลายเส้นทางแต่ขออธิบายในส่วนของเส้นทางที่ง่ายและสะดวกมากที่สุดในการเข้าถึง

Accommodation คือสถานที่พัก ในชุมชนตำบลหนองแฝกไม่มีที่พักที่เป็นโรงแรม หรือ รีสอร์ทต่างๆ ให้พัก มีครั้งหนึ่งที่ทางรัฐบาลสนับสนุนให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล (ในอดีต) จัดให้ชุมชนมีที่พักแบบโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว ทาง อบต.หนองแฝก (ในอดีต) ก็ให้ทางชาวบ้านในชุมชนที่สนใจอยากเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพักไปอบรมและจัดตั้งขึ้นเป็นโฮมสเตย์ของชุมชน แต่ทางผู้ที่เข้าอบรมไม่เคยได้มีโอกาสได้ต้อนรับลูกค้าเลย เนื่องจากชุมชนตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจและไม่มิจกกรรมที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีเวลาในการใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านในระยะเวลาที่นาน อีกทั้งชุมชนอยู่ใกล้เมืองซึ่งจากการเดินทางเข้าสู่ที่พักในอำเภอเมืองที่มีแหล่งที่พักที่หลากหลายกว่าสะดวกกว่าจึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้าพัก ส่วนร้านอาหารที่อยู่บริเวณตำบลหนองแฝกมีไม่มากนัก

และค่อนข้างจะอยู่ไกลกัน อาหารส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นอาหารพื้นบ้านแต่จะเป็นร้านอาหารตามสั่ง และร้านก๋วยเตี๋ยว และร้านค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนก็ไม่มี จะเป็นร้านค้าปลีกเพียงไม่กี่ร้านในชุมชน ห้างน้ำสาธารณะในชุมชนที่จะสามารถใช้ได้ในแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ก็จะมี ในโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา ซึ่งก็พอสามารถให้บริการกับนักท่องเที่ยวได้ ส่วนสุดท้ายของการบริการขนส่งคมนาคมในชุมชนที่จะถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ก็ยังไม่มีชัดเจน แต่สามารถนั่งจากเส้นทางหลักที่ 1 เส้นเชียงใหม่ – ลำพูน โดยนั่งรถบัสประจำทางเชียงใหม่ – ลำพูน หรือรถสี่ล้อประจำทาง (สีฟ้า) ลงตรงวัดปากกอง แล้วนั่งรถพวง เข้ามาในโบราณวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ได้ เส้นทางหลักที่ 2 เส้นเชียงใหม่ – ลำพูน โดยนั่งรถบัสประจำทางเชียงใหม่ – ลำพูน หรือรถสี่ล้อประจำทาง (สีฟ้า) ลงตรงข้างอำเภอสารภี ต่อรถพวงเข้ามาในโบราณวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) ได้ แต่เส้นนี้จะนั่งรถพวงไกลกว่าเส้นทางแรก

Attractions คือสิ่งดึงดูดที่น่าสนใจ สำหรับการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลหนองแฝก แหล่งท่องเที่ยวเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มเยาวชนระดมความคิดว่าควรจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันบางแหล่งอาจยังไม่พร้อมในการที่จะรองรับนักท่องเที่ยวหรือให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เลย และทางกลุ่มเยาวชนก็ยังคิดเส้นทางในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวดังนี้คือ การเริ่มต้นเดินทางท่องเที่ยวจาก 1. วัดหนองสีแจ่ง 2. จุดให้อาหารปลาวัดหนองสีแจ่ง 3. วงดนตรีพื้นเมือง(หนองสีแจ่งศิลป์) 4. บ้านป่าพ กู่แดง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 5. วัดกู่แดง 6. โรงงานไม้กวาด 7. วัดหนองแฝก 8. สภาวัฒนธรรม ตำบลหนองแฝก 9. บ้านส้มดำ เลขที่ 9 10. วัดหวลการณ 11. ลีเก (ศ.สารภีศิลป์) 12. โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง) 13. บ้านลุงอาดทำกะลามาพะพร้าว(วาดรูป) และสุดท้ายกิจกรรมที่จะมีเฉพาะวันจันทร์ตอนบ่ายๆ ถึงเย็นคือตลาดนัดบ้านหนองสีแจ่ง

Advertising คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และอีกทั้งในการประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยมาก ประชาชนในพื้นที่เองยังไม่รู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับตำนาน ประวัติ ความเป็นมาของโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) จึงเป็นอุปสรรคในการที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอได้

การพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี (ร้าง)

ความสำคัญในการพัฒนาออกมาเป็น 3 ช่วง ซึ่งสามารถเป็นเสมือนการแนะนำแนวทางในการพัฒนาหากชุมชนใดยังไม่รู้ว่าจะเริ่มได้อย่างไร เนื่องจากขั้นตอนเหล่านี้ได้มาจากผู้มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและความเห็นของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามขั้นตอนดังกล่าวเป็นคำแนะนำในการเริ่มต้นพัฒนาโดยภาพรวม ซึ่งในเชิงลึกแล้วแต่ละชุมชนอาจจะมีการดำเนินการแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

ขั้นตอนในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทั้ง 9 ขั้น สามารถแบ่งตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ได้ดังนี้ (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553, หน้า: 64)

ขั้นตอนแรก ต้องเข้าใจถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนว่าจะนำสิ่งใดมานำเสนอ หรือเป็นเอกลักษณ์จุดเด่นของชุมชนตำบลหนองแฝกให้ได้ และต้องร่วมผู้ที่เกี่ยวข้องของทุกภาคส่วนของตำบลหนองแฝกเข้ามาดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกันให้ได้

ขั้นตอนที่สอง ทำให้ชุมชนตำบลหนองแฝก เข้าใจถึงผลดีและผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนก่อน และพัฒนาแผนการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลหนองแฝกโดยวางเป้าหมายและจุดประสงค์ให้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กรในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝกให้เป็นรูปเป็นร่าง โดยในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลหนองแฝก ทุกระยะตั้งแต่แรกเริ่มต้องได้รับความคิดเห็นจากชุมชนและการสนับสนุนจากชุมชนนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ และสุดท้ายควรระบุแกนนำ (Key Leader) ของชุมชนตำบลหนองแฝกให้ได้ โดยผู้เป็นแกนนำจะต้องนำหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่สาม พัฒนาในด้านของการศึกษาโดยเน้นเรื่องการท่องเที่ยวและมีการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้แก่ชุมชนตำบลหนองแฝก และควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น จากองค์กรภาครัฐหรือเอกชน หรือได้รับความช่วยเหลือในด้านคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนตำบลหนองแฝกอย่างสม่ำเสมอ

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตำบลหนองแฝก เป็นแบบกว้างๆ โดยรวมสำหรับในรายละเอียดต่างๆ ของชุมชนตำบลหนองแฝก ความพร้อมของชุมชน ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆ ยังมีน้อยจึงอาจส่งผลในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ความพยายามหรือความร่วมมือจากหลายๆภาคส่วนในการช่วยกันพัฒนาโบราณวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต แต่ถ้าชุมชนตำบลหนองแฝกให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมและกระตือรือร้นในการดำเนินการก็จะสามารถทำให้การท่องเที่ยวชุมชนตำบลหนองแฝกสามารถดำเนินไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง (Active Participation)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. ผู้นำ หรือปราชญ์ของชุมชนตำบลหนองแฝก นำเอาข้อมูลงานวิจัยไปเผยแพร่ให้กับประชาชนตำบลหนองแฝกให้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตำนานโบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ให้ทั่วถึงกันได้
2. เทศบาลตำบลหนองแฝกและหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำผลงานวิจัยไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนา ส่งเสริมให้โบราณสถานวัดเวียงเศรษฐี(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป
3. ชุมชนตำบลหนองแฝก และ เทศบาลตำบลหนองแฝกและหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป
4. ชุมชนอื่นๆ ที่ใกล้เคียง นำเอาข้อมูลงานวิจัยไปศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานโบราณสถานต่างๆของชุมชนต่อไป

ข้อจำกัดในงานวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนาน โบราณสถาน วัดเวียงเสริมสรี(ร้าง) ตำบลหนองแฝก อำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นถึงการศึกษาเรื่องราว ตำนาน ความเป็นมาของโบราณสถาน หากมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปทำการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไป โดยเน้นไปในเรื่องของการทดลองศึกษาปฏิบัติทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจริง เพื่อพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนต่อไปเพื่อให้ได้รูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชนในการบริหารการท่องเที่ยวและทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นมากที่สุด และในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ควรทดลองเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป เพื่อเป็นแนวทางหรือรูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จิตติพงษ์ แสงส่อง. (2554). **ตำนานวัดเวียงศรีสุทิว**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554, จาก

<http://board.dserver.org/s/saree/00000226.html>

จิตติพงษ์ แสงส่อง. (2553). **ตำนานพุทธสถานเมืองโบราณเวียงศรีสุทิว**. ต.หนองแฝก อ.สารภี

จ.เชียงใหม่. เชียงใหม่: สารภีการพิมพ์.

ไทยตำบลคอตคอม. (2554). **ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554, จาก

<http://www.thaitambon.com/tambon/trvlist.asp?ID=501906>

บัณฑิต เผ่าพัฒนา และ ดวงพร อ่อนหวาน. (2551). **การจัดการดอยปุยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง**

วัฒนธรรมและเชิงนิเวศโดยชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

สถานที่พิมพ์: เครื่อง่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการ
อุดมศึกษา.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยว

แห่งประเทศไทย.

พจนาน สวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต

และธรรมชาติ.

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2553). **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ขงยุทธ ชูแว่น. (2551). **โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554, จาก

<http://sites.google.com/site/kruoraw/sara-kar-reiyn-ru-prawatisastr-thxng-thin>

สร้อยศรี อาสาสรรพกิจ. (2542). **การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบ**

ธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สาขันธ์ ไพเราะญัตติ. (2547) **การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ**

พิพิธภัณฑ์: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ

เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).

สินธุ์ สโรบล. (2547) . **รายงานประเมินผลโครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อ**

พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงท่องเที่ยว

และกีฬา.

สุนิสา เฟรนเช็ด และ เกศรา ใจจันทร์. (2549). **ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง**

ประวัติศาสตร์อำเภอเวียงแหงตำนาคและเรื่องเล่าเมืองปราการด่านสุดท้ายของกองทัพ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช.เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สุริย์ บุญญาอนุพงศ์ และอัยฉ่างค์ โปราณานนท์. (2552) **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรม**

ล้านนา: ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ**

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2554, จาก

<http://www.odd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/E-Plan10.pdf>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางทิพย์วดี โปธิ์สิทธิพรรณ
ตำแหน่ง	หัวหน้าภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น จังหวัดเชียงใหม่
วันเดือนปีเกิด	27 กุมภาพันธ์ 2522
สถานภาพ	สมรส
ที่อยู่ปัจจุบัน	150 หมู่ 8 ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2547–2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ นันทนาการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2540–2544 ศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2528–2540 ประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนดารา วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2550–ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ. 2547-2549 พนักงานสินเชื่อ ธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ด(ไทย) จำกัด(มหาชน) พ.ศ. 2544-2547 ผู้จัดการต้อนรับส่วนหน้า โรงแรมวโรรสแกรนด์พาเลซ พ.ศ. 2544-2546 พนักงานต้อนรับ/แคชเชียร์ โรงแรมรอยัลล้านนาเชียงใหม่

ผลงานทางวิชาการ งานวิจัยเรื่อง“การเปรียบเทียบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน: โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออนและบ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น 2553

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุภาภรณ์ ศุภพลกิจ
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น จังหวัดเชียงใหม่
วันเดือนปีเกิด	24 สิงหาคม 2520
สถานภาพ	สมรส
ที่อยู่ปัจจุบัน	79/86 ถนนศิริธร ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2548-2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการโรงแรมและการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2538-2541 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2526-2538 ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคารา วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2553-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ.2548-2552 ลูกค้าสัมพันธ์ บริษัทบางกอกอินเตอร์เนชั่นเนลเดนทัล เซ็นเตอร์ จำกัด กรุงเทพฯ พ.ศ.2545-2548 ประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย เชียงใหม่

พ.ศ.2542-2545 พนักงานอาคันตุกะสัมพันธ์ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่

พ.ศ.2541-2542 ประชาสัมพันธ์ ตำรวจท่องเที่ยวเชียงใหม่

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัยเรื่อง“การเปรียบเทียบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน: โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออนและบ้านผานกกก อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่” ทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
2553

